

بنام خداوند جان و

پیشگیری از جرایم نوجوانان

(با تاکید بر نقش آموزش و پرورش)

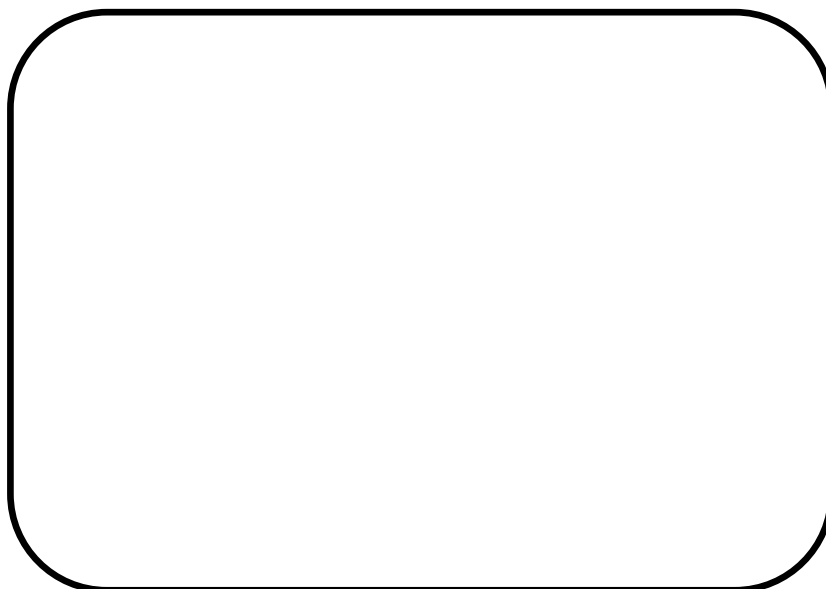

انتشارات دارالفنون

حمیدرضا محمدزاده مهنه

نام کتاب: پیشگیری از جرایم نوجوانان (با تاکید بر نقش آموزش و پرورش)

مؤلف: حمیدرضا محمدزاده مهنه

ناشر: دارالفنون

مدیر هنری: فرزانه دلبری

چاپ و صحافی: مجتمع چاپ اول

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۷۱-۵۲-۲

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۸۸۰۰ تومان

❖ حق چاپ این اثر، برای مؤلف محفوظ است ❖

دفتر مرکزی: تهران، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه بهشت آیین، پلاک ۳۴، انتشارات دارالفنون

www.DFNashr.ir

فهرست مطالب

فصل اول: جرم و بزهکاری

مقدمه	۹
تعریف جرم	۱۰
تفکیک جرم	۱۳
جرم به مثابه یک معضل اجتماعی	۱۶
تاریخچه بزهکاری	۱۷
تعریف بزه در رویکردهای مختلف	۱۹
انواع بزهکاری	۲۰
انواع بزهکاری از دیدگاه اجتماعی	۲۰
انواع بزه‌های معمول و رایج در جامعه	۲۱
بزهکاری نوجوانان	۲۱
نوجوان بزهکار کیست؟	۲۲
عوامل اجتماعی مؤثر در ایجاد ناهنجاری و کج رفتاری	۲۲
نقش خانواده در کج روی و انحرافات	۲۳

فصل دوم: پیشگیری از جرم

مقدمه	۲۵
مفهوم پیشگیری از جرم	۲۵
اهمیت پیشگیری از جرم	۲۷
پیشگیری از جرم	۲۸
انواع پیشگیری از جرم	۲۸
پیشگیری کیفری	۲۸
پیشگیری وضعی	۲۹
پیشگیری اجتماعی	۳۱
پیشگیری زودرس	۳۲
پلیس و رویکردهای آن	۳۴

فصل سوم: نوجوانی

مقدمه	۳۷
تعریف نوجوانی	۳۷

۳۸.....	تعریف لغوی بلوغ.....
۳۹.....	سن بلوغ (نوجوانی).....
۳۹.....	نظریات مرتبط با تغییرات نوجوانی.....
۴۱.....	دلایل اهمیت دوره نوجوانی.....
۴۲.....	ویژگی‌های اصلی دوره نوجوانی.....
۴۴.....	مخاطرات رشد شناختی.....
۴۴.....	تحول اخلاقی.....
۵۰.....	مخاطرات اخلاقی دوران نوجوانی.....
۵۰.....	نوجوانی به عنوان مرحله‌ای از تحول روانی.....
۵۲.....	بررسی نظریات مرتبط با علل و عوامل جرائم نوجوانان.....

فصل چهارم: آموزش و پرورش

۶۱.....	مقدمه.....
۶۱.....	آموزش و پرورش.....
۶۲.....	برخی از تعاریف آموزش و پرورش.....
۶۲.....	فلسفه آموزش و پرورش.....
۶۳.....	تاریخچه آموزش و پرورش.....
۶۳.....	آموزش در ایران باستان.....
۶۵.....	هویت ملی در نظام آموزش و پرورش ایران.....
۶۷.....	اهداف آموزش و پرورش.....

فصل پنجم: پیمایش‌ها

۶۹.....	پیمایش‌های انجام‌شده در مورد آموزش و پرورش.....
۷۰.....	پیمایش‌های انجام‌شده در مورد پیشگیری از جرم.....

فصل ششم: مطالعه موردی

۸۱.....	مقدمه.....
۸۲.....	بیان مسئله.....
۸۳.....	اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۸۵.....	اهداف پژوهش.....
۸۶.....	فرضیات پژوهش.....
۸۷.....	سؤالات پژوهش.....
۸۹.....	قلمرو زمانی و مکانی پژوهش.....

۸۹.....	تعریف مفاهیم و اصطلاحات پژوهش .....
۹۲.....	مدل مفهومی پژوهش .....
۹۲.....	روش‌شناسی پژوهش.....
۹۲.....	روش تحقیق.....
۹۳.....	جامعه پژوهش، حجم نمونه‌گیری و شیوه نمونه‌گیری.....
۹۳.....	ابزار پژوهش .....
۹۴.....	روایی و پایایی ابزار.....
۹۴.....	روش گردآوری اطلاعات.....
۹۵.....	تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۹۵.....	محدودیت‌های تحقیق.....
۹۶.....	نتایج توصیفی یک متغیره .....
۹۹.....	آماره‌های توصیفی .....
۱۰۴.....	روابط بین متغیرها و نتایج تحلیل استنباطی چند متغیره .....
۱۴۰.....	توزیع فراوانی تحصیلات دانش‌آموزان.....
۱۴۱.....	نتیجه‌گیری.....
۱۴۲.....	نتایج تجربی.....
۱۴۶.....	نتایج استنباطی.....
۱۶۰.....	بحث در نتایج.....
۱۶۴.....	پیشنهادهای تحقیق.....
۱۶۵.....	محدودیت‌های پژوهش و پیشنهاد پژوهش‌های آینده .....
۱۶۷.....	منابع و ماخذ.....

فصل اول؛

جرم و بزهکاری

مقدمه

جرم به عنوان یک آسیب جامعه در مفهوم عام، مولد اجتماع و از توابع زندگی اجتماعی است. اکنون تقریباً بر همگان ثابت شده که این پدیده با وجود واپایش‌های جدی، در تمام جوامع در حال روی دادن است و اتخاذ سیاست‌های گوناگون و پایش اجتماعی تنها بر کاهش میزان و شدت آن مؤثر است و منجر به انقراض نسل مجرمان نخواهد شد. علت این امر، ساختار خاص جوامع و تضادهای اجتماعی است که ناخواسته منجر به شکل‌گیری زمینه‌های وقوع جرم می‌شود. تفاوت در ساختار و مسائل اجتماعی نیز منجر به ارتکاب جرائم گوناگون در مناطق مختلف می‌شود.

افزایش انواع جرائم و به وجود آمدن شیوه‌های نوین بزهکاری، یکی از معضلات جوامع کنونی به شمار می‌رود. ولی علاوه بر آن، مشکل جدی‌تری که جوامع با آن مواجه هستند، کاهش یافتن سن بزهکاری و ارتکاب این جرایم، توسط کودکان و نوجوانان جامعه می‌باشد که متأسفانه علیرغم تحقیقات و نظریه‌پردازی‌های مختلف، همچنان روند رو به افزایشی را طی می‌نماید. راه یافتن جرائمی از قبیل خرید و فروش و مصرف مواد مخدر و داروهای روان‌گردان، ضرب و جرح، جرائم جنسی و جرائمی از این قبیل به داخل مدارس و شیوع آن در میان دانش‌آموزان مقاطع مختلف، وضع نگران‌کننده‌ای را ایجاد نموده و جامعه را به چاره‌اندیشی و اتخاذ تدابیر پیشگیرانه وادار نموده است.

تعریف جرم

• معنای لغوی

جرم در معنای لغوی مترادف گناه، تعدی، خطا و عصیان آمده است (دهخدا، ۱۳۷۷؛ ۷۶۵۷؛ مصری، ۱۴۰۸. ق؛ ۲۵۸) و جمع آن اجرام و جروم است (عمید، ۱۳۶۰؛ ۶۸۶). بنابراین، جرم در معنای لغوی دارای محدوده وسیعی است که هم شامل بزه می‌شود و هم گناه و استعمال آن در زبان فارسی و به‌عنوان فعل یا ترک فعل قابل کیفر عاری از اشکال نیست. درواقع، بزه معادل کلمه جریمه است و جریمه اخص از جرم، عمل یا ترک عملی است که قانون آن را با عقوبت و تنبیه بدنی تعقیب کند (جر، ۱۳۷۵؛ ۷۳۹). جمع کلمه جریمه، جرائم است؛ حتی در متون ادبی گذشته نیز جرم هیچ‌گاه در معنای انحصاری فعل یا ترک فعل قابل عقوبت دنیوی، نیامده و دارای معنای وسیعی بوده است که هم شامل گناه می‌شد، هم بزه و هم خطا. به همین نحو در مباحث حقوق کیفری در ایران معنای لغوی جرم در پرده ابهام، مستور مانده است. از یک طرف، استعمال واژه جرم به دلیل وسعت معنای آن صحیح به نظر نمی‌رسد و از طرف دیگر، هرچند کاربرد واژه جرائم از سوی حقوقدانان ایرانی صحیح و منطبق با ساختار دستوری آن است، لیکن آن‌ها واژه جرائم را که جمع کلمه جریمه و به معنای جرم قابل مجازات است، به‌اشتباه در جمع بستن واژه جرم استفاده می‌کنند (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۷؛ ۱۹۰). استعمال کلمه جرائم به عنوان جمع واژه جرم پذیرفتنی نیست؛ زیرا با وجود اشاعه لفظ جرم در معنای فعل یا ترک فعل قابل کیفر در حقوق ایران، نمی‌توان ساختار دستوری عربی آن را برهم زد و واژه جرائم را به مثابه جمع مکسر آن تلقی کرد. لفظ جریمه نیز مجرای کاربرد ندارد؛ زیرا به نقل از آندراج در زبان فارسیان، این کلمه به معنای تاوان و غرامت آمده است (دهخدا، ۱۳۷۷؛ ۷۷۰۰). این ادعا در ادبیات حقوقی فعلی جاافتاده، چندان که لفظ وارداتی از معنای اصلی خود عدول کرده و در ردیف مجازات و جبران خسارت قرار گرفته است.

• معنای اصطلاحی

تعریف مصطلح جرم از معنای لغوی آن فاصله داشته و برحسب رشته مربوطه، شرایط و قیودی بر معنای لغوی وارد شده است. تعریف جرم برحسب نظر اندیشمندان و بر اساس رشته‌هایی که جرم را مورد مطالعه قرار می‌دهند، متنوع و متفاوت است. بسی مشکل است تا از میان انبوه این تعاریف،

تعریفی را انتخاب کرد که جامع افراد و مانع اغیار باشد؛ حتی در حقوق کیفری، حقوقدانان بر سر تعریف نهایی جرم توافق ندارند و در نهایت، علی‌رغم نظرات اصلی خویش، تسلیم تعریف قانونی جرم می‌شوند. از آنجایی که تعاریف متفاوت از جرم در تبیین اهداف این تحقیق، نقش اساسی ایفا می‌کنند، ناگزیر باید به برخی از آن‌ها اشاره کرد. از حیث رشته‌های علوم انسانی، برخی از تعاریف ارائه شده از جرم به شرح زیر است:

جامعه‌شناسی: جرم عبارت است از هر شیوه رفتاری که قانون را نقض می‌کند. جامعه‌شناسان با این شعار که هر جا که قانون وجود دارد، جرم نیز وجود دارد نظریه برچسب‌زنی را مناسب‌ترین رویکرد برای درک جنبه‌های جرم و رفتار کج روانه می‌دانند (گیدنز^۱؛ ۱۳۷۴؛ ۱۳۳-۱۴۶).

فلسفه: جرم به معنای هر کار ممنوعی است که انجام آن موجب ضرر گردد. اگر کاری را که کسی انجام داده، در جامعه معین، مخالفت شدید با قوانین اخلاقی و شریعت داشته باشد، نامیده می‌شود و اگر مخالفت آن با این قوانین شد ید نباشد، گناه یا جناح نامیده می‌شود (صلیبیا، ۱۳۶۶؛ ۳۸).

فقه: در فقه امامیه، جرم تعریف نشده و فقها جرم را با توجه به مجازاتی که شرع برای آن‌ها پیش‌بینی کرده است، معرفی نموده‌اند. از دیدگاه برخی از حقوقدانان اسلامی معاصر، جرم مخالفت اوامر و نواهی کتاب و سنت یا ارتکاب عملی است که به تباهی فرد یا جامعه بینجامد و از طرف شارع برای آن ضمانت اجرای جزایی مقرر شده است (گرگی، ۱۳۷۲؛ ۵۸؛ اصغری، ۱۳۷۲؛ ۳۸).

حقوق (قانون): جرم عبارت است از هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد (ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب، ۱۳۷۰).

جرم‌شناسی: در جرم‌شناسی، جرم صرفاً دارای یک مفهوم مجرد حقوقی نیست. در این رشته، جرم از منظر اجتماع و با توسل به علوم روانشناسی و زیست‌شناسی تحلیل می‌شود تا عوامل ارتکاب جرم و طرق پیشگیری از وقوع آن تبیین شود (عبدالمنعم، ۱۴۱۶؛ ۱۰۲، ۲۰).

مکاتب حقوق کیفری جرم را منطبق با مبنا و اساس مکتب به شرح زیر تعریف کرده‌اند: مکتب عدالت مطلقاً: جرم عبارت است از نقض یک تکلیف اخلاقی. به عبارت دیگر، جرم نظم اخلاقی را به هم می‌ریزد و مجازات، مشقت و رنجی است که هدف آن باید جبران اخلاقی باشد که در نظم اخلاقی ایجاد شده است (باهری و داور، ۱۳۸۰؛ ۷۳).

1 Giddens

2 School of absolute justice

مکتب کلاسیک^۱: در مکتب کلاسیک که برخی حقوقدانان از آن به مکتب اصالت سودمندی یاد می‌کنند (اردبیلی، ۱۳۸۰: ۸۲)، جرم پدیده‌ای است که به منفعت اجتماعی خدشه وارد می‌سازد. درواقع، جرم نقض قرارداد اجتماعی است که این قرارداد در منفعت همگانی ریشه دارد.

مکتب نئوکلاسیک^۲: هر فعلی که مخالف حق و صواب است و برای حفظ و یا رفاه جامعه، دفع و سرکوب آن لازم باشد، جرم نامیده می‌شود (اردبیلی، ۱۳۸۰: ۳۲).

مکتب الغاگرا^۳: اصطلاح جرم باید حذف شود و به جای آن نشانه‌های حالت ضد اجتماع به کار رود، چون الفاظ جرم و مسؤولیت کیفری از هدف قوانین که اعتلای شخص در جامعه است، به دور است. این مکتب اقدامات خود علیه جرم را حق علیه ناسازگاری با اجتماع نامید (گراماتیکا^۴، ۱۳۵۱: ۱۰-۱۱). مکتب دفاع اجتماعی نوین: جرم پدیده چند مبنایی و چندبعدی است که با توجه به معیارهای انسانی و اجتماعی، مطالعه می‌شود. این مکتب در تلاش است تا به تدریج مفهوم رفتار جنایی را (که جنبه روان‌شناختی-جامعه‌شناختی دارد) جایگزین مفهوم جرم (که صرفاً مفهوم حقوقی دارد) نماید (آنسل^۵، ۱۳۷۵: ۴۸-۱۲۶).

در تئوری‌های عدالت^۶ نیز جرم به شکل زیر تعریف می‌شود:

عدالت کیفری: جرم، نقض یکی از مقررات ایجادشده توسط دولت است. کانون توجه این مکتب، مجرم و هدف اصلی آن حمایت از ارزش‌های اجتماعی و جلوگیری از ارتکاب جرم توسط مجرم با توسل به حربه کیفر است.

عدالت درمانی^۷: جرم، ظهور بیماری بدنی یا شخصیتی مجرم است. تمرکز اصلی این تئوری بر اصلاح و درمان مجرم است.

عدالت ترمیمی: جرم، قطع توازن و روابط اجتماعی است و باید در جامعه و به‌وسیله جامعه، قربانی جرم و بزهکار، شناخته شود این نظریه درصدد اعاده جامعه، قربانی و بزهکار، به حالت پیش از وقوع جرم است.

1 Classical school

2 Neoclassical school

3 School abolitionist

4 Gramatyka

5 Ansel

6 Theories of justice

7 Therapeutic justice

عدالت اجتماعی^۱: جرم، به وسیله افرادی که در جامعه جایگاهی نداشته‌اند، ارتکاب می‌یابد و اسباب آن، مسائل و مشکلات پیچید اجتماعی است. هدف اصلی این نوع عدالت، بالا بردن کیفیت زندگی اجتماعی و حفظ آن به‌عنوان راهی برای جلوگیری از وقوع جرم است.

تفکیک جرم

الف - جرم و شبه جرم

شبه جرم رفتاری است ناشی از تقصیر که موجب ضمان فاعل آن می‌گردد که به آن جرم مدنی هم گفته می‌شود، اما برخی برای جرم مدنی علاوه بر تقصیر، شبه جرم از آن رو جرم است که: عمد فاعل را نیز آورده‌اند (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۳؛ ۱۹۳) برخلاف حق واقع می‌شود و از حیث روانی در هر دو آن‌ها تقصیر وجود داشته و در عمل نیز هر دو مغایر با قانون هستند (گا رو، ۱۶۶). از این جهت هم جرم نیست که دارای ضمانت اجرای کیفری یا متضمن تعیین اقدامات تأمینی نیست. ضمانت اجرای شبه جرم جبران خسارت مادی و معنوی یا استرداد مال یا اعاده به وضع سابق است. ضمانت اجرای شبه جرم ممکن است نسبت به رفتار مجرمانه، مانند تخریب اموال یا تصرف عدوانی نیز اعمال شود؛ چون در برخی از جرائم شرط تحقق، ورود ضرر است که این قبیل جرائم عموماً علیه اموال و اشخاص هستند. البته، باید گفت که ورود ضرر در جرم اخص از نتیجه مجرمانه است؛ همچنان که در خیانت‌درامانت (ماده ۶۷۴ قانون مجازات اسلامی) اگر مال امانی عمداً مفقود گردد، نتیجه مفقود شدن توأم با ورود ضرر عینی و مستقیم به صاحب‌مال است، اما در جرم فریب برای ازدواج (ماده ۶۴۷ قانون مجازات اسلامی) نتیجه وقوع عقد است که ورود ضرر در آن ملموس نیست. به‌عبارت‌دیگر، در شبه جرم ضرر خاص و حول محور مال یا شیء می‌چرخد، اما در جرم علاوه بر این دو، موارد دیگری چون ورود ضرر به حیثیت افراد، اعتماد عمومی، اخلاق همگانی و غیره را نیز دربرمی‌گیرد.

جرم و شبه جرم تفاوت‌های دیگری نیز دارند. از حیث رکن قانونی جرم مدنی به‌طورکلی و بدون تفصیل تعریف گردیده است؛ مثلاً ماده ۳۲۸ قانون مدنی به ضمان تلف‌کننده به‌طورکلی و ماده ۳۳۱ به سبب تلف به نحو عام اشاره می‌کند، اما قانون جزا هر جرمی را به‌ویژه با التزام به اصل قانونی

بودن به تفصیل بیان کرده است (علی‌آبادی، ۷۲) همچنین جرم و شبه جرم از حیث رکن روانی، نحوه تفسیر و محدوده رفتارهای تشکیل‌دهنده نیز باهم متفاوت‌اند.

ب- جرم و انحراف

انحراف در جامعه و به‌وسیله افراد جامعه ایجاد می‌شود و پدیده‌ای کاملاً اجتماعی است. به همین دلیل، منظور از انحراف، انحراف اجتماعی است. انحراف اجتماعی در تعریفی ساده عبارت است از: جدایی بین قواعد و انتظارات فردی و قواعد و انتظارات گروهی (شوهم^۱، ۱۹۷۸: ۲۱). عده‌ای برای انحراف، ویژگی استمرار و دوام قائل هستند و معتقدند اشخاصی که با جامعه هم‌نوا نیستند، نابهنجار نام می‌گیرند و از میان افراد نابهنجار، کسی که رفتار نابهنجارش زودگذر نباشد و دیرگاهی دوام آورد، منحرف نامیده می‌شود و رفتار او را انحراف اجتماعی یا کج‌روی اجتماعی می‌خوانند (ستوده، ۱۳۸۰: ۵۰). انحراف یک اصطلاح جامعه‌شناسی است و از آنجایی که جامعه‌شناسان همه رفتارهایی را که از نظر جامعه غیرقابل قبول باشد، چه خلاف قانون باشد و چه نباشد، رفتار انحرافی می‌نامند، جرم را تنها، واژه‌ای می‌دانند که برای توصیف رفتار خلاف قانون به کار می‌رود و قابل کیفر است (مور^۲، ۱۳۸۱: ۲۵). با این وصف، این سخن راستی نیست که جرم را برخلاف انحراف، فعل یا ترک فعلی بدانیم که احساسات جمعی را شدیداً تحت تأثیر قرار می‌دهد و انحراف را امری بدانیم که خصیصه ملایم‌تری دارد و احساسات عمومی را جریحه‌دار نمی‌کند، بلکه باید گفت رابطه بین انحراف و جرم، عموم و خصوص مطلق است. هر جرمی انحراف محسوب می‌شود، ولی هر انحرافی، جرم نیست؛ حتی جرائم یقه‌سفید و جرائم غیرعمدی نیز در زمره انحرافات قرار می‌گیرد. جرائم یقه‌سفید از قبیل اختلاس، ارتشاء، پولشویی و ... که اکثر از سوی افراد صاحب‌مقام که دارای ظرفیت جنایی و انطباق جمعی بالایی هستند، ارتکاب می‌یابد، چون برخلاف انتظارات عمومی و قوانین مربوطه هستند، انحراف به حساب می‌آیند. علی‌رغم باور عده‌ای مبنی بر اینکه انحراف در مورد اعمال عمدی است (نظری نژاد، ۱۳۸۱: ۱۴۰). انحراف می‌تواند جنبه غیرآگاهانه و غیرعمدی نیز داشته باشد، مثل شخص کودک یا مجنون یا نادانی که اطلاعی از ع مل انحراف آمیز خویش ندارد. لذا انحراف شامل البته،

1 Shoham

2 Moore

قائل شدن به جنبه غیرآگاهانه: جرائم غیرعمدی هم می‌شود (شیخاوندی، ۱۳۷۳: ۳۹). بودن انحراف فقط در مفهوم عام این اصطلاح، شامل جرائم غیرعمدی مثل قتل شبه عمد یا خطایی یا جرائم مربوط به راهنمایی و رانندگی که خلاف مقررات و قوانین (انحراف رسمی) ارتکاب می‌یابند، می‌شود.

ج- جرم و تخلف^۱

تخلف در معنای لغوی، به معنای بازایستادن، باز پس ایستادن از وعده و عهده و امری و همچنین خلاف کردن، آمده است (دهخدا، ۶۵۲۸). از آنجاکه جرم، فعل یا ترک فعل ناقض قوانین و مقررات است، نوعی تخلف محسوب می‌شود و اخص از آن است؛ اما از معنای لغوی و نظر برخی از حقوقدانان (جعفری لنگرودی، ۱۴۳) برداشت می‌شود که اولاً در تخلف، برخلاف جرائم عمدی که اکثر جرائم را تشکیل می‌دهند، عمد و آگاهی وجود ندارد؛ ثانیاً تصریح قانونی همانند جرم را نداشته و به همین دلیل تخلف از مقررات و قوانین به‌طور صریح پیش‌بینی نشده‌اند. تخلف در حقوق جزا ناظر به جرائم غیرعمدی، مثل تخلفات رانندگی و جرائم حاصل از آن‌هاست و در حقوق مدنی بیشتر به تخلف از انجام تعهد یا عمل به شرط ضمن عقد اشاره دارد. کاربرد بیشتر تخلف در حوزه حقوق اداری و اصناف است که همان تقصیرات اداری و انضباطی گفته می‌شود. این تقصیرات عبارت‌اند از تخلفاتی که اعضای هر جمعیت و یا انجمن به مناسبت حیثیت و شغل و مقام و وظیفه اداری یا شغلی خود مرتکب می‌شوند (محسنی، ۱۳۷۵: ۱۷). مستوجب کیفرهای مندرج در ماده ۹ همین قانون خواهند بود.

د- جرم و گناه

گناه عبارت است از ارتکاب عمل ممنوع، چه به انجام عمل منهی عنه منجر شود و چه به ترک عمل مأمور به (گرچی، ۱۳۷۲). به عبارت دیگر، گناه، مخالفت کردن با اوامر و نواهی صادره از شارع مقدس؛ یعنی خودداری از انجام واجبات و انجام دادن محرّمات است. گناه مستوجب عقوبت اخروی است و فارغ از معنای لغوی آن، گناه صرفاً قصدی و عمدی است. اعمال ممنوعه‌ای که سهواً ارتکاب یابند، هیچ‌گاه موضوع گناه واقع نمی‌شوند. قصد و نیت به‌قدری دارای اهمیت است که حتی در برخی از

روایات، صرف قصد گناه، بدون انجام دادن آن مستوجب عقاب است (اصغری، ۱۳۷۲) پنداشتن قصد ارتکاب گناه یا جرم به عنوان گناه در میان فلاسفه نیز کاملاً رد نگردیده است؛ هابز معتقد است آنان که معتقدند نخستین حرکات و جنبش‌های ذهن و خیال انسان (هرچند با ترس از خداوند مهار شده باشد) گناه محسوب می‌شود، نسبت به خود به دیگران بسیار سخت‌گیرند. با این حال، وی اعتراف می‌کند که اشتباه کردن در این شکل قضیه بهتر است تا در عکس آن (هابز، ۱۳۸۴؛ ۲۷۱).

در مورد رابطه جرم و گناه اختلاف نظر وجود دارد: عده‌ای معتقد به رابطه تساوی بین این دو هستند و هر عمل مجرمانه‌ای را گناه می‌پندارند. قائلان به این رابطه عمدتاً مذهب‌یون هستند که ترک اوامر و یا انجام نواهی پیش‌بینی شده توسط شرع را خلاف خواست و اراده شارع می‌دانند. در اسلام برخی از فقها، همچون محقق حلی در شرایع جرم را مساوی با گناه دانسته و ارتکاب فعل حرام و ترک واجب را مطلقاً قابل تعزیر دانسته‌اند، اما در مقابل صاحب جواهر الکلام قید گناهان کبیره را به تعبیر محقق افزوده است. همین‌طور صاحب تحریر الوسیله جرائم را معادل گناهان کبیره می‌داند (حیب زاده، ۱۳۷۰؛ ۱۹).

جرم به مثابه یک معضل اجتماعی

جرم یعنی همان رفتاری که توسط قانون‌گذار با اوصاف مشخص تعیین می‌شود؛ در جرم‌شناسی و علوم اجتماعی به عنوان معضل و مسئله اجتماعی نگریسته می‌شود. از این دیدگاه معضل عبارت است از یک سری وقایع تکرارشونده، زیان‌بار و مرتبط در سطح جامعه که مردم از پلیس انتظار دارند آن‌ها را رفع کند. با توجه به این تعریف عناصر اصلی یک معضل عبارت‌اند از:

جامعه: معضل باید به گونه‌ای باشد که عموم مردم یا بخشی از افراد جامعه آن را تجربه کنند.

زیان باری: مردم و نهادها باید از معضل متضرر شوند. در بعضی موارد، پلیس باید به رفتاری که از نظر قانونی جرم نیست نظیر آلودگی صوتی رسیدگی کند.

انتظارات: جامعه باید از پلیس انتظار داشته باشد که علل زیان‌بار بودن را پیگیری کند. انتظار نباید انتزاعی بلکه باید مستند باشد

وقایع: باید مجموعه وقایعی را که باعث پیدایش معضل می‌شوند، شناسایی کرد. معضلات از وقایع مجزا تشکیل شده‌اند. وقایع، مواردی مانند ورود به عنف (برای سرقت از منزل)، حمله به دیگری، مسائل جنسی، سروصدای زیاد و... هستند.

تکرار: وقایع باید تکرار شوند. ممکن است تکرار حاکی از معضلی حاد یا مزمن باشد. معضلات حاد، ناگهانی ظاهر می‌شوند مانند محله‌ای که در آن، میزان سرقت کم است، اما به‌طور ناگهانی افزایش می‌یابد. در بسیاری موارد، اگر به معضلات حاد رسیدگی نشود، به معضلی مزمن تبدیل می‌شوند وجه اشتراک: وقایع مکرر باید وجه اشتراکی داشته باشند. برای مثال ممکن است، معضل توسط شخص واحدی ارتکاب یابد یا در شرایط و اوضاع مشابهی به وقوع پیوسته یا آلت ارتکاب یکسان بوده یا اینکه در یک یا چند عامل دیگر وجه اشتراک داشته باشند. بدون وجود ویژگی مشترک، تنها شاهد مجموعه‌ای از وقایع اتفاقی خواهیم بود. باوجود همین ویژگی‌های مشترک است که وقایع به معضل تبدیل می‌شوند. برای مثال، سرقت وانت از حومه یک شهر برای استفاده کولی‌ها در داخل شهر (کلارک و همکاران، ۲۰۰۴: ۱۱۵).

تاریخچه بزهکاری

نیمه دوم قرن نوزدهم؛ مطرح‌شدن مباحث حقوق جزا در سطح جهان، اواخر قرن نوزدهم؛ بحث‌های مربوط به جرم‌شناسی و بحث و بررسی علل و انگیزه‌های انحراف و کج‌روی و تحقیقات افرادی چون لومبروزو و تبیین جرم از دیدگاه بدنی و زیستی، اوایل قرن بیستم؛ تبیین بزهکاری و شخصیت منحرفان (مجرمان) بر اساس یافته‌های روانشناسی و روان‌پزشکی و جامعه‌شناسی و نیز

زیست‌شناسی. و تا امروزه که دیدگاه‌های مختلفی در مورد بزهکاری و تبیین آن ارائه شده است که ذیلاً به طور مختصر به آن‌ها خواهیم پرداخت (قائمی، ۱۳۶۶).

تعریف بزهکاری: بزه از نظر حقوقی، نوعی قانون‌شکنی است و کسانی که از قانون تبعیت نمی‌کنند، بزهکار محسوب می‌شوند هرچند ممکن است، این قانون‌شکنی ناشی از عدم شناخت چگونگی وضع قانون و یا بی‌اعتقادی بی‌اصالت قانون باشد. جامعه‌شناسان بزه را اقدام به عملی می‌دانند که برخلاف موازین، مقررات، قوانین و معیارهای ارزشی و فرهنگی یک جامعه باشد و کسانی که مرتکب چنین اعمال خلافی می‌گردند مجرم یا بزهکار نامیده می‌شوند (فرجاد، ۱۳۷۴).

بزهکاری اشاره به اعمالی دارد که منع قانونی دارند و توسط نوجوانان گروه سنی ۱۸-۱۰ سال انجام می‌شوند. (منصور، ۱۳۵۶) اشاره اصلی مفهوم بزهکاری به آن دسته از اعمال اجتماعی نوجوانان است که قانوناً ممنوعند یا به لحاظ اجتماعی قبیح شمرده می‌شوند (گولد و کلب، ۱۹۹۰؛ به نقل از طالبان، ۱۳۸۳).

بزهکاری یک پدیده بسیار پیچیده اجتماعی است که در محیط‌های اجتماعی مختلف به شکل‌های متفاوتی دیده می‌شود. تعریف بزه و رفتار بزهکارانه در هر جامعه‌ای توسط قوانین حقوقی و هنجارهای اجتماعی آن جامعه مشخص می‌شود. اگرچه در بیشتر جوامع، بزه به‌عنوان رفتاری قابل تنبیه از طرف قانون تعریف شده است، اما صرفاً در تبیین آن، مفهوم حقوقی مسئله کافی نیست. بزهکاری به معنای تعدادی متغیر از اعمال ارتكابی علیه احکام قانونی که می‌تواند ماهیت‌های مختلفی داشته باشد، وجه مشترک تمام جوامع انسانی است. صرف‌نظر از موضوع اختلاف ماهیت، این اعمال تقریباً همیشه توسط قانون تعریف و پیش‌بینی می‌شود. در تعریف رفتار بزهکارانه به‌طور کلی قرن‌هاست اعمالی مانند قتل، دزدی، نزاع، تخریب، کلاه‌برداری، تجاوز، غارت، وحشی‌گری و آتش‌افروزی به‌عنوان رفتار بزهکارانه پذیرفته شده است و تقریباً همه جوامع برای آن تعریف مشخصی دارند. تنها تفاوت مشهود در میزان و نوع تنبیهی است که بر اساس قوانین حقوقی آن جامعه تعیین می‌شود. علاوه بر رفتارهای ذکر شده، رفتارهای دیگری هم هستند که بر اساس ارزش‌ها و تغییر در ارزش‌ها یا برحسب زمان و مکان، بزه تعریف می‌شوند و در جرم‌شناسی، مورد توجه قرار می‌گیرند، مثل قوانین مربوط به رانندگی در حالت مستی که در بعضی از جوامع به‌طور کلی در طول زمان،

دگرگون شده تا امروز به عنوان جرم شناخته شده است و از نظر قانونی و حقوقی مشمول مقررات کیفری می باشد (مشکانی، ۱۳۷۷).

دورکیهم جامعه شناس فرانسوی بزه را چنین تعریف می کند: «هر عملی وقتی جرم محسوب می شود که احساسات قوی و مشخص وجدان جمعی (گروهی) را جریحه دار سازد». بر اساس این تعریف به نظر می رسد که برای تعریف بزهکاری همه جوامع نمی توانند با یکدیگر هم صدا باشند، زیرا قضاوت جامعه در مورد ارزش های اجتماعی - فرهنگی باعث می شود عملی جرم شناخته شود، نه خصوصیات آن عمل (دورکیهم، ۱۹۶۵).

تعریف بزه در رویکردهای مختلف

رویکرد حقوقی جرم: پیروان این رویکرد هر عملی را که برخلاف اخلاق و عدالت اجتماعی باشد، جرم می نامند و هدف از تدوین قوانین کیفری را جلوگیری از رفتارهایی می دانند که به نحوی به جامعه و افراد آن آسیب می رساند و نظم اجتماعی را مختل می کند (ویلیام و پینک، ۱۹۹۹: به نقل از مشکانی، ۱۳۷۷).

رویکرد جامعه شناختی: این رویکرد عمدتاً بر نظریات دورکیهم استوار است. بر اساس این نظریه «جرم پدیده طبیعی است و از فرهنگ، تمدن و فضاهای هر اجتماعی ناشی می شود» سیر تکاملی فرهنگ ها باعث می شود مفهوم بزه، نوع و کیفیت آن نیز دگرگون شود و تجدیدگرایی نیز در این میان نقش مهمی پیدا کند، به همین علت این رویکرد در تعریف بزه به هنجارهای اجتماعی توجه می کند و عملی را جرم می داند که برخلاف هنجارهای جامعه باشد و احساسات و وجدان گروهی یا جمعی را متأثر کند (سخاوت، ۱۳۸۱).

رویکرد جرم شناختی: از این دیدگاه ناسازگاری افراد و عمل ضد اجتماعی، جرم نامیده می شود. جرم شناسان نه تنها هر عملی را که طبق قانون برای آن مجازات قائل شده اند را جرم می نامند، بلکه معتقدند اعمالی که در قوانین کیفری برای آن ها مجازات پیش بینی نشده، ولی برای جامعه مضر است، نوعی جرم می باشد و نیاز به بررسی دارد. دیدگاه کلی این رویکرد در تعریف بزه به فعل یا ترک فعلی که برای جامعه خطرناک باشد اعتقاد دارد، مانند اعتیاد به عنوان فعل و یا عدم رعایت مقررات رانندگی به عنوان ترک فعل (ولد و دیگران، ۲۰۰۱).

رویکرد اخلاقی: از نظر اخلاقیون در جامعه انسانی قواعد و ضوابطی برای روابط و طرز برخوردها و معاشرت‌ها وجود دارد که افراد ملزم به تبعیت آن هستند. عدم تبعیت و یا تخطی از نظام اخلاق نوعی انحراف یا کج‌روی به حساب می‌آید که رفتاری ناپسند است و بر این اساس منحرف کسی است که نتوانسته است خود را با ضوابط و ارزش‌های اخلاقی تطابق دهد و بنابراین جرم یا انحراف عبارت است از:

- شکستن و نادیده گرفتن ضوابط اخلاقی جامعه
- نادیده گرفتن ارزش‌های گروهی و افکار و ارزش‌های عمومی
- تخطی از افکار پسندیده و قواعد سلوک اجتماعی و اصول نزدیکی و صمیمیت. (بی‌طرف جعفرآبادی، ۱۳۷۵).

رویکرد مذهبی: رویکرد مذهبی درباره جرم و انحراف دارای نظراتی است که تا حدودی مبین با طرز فکر جامعه شناسان و روانشناسان است و جرم را عبارت از:

- تخطی از جنبه‌های اعتقادی و تعالیم مذهبی
- سرپیچی و طغیان در برابر اوامر و نواهی پروردگار، می‌دانند. معمولاً این قاعده درباره افرادی صادق است که عاقل، بالغ، مختار و دارای اراده باشند و هم در آن جنبه فاعلی و اختیاری مطرح است و هم جنبه سنتی و عقلی (بی‌طرف جعفرآبادی، ۱۳۷۵).

انواع بزهکاری

انواع بزهکاری از دیدگاه اجتماعی

الف) بزهکاری بر علیه اشخاص عادی جامعه مانند ضرب و جرح، تجاوز به عنف، کشتن عمد و غیر عمد.

ب) بزهکاری بر علیه دارائی و مالکیت دیگران مانند دزدی، جعل اسناد

ج) بزهکاری بر علیه نظم عمومی مانند فحشاء و خرید و فروش مواد مخدر (احمدی، ۱۳۷۱).

انواع بزه‌های معمول و رایج در جامعه

قتل عمد؛ عملی که بدون دلیل قانونی سبب مرگ دیگری شود، تجاوز؛ انجام اعمال جنسی بازور در مورد زنان. غارتگری؛ برداشت و یا قصد برداشت به‌زور یا به شیوه تهدیدآمیز متعلقات دیگران، نزاع؛ قصد غیرقانونی در آسیب رساندن و جریحه‌دار کردن عواطف مردم از طریق لفظی و یا فیزیکی، نوع شدید آن منجر به ضرب‌و‌جرح می‌شود، تجاوز به حریم؛ ورود غیرقانونی، بازور و یا بدون زور به خانه مسکونی، اداره، کارخانه، محل کار و غیره به‌قصد استفاده و دزدی، دزدی؛ برداشت و یا سعی در برداشت غیرقانونی اموال دیگران بدون توسل به‌زور مثل جیب‌بری، دزدی وسایط نقلیه؛ برداشت و یا سعی در برداشت غیرقانونی و مسائل نقلیه که به دیگران تعلق دارد، آتش‌افروزی؛ ایجاد خسارت عمدی از طریق آتش زدن اموال شخصی دیگران و یا اموال عمومی مردم، کلاه‌برداری؛ قصد عمدی در فریب دیگران به‌منظور نفع شخصی، وحشی‌گری؛ غارتگری خصمانه، وارد کردن خسارت عمدی به اموال خصوصی و یا عمومی مثل شکستن شیشه‌های اماکن عمومی و حمله به مردم، فحشاء؛ انجام رابطه نامشروع و غیرقانونی جنسی و یا تبلیغ آن (مشکانی، ۱۳۷۷).

بزهکاری نوجوانان

بزهکاری نوجوانان مسئله نو و جدیدی برای دنیای ما نیست، تاریخچه وجود آن را می‌توان تا سال ۳۰۶ پیش از میلاد تعیین نمود. در میان اولین قوانین رومی‌ها مواردی را می‌توان یافت که خاص اطفال دزد وضع گردیده است. (کوآرسوس، ۱۹۶۰؛ به نقل از رشیدپور، ۱۳۴۵). تقریباً هریک از زبان‌های دنیا دارای کلمات و عباراتی است که به‌وسیله آن‌یک دسته از نوجوانان و جوانان را مشخص و متمایز می‌سازد. اینان افرادی هستند که رفتار یا تمایلاتشان با دیگران متفاوت است. در انگلستان به این نوجوانان «تدی بویز»، در هلند آنان را «نوزم»، در سوئد «راگاره»، در آفریقای جنوبی «تسوت سیس»، در آلمان و اتریش «هل بستارکن»، و در ژاپن «مامبویور» گفته می‌شود. اما با این‌همه نباید تصور کرد که هر تدی بویز یا نوزم، با فعالیت بسیار، درگیر و دار ارتکاب بزه می‌باشد (کوآرسوس، ۱۹۶۰؛ به نقل از رشیدپور، ۱۳۴۵).

باید توجه داشت که بزهکاری نوجوانان یک اصطلاح روان‌شناختی نیست، بلکه عنوانی است که مقام قضائی جامعه به کودکان و نوجوانان خاصی اطلاق می‌کند. این افراد به رفتارهایی دست می‌زنند که

قوانین موجود جامعه آن‌ها را غیرقانونی اعلام کرده است. این قبیل رفتارها ممکن است از پرسه زدن در خیابان‌ها بعد از ساعات منع عبور و مرور گرفته تا دزدی، ایجاد حریق، حمله به افراد دیگر و قتل و استعمال مواد مخدر را در برمی‌گیرد. افراد نوجوانی که به این کارها، اقدام می‌کنند ممکن است، به دلایل متفاوت و تحت شرایط مختلف عمل کنند. از این‌رو آشکار است که اصطلاح بزهکاری نوجوانان به گروه نامتجانسی از افراد خطاکار دلالت می‌کنند (جورکوویک و پرتیس، ۱۹۷۷).

نوجوان بزهکار کیست؟

اصطلاح بزهکاری نوجوانان برای اولین بار توسط دادگاه نوجوانان در سال ۱۸۹۹ در ایالات متحده کاربرد حقوقی پیدا کرد و این اصطلاح را در مورد تمام نوجوانانی که توسط دادگاه به‌عنوان متخلف تشخیص داده می‌شد، بکار می‌برند. در قوانین معاصر ایالات متحده نوجوان بزهکار توسط عوامل مختلفی از بزرگسالان مجرم متمایز می‌شوند که عبارت‌اند از:

الف) سن، که معمولاً حداکثر ۱۸ سال می‌باشد.

ب) نوجوان بزهکار معمولاً برای رفتار خود مسئولیت کمتری نسبت به مجرمان بزرگسال متحمل می‌شوند، بنابراین کمتر مقصر شناخته می‌شوند.

ج) در نگه‌داری نوجوانان بزهکار، بیشترین تأکید بر شخصیت نوجوان و انگیزه‌های او برای عمل غیرقانونی است.

د) اصطلاح نوجوانان بزهکار بر برنامه درمانی متمرکز است تا تنبیه و مجازات (هاسکل، ۱۹۷۶).

در ایران طفل بزهکار به کسی گفته می‌شود که مرتکب عملی گردد که قانون یا شرع، ارتکاب آن را منع کرده است یا ترک عملی که انجام آن را واجب و لازم دانسته است (شامبیاتی، ۱۳۷۲).

عوامل اجتماعی مؤثر در ایجاد ناهنجاری و کج‌رفتاری

اتوکلاین برگ می‌گوید: «امروزه این اعتقاد رواج دارد که هیچ عقلی به‌تنهایی برای تحلیل رفتار پیچیده و متنوعی مانند بزه خصوصاً بزه جوانان کافی نیست». اوضاع نامساعد اجتماعی، ضعف کنترل اجتماعی، آموزش‌های نادرست، وسایل ارتباط جمعی، وضع بد اقتصادی و فقر فرهنگی، جمعیت زیاد، روابط نامناسب خانوادگی، وجود ارزش‌های غیراخلاقی و معیارهای ضداجتماعی تغییرات

پیوسته وضع زندگی، دشواری چگونگی زندگی، ماده‌پرستی و مسئولیت‌ناپذیری افراد در روابط اجتماعی، برخی از عوامل کج‌روی است. جامعه‌شناسان معتقدند که کج‌روی و ناهنجاری، از محیط اجتماعی ناشی می‌شود و تغییرات اجتماعی اندیشیده و حساب‌شده، می‌تواند جلوی رشد آن را بگیرد. تغییرات پیوسته وضع زندگی، دشواری چگونگی زندگی، مادی‌پرستی، عدم مسئولیت افراد در روابط اجتماعی، عوامل شیوع فساد و کج‌روی به شمار می‌روند. شکل‌گیری و پایداری روابط اجتماعی میان افراد مبتنی بر این فرض است که هر یک از آنان بر اساس هنجارهای موردقبول به این شرط که دیگران نقض پیمان نکنند. وقوع کج‌روی و فراوانی آن، اعتماد افراد به یکدیگر را سلب خواهد کرد. شکسته شدن هنجارهای مهم جامعه در سطح گسترده، زندگی اجتماعی را دشوار و پیش‌بینی‌ناپذیر می‌کند و نوعی تضاد و کشمکش، رفتار خواهند کرد در میان دو گروه هم‌نوا و کج‌رو و هنجارشکن پدید می‌آورد (میلر، ۱۳۸۲: ۲۵).

نقش خانواده در کج‌روی و انحرافات

از دیدگاه جرم‌شناسان و آسیب‌شناسان اجتماعی یکی از گروه‌های در معرض خطر و آسیب‌پذیر، کودکان، جوانان و نوجوانان می‌باشند. علت اصلی این آسیب‌پذیری، شرایط خاصی است که این افراد از نظر تربیتی و تأثیرپذیری از دیگران، در آن قرار دارند به‌گونه‌ای که به اعتقاد روان‌شناسان و متخصصین علوم تربیتی، حساس‌ترین مقطع سنی به لحاظ شکل‌گیری شخصیت، مقطعی سنی است که این افراد در آن قرار دارند. این افراد گرچه در مقاطع سنی متفاوتی قرار دارند که تا ۲۵ سالگی ادامه می‌یابد، اما ویژگی مشترک آنان در این است که شخصیت آنان در حال تکوین است و ارتباط آنان با دیگران بیشترین تأثیر را بر چگونگی شکل‌گیری شخصیت آنان دارد. علاوه بر اینکه به اعتقاد جرم‌شناسان، فردی که برای نخستین بار محکومیت می‌یابد هر قدر جوان‌تر باشد به همان نسبت بیشتر امکان دارد که یک دوره طولانی مرتکب جرم گردد و متحمل محکومیت‌های دیگر شود و به عبارت دیگر، احتمال تثبیت بزهکاری در او بیشتر است و به همان نسبت فاصله زمانی بین نخستین بزه او با بزه‌های بعدی کوتاه‌تر خواهد بود. ارتباط نزدیک، گسترده و عاطفی این افراد با اعضای خانواده و تأثیرپذیری خاصی که نسبت به آنان دارند اهمیت خاص خانواده را در تربیت فرزندان

به‌ویژه در این شرایط سنی، آشکار می‌سازد. به همین دلیل توجه به نقش خانواده و تأثیر آن بر فرزندان، همواره یکی از موضوعات مهم در جرم‌شناسی بوده است (کی‌نیا، ۱۳۶۹؛ ۵۹۷-۷۶۶). خانواده یکی از گروه‌هایی است که رفتار فرد را تا حد زیادی معین می‌کند و به آن شکل می‌دهد. بنابراین اگر اعضای خانواده درست تربیت نیافته باشند ممکن است موجب گرایش فرد به کج‌روی شوند. البته زمانی که در مورد هنجارهای یک خانواده صحبت می‌کنیم باید به طبقه اجتماعی، گروه شغلی و سایر پاره‌گروه‌هایی که خانواده، جزئی از آن‌ها را تشکیل می‌دهد توجه نماییم. خانواده به عنوان یک عامل کنترل غیر رسمی باید جدی گرفته شود. چراکه علت بسیاری از آسیب‌های اجتماعی و جرم و جنایت در شهرهای بزرگ از هم‌پاشیدگی کانون خانواده یا عدم تربیت صحیح خانوادگی است. خانواده و جامعه رابطه تنگاتنگ و متقابلی دارند و به علت همین ارتباط، اثر تغییرات و تحولات اجتماعی نیز بیش از هر نهاد دیگری به خانواده‌ها منتقل می‌شود. شواهد حاکی است به میزانی که خانواده زمان و انرژی بیشتری را صرف تربیت فرزند کند، اعضای خانواده کمتر به انحراف کشیده می‌شوند (ممتازی، ۱۳۸۴: ۱۳۲).

فصل دوم؛

پیشگیری از جرم

مقدمه

پیشگیری از جرم یکی از جلوه‌های سیاست داخلی است که ارتباط تنگاتنگی با نظام سیاسی حاکم بر جوامع بشری دارد و مؤلفه‌ای مؤثر و مهم در ایجاد جامعه امن است. برای دسترسی به امنیت در جامعه، شناخت فرایندهای اجتماعی ناهمگون با ارزش‌های موجود و پیامدهای آن و سرانجام، جلوگیری از رشد این فرایندها از طریق تدوین و اجرای برنامه پیشگیری از جرم، امری ضروری است. امروزه در نظام‌های پیشرفته، تدوین برنامه پیشگیری از جرم، اهمیت زیادی یافته است.

مفهوم پیشگیری از جرم

واژه‌ی پیشگیری که معادل انگلیسی آن (*prevention*) است، در لغت به معنای جلوگیری کردن، ممانعت نمودن و اقدامات احتیاطی برای جلوگیری از رخدادهای بد و ناخواسته است (معین، ۱۳۶۲:۳۹۵). هرچند به تعداد صاحب‌نظران جرم‌شناسی، تعریف و طبقه‌بندی از پیشگیری ارائه شده است، اما به‌طور خلاصه می‌توان گفت که پیشگیری عبارت است از به‌جلوی تبهکاری و ناهنجاری رفتن به‌منظور ممانعت از وقوع جرم (گسن، ۱۳۷۰:۶۷). بدین‌سان در اصطلاح جرم‌شناسی، پیشگیری شامل اقداماتی است که در قالب شناسایی و ارزیابی خطر جرم و اتخاذ راهکارهای لازم برای جلوگیری از وقوع آن صورت پذیرفته (شیری، ۱۳۸۶:۱۷) و هدف آن کاهش نرخ بزهکاری است. به‌رحال بحث پیشگیری از جرم را آن دسته از حقوقدانانی پیش کشیدند که نظام کیفری را برای کاهش اثرات بزه، کافی نمی‌دانستند و به‌عنوان نمونه یکی از نخستین پیشگامان این وادی، جرمی بنتام است، به نحوی که وی در جستجوی راه‌حلی مناسب برای محو جرائم به ابزارهای مکمل

اندیشیده‌اند و بر نقش آموزش و پرورش و مذهب و دولت در کنار اهرم اعمال کیفر و بهره‌گیری از تأثیرات پیشگیرانه آن تأکید نموده است (پرادل، ۱۳۸۱: ۶۴). هرچند که باوجود این، مقام افتخارآمیز طراحی نهاد پیشگیری از جرم و ناهنجاری‌های اجتماعی را باید از آن انریکو فری دانست، نهادی که وی آن را جانشین‌های کیفری خوانده است (بکاریا، ۱۳۸۰: ۱۵) مقوله‌ای که باگذشت زمان به حدی گسترش یافته که امروزه به شاخه‌ای تحت عنوان جرم‌شناسی پیشگیری مبدل شده است (فدایی شهری، ۱۳۸۵: ۶۰).

شایان ذکر است هنگام سخن از پیشگیری، مقصودمان بهره‌گیری از مفهوم موسع آن است، یعنی طیف وسیعی از تدابیر کیفری و غیر کیفری که در جهت خنثی کردن عوامل ارتکاب جرم و کاهش بزهکاری صورت می‌گیرد (معظمی، ۱۳۸۶: ۹۳) اعم از واکنش‌های جامعه علیه جرم از قبیل مجازات، اقدامات تأمینی و تربیتی، جبران زیان‌های بزه دیده، بازپروری مجرمان و همچنین کنش‌های اجتماعی که قبل از وقوع جرائم به منظور خنثی‌سازی عوامل جرم‌زای خانوادگی، فردی و محیطی انجام می‌شود. بنابراین، پیشگیری دربردارنده‌ی شیوه‌های متعدد کیفری و غیر کیفری است، هرچند که برخی از اندیشمندان صرفاً به مفهوم مضیق پیشگیری یعنی راهبردهای پیشگیری غیر کیفری (کنشی) باور داشته و ممانعت‌های واکنشی از سوی جامعه را از حیطه‌ی نهاد پیشگیری خارج می‌انگارد که از جمله این جرم‌شناسان، استاد گسن است که پیشگیری را مجموعه تدابیر سیاست جنائی به استثنای تدابیر مداخله‌گر نظام کیفری تعریف می‌کند (گسن، ۱۳۷۰: ۶۸). ولی ما با به رسمیت شناختن هر دو قسم از پیشگیری به تعریف آن‌ها می‌پردازیم:

پیشگیری غیر کیفری (کنشی یا پیشین) عبارت است از: اقدام مناسب غیر کیفری که قبل از وقوع پدیده مجرمانه از طریق کاهش یا حذف و خنثی‌سازی علل جرم‌زا و نامناسب نشان دادن موقعیت‌های ارتکاب، درصدد جلوگیری از رخ دادن بزه می‌باشد و در دو حیطه پیشگیری اجتماعی (جامعه مدار و رشد مدار) و پیشگیری وضعی (شیری، ۱۳۸۶: ۱۹-۱۸) و در دسته‌بندی دیگر در دو حوزه پیشگیری ابتدائی (توجه به شرایط جرم‌زا) و پیشگیری ثانویه (توجه به گروه‌های در معرض خطر بزهکاری) مطرح است (معظمی، ۱۳۸۶: ۹۳). اما پیشگیری کیفری (واکنشی یا پسینی) ناظر به اقدامات کیفری قبل و بعد از وقوع جرم بوده که با بهره جستن از سازوکارهای نظام عدالت کیفری درصدد کاهش بزهکاری است، بدین معنا که تدبیر پیشگیرانه از جرم در بعد کیفری که در جوامع

کنونی خود را به‌عنوان یکی از ابزارهای طلایی سیاست جنایی در سطوح مختلف قانونی، قضایی، اجرایی و پلیسی شناسانده است، در بخشی از خویش از مجرای اعمال ضمانت‌اجراهای کیفری بر مرتکبان اعمال مجرمانه و متعاقب آن نشان دادن بذر ارباب در دل مجرمان بالقوه و بالفعل و در بخشی دیگر از طریق اصلاح و بازپروری بزهکاران حین تحمل مجازات محقق می‌گردد.

اهمیت پیشگیری از جرم

اگر درصدد پیشگیری اصولی از جرم باشیم، باید به بررسی و تحلیل علل آن بپردازیم. لزوم پیشگیری از جرم دارای منطقی عقلانی است. منطق عقلانی پیشگیری از جرم حداقل دارای سه وجه است: ۱- تورم بزهکاری؛ ۲- وجه اقتصادی؛ ۳- وجه اجتماعی.

درباره تورم بزهکاری، آمارهای رسمی در ایران به‌ویژه در مورد نوجوانان و جوانان نشان‌دهنده افزایش نرخ بزهکاری است. این بررسی‌ها در سال ۱۳۷۹ فقط در مورد جرائم مواد مخدر نشان می‌دهند که هرروز، ۵۰۰ نفر نوجوان به جرگه معتادان می‌پیوندند. بر همین مبنا در سال ۱۳۸۲ اعلام می‌شود که سن اعتیاد در کشور ۵ سال کاهش یافته است (محمدی اصل، ۶۲؛ ۱۳۸۳). از سوی دیگر، به حداقل رسیدن فاصله زمانی میان وقوع اولین ناهنجاری تا ارتکاب اولین جرم حرفه‌ای و عدم پابندی به قانون از سوی ۶۴ درصد تا ۷۰ درصد مردم جامعه حکایت از تورم میزان بزهکاری دارند. تورم بزهکاری تنها گریبان‌گیر کشور ما نیست بلکه مسئله‌ای جهانی است. این دغدغه تا آنجاست که سازمان ملل متحد تا سال ۱۹۹۵ حداقل ۱۰ کنگره تشکیل داده و چندین قطعنامه با موضوع پیشگیری از جرم تصویب کرده است (بتولی، ۲۸؛ ۱۳۸۷).

وجه اقتصادی ناشی از گزینش عقلانی است؛ بدین معنا که انسان موجودی حسابگر است و در انتخاب‌های خود به محاسبه سود و زیان خویش دست می‌زند. تحقیقات در مورد نفع اقتصادی برخی از طرح‌های پیشگیرانه مانند مراقبت‌های اوان کودکی به‌عنوان یک راهکار پیشگیرانه اجتماعی نشان می‌دهد که به ازای هریک دلار هزینه تا ۵/۷ دلار صرفه‌جویی به دنبال داشته است. یا مثلاً هزینه کمک به دانش‌آموزان برای اتمام تحصیل و عدم ترک مدرسه، هشت برابر کمتر از هزینه‌های برخورد نظام عدالت کیفری با بزهکاری‌های آتی آنان است (محمد نسل، ۲۲؛ ۱۳۸۶). از سوی دیگر، حل‌وفصل جرم از طریق عدالت کیفری بسیار هزینه‌بر است که هزینه جرم، معادل ۵ درصد و در

کشورهای توسعه‌یافته، ۱۴ درصد تولید ناخالص ملی است. مبنای جنبه اجتماعی منطق عقلانی، خیرخواهی و نوع‌دوستی انسان‌ها است. با اوصاف فوق اگر مسئولیت برنامه‌ریزی و اجرای تدابیر پیشگیرانه جدی گرفته نشود، پیامدها و آثار به‌مراتب وخیم‌تری بر جامعه تحمیل خواهد شد.

پیشگیری از جرم

جرم به هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعلی اطلاق می‌شود که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد (ماده ۲ قانون مجازات اسلامی، مصوب ۱۳۹۲). پیشگیری از جرم عبارت از: پیش‌بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای از بین بردن یا کاهش آن است (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۷۶). همچنین انواع پیشگیری از جرم عبارت‌اند از: پیشگیری اولیه، ثانویه، ثالث، کوتاه‌مدت، بلندمدت، انفعالی، فعال، کیفری، غیر کیفری، قضایی، انتظامی، وضعی، اجتماعی و... (بیات و همکاران، ۱۳۸۷: ۵۰).

انواع پیشگیری از جرم

پیشگیری کیفری

مجازات مجرم مرید و مختار، نمودی از واکنش اجتماعی فایده‌گر است که باهدف پیشگیری کیفری از جرم صورت می‌گیرد. البته این پیشگیری کیفری، به‌سادگی میسر نشده و در گروی حسن توجه به ظرافت‌های خاصی است، ظرافت‌هایی که به‌ویژه ملاحظه‌شان از سوی نهادهای قانون‌گذاری و قضایی امری ضروری است، بدین معنا که قطعات گم‌شده پازل بازدارنده‌ی کیفرها را باید در مجالس قانون‌گذاری و شعبات قضایی جستجو کرد. بدین وصف عدم کاهش میزان جرائم به‌رغم اعمال کیفرها نباید تأثیرات پیشگیرانه ضمانت اجرای کیفری را زیر سؤال برد، زیرا عدم کاربرد صحیح یک نظریه و فراهم‌نیارندن امکانات ثمربخشی آن در عرصه عمل، هرگز به معنای ناکارآمدی نظریه مزبور نیست.

پیشگیری وضعی^۱

تا چند دهه پیش صرفاً نظام عدالت کیفری را مسئول کاهش جرم می‌دانسته‌اند. سازوکارهای پیشگیرانه دولت‌ها نیز معمولاً از جنس تقنین بوده است؛ اما امروزه تحقیقات نشان داده‌اند که تقنین کیفری و اجرای قوانین از سوی پلیس، تنها روش یا بهترین روش کاهش جرم نیست و در بسیاری از موارد تأثیر آن بر کاهش جرم نامشخص است. بنابراین برای تحقق پیشگیری از جرم باید فراتر از مرزهای متعارف حقوق کیفری و مجریان آن رفت و جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... را به صورتی فعال دخیل نمود.

از سویی نظریه‌های سنتی جرم‌شناسی^۲ نیز همواره به معرفی عوامل روان‌شناختی^۳، زیست‌شناختی^۴ و اجتماعی به‌عنوان علت یا علل جرم می‌پردازند. به تجربه ثابت شده است که پیشگیری از جرم از طریق حذف این عوامل، زمان و هزینه بسیاری را صرف خواهد کرد و در برخی موارد ناکام خواهد ماند؛ اما بسیاری از رویکردهای نوین جرم‌شناسی بدون در نظر گرفتن فرآیند بزه‌کار شدن فرد، به روند فیزیکی ارتکاب جرم توجه می‌کنند. این رویکردها درصدد کاهش فوری، حداکثری و کم‌هزینه جرم از طریق حذف عوامل نزدیک و آنی جرم هستند (کلارک، ۲۰۱۰: ۷۶). از جمله این رویکردها، مفاهیم پیشگیری وضعی است که با عوامل محیطی و بلافصل پیدایش موقعیت جرم یا علل ماقبل بزه‌کاری نظیر وسوسه‌ها، موقعیت‌ها و عدم‌حمایت کافی از آماج جرم مرتبط بوده و در جستجوی راه‌هایی است که فرصت‌های جرم‌زا و وسوسه‌های ارتکاب جرم را کاهش داده یا حذف نماید. تدابیر پیشگیری وضعی، موقعیت‌ها و فرصت‌ها را بسیار قابل پیش‌بینی تر از افراد (بزه‌کاران بالقوه) می‌داند (کلارک و گلدشتاین^۵، ۲۰۰۷: ۶۱).

پیشگیری وضعی رویکردی است که بدون توجه به شخصیت مجرم، تلاش برای اصلاح آن و یا حذف تمایلات مجرمانه، صرفاً به دنبال کاهش فرصت‌های مجرمانه است. تمرکز آن بر محیط‌هایی است که جرم در آنجا محقق می‌شود، نه بر کسانی که مرتکب جرم می‌شوند (کرنیش^۶، ۲۰۰۷: ۱۵۲).

1 Situational prevention

2 Criminology

3 Psychological

4 Biological

5 Clarke and Goldstein

6 Cornish

این نوع پیشگیری با تحلیل شرایطی که موجب ارتکاب انواع جرائم می‌شود، در پی تغییر مدیریت و محیط است به طوری که رفتار مجرمانه مشکل‌تر، خطرناک‌تر، کم‌مزیت‌تر و دارای توجیه‌پذیری کمتری شود.

اقدام‌های پیشگیرانه وضعی شامل قبل و بعد از وقوع جرم می‌شود. این رویکرد، نه بر دستگاه عدالت کیفری بلکه بر سازمان‌های عمومی، خصوصی و نهادهایی تأکید دارد که خدمات، محصولات و نحوه‌ی عملکردشان فرصت‌هایی را برای طیف وسیعی از جرائم فراهم می‌کند نظیر مدارس، بیمارستان‌ها، سیستم حمل‌ونقل، فروشگاه‌ها، صنایع تولیدی، شرکت‌های مخابرات، بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، پارک‌ها، امکانات تفریحی، پارکینگ‌ها و مکان‌های عمومی (لیکاک^۱، ۲۰۰۸:۴۳).

در این نوع پیشگیری، وضعیت پیش‌جنایی یا وضعیت ماقبل بزهکاری موردبررسی قرار می‌گیرد. نظریه‌پردازان آن، متوجه فرایند گذار از اندیشه به عمل مجرمانه هستند. هدف ایشان تغییر وضعیت مشرف به جرم، به گونه‌ای است که فرآیند مذکور قطع گردد. در پیشگیری وضعی به بزه دیده نیز توجه می‌شود، زیرا بر اساس این دیدگاه، قربانی جرم هم یکی از عناصر اوضاع و احوال قبل از جرم است.

در این نظریه پیشگیرانه دو جهت‌گیری کلی وجود دارد که عبارت‌اند از:

۱. مداخله در وضعیت‌های ماقبل جرم؛

۲. ایمن‌سازی اهداف جرم یعنی اقداماتی که از بزه دیدگی، پیشگیری می‌نماید.

بر همین مبنا، اهداف عمده پیشگیری وضعی، تقلیل وضعیت‌های ماقبل جرم و انجام اقداماتی است که به بالا بردن هزینه جرم یا کاستن از منافع جرم منجر می‌گردد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۲:۳۳).

این نوع پیشگیری با علت‌شناسی و ارائه تبیین‌هایی از پدیده مجرمانه؛ راهبردهای متنوع علمی، تحلیلی و کاربردی نظیر حل مسئله را برای تشخیص و تحلیل انواع جرائم مطرح می‌سازد. یکی از ابزارهای اجرایی سازی حل مسئله برای پیشگیری وضعی، انجام امور پلیسی مسئله محور است.

از سویی معمولاً پلیس برای اجرای تدابیر پیشگیرانه وضعی نقش به‌سزایی دارد. بر این اساس، پلیس امروزی نیز نه تنها به انجام امور سنتی پلیسی می‌پردازد، بلکه به‌عنوان نهادی اجتماعی و در تعامل مستقیم با جامعه و شهروندان، به‌عنوان یکی از نهادهای حل مسئله یا معضل وارد عمل می‌شود. بنابراین پلیس علاوه بر نقش ضابط بودن که جنبه واکنشی دارد، نقش پیشگیرانه و کنشی نیز

دارد. پلیس امروزی در راستای تحقق اصل مسئله محوری به دنبال رفع هرگونه دغدغه‌ای است که از سوی جامعه به‌عنوان مسئله یا معضل تلقی میشود (همان منبع).

حل هر مسئله یا معضل اجتماعی در این نوع از امور پلیسی مبتنی بر دو اصل کلی است که عبارت‌اند از: کنترل فرصت‌ها و وسایل جرم‌زا، با حذف یا تقلیل پیش شرطه‌های بزهکاری؛ و نظارت بر بزهکار و بزه دیده بالقوه، با کاهش مواجهه بزهکار^۱ و بزه دیده^۲ بالقوه. در این زمینه پلیس با بهره‌گیری از علوم مختلفی نظیر جرم‌شناسی روان‌شناسی جنایی، جامعه‌شناسی جنایی، زیست‌شناسی جنایی، آمار، پزشکی و... سعی در پیشگیری از معضلات اجتماعی، کاستن از آثار زیان‌بار آن‌ها و ترمیم و بازسازی کلیه آسیب‌هایی دارد که به‌واسطه پیدایش این معضلات به وجود آمده‌اند. به‌طوری‌که امروزه مأمور پلیس را می‌توان کارشناس جرائم، تحلیل‌گر جرم، حل‌وفصل‌کننده معضلات اجتماعی و نهادی دانست که به‌واسطه برخورداری از تعاملات مثبت و سازنده با سایر نهادهای اجتماعی، نقشی چشمگیر در پیشگیری از معضلات اجتماعی و کاهش آن‌ها دارد از سویی هر جرم ریشه در عوامل بی‌شمار اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، فردی و ... دارد؛ بنابراین برای پیشگیری از وقوع آن، سازمان پلیس باید با نهادهای جامعه و به‌ویژه شهروندان تعاملی مستقیم برقرار کند (کلارک و دیگران؛ مقیمی و دیگران، ۱۳۸۸).

پیشگیری اجتماعی^۳

پیشگیری به معنی برنامه‌ریزی و انجام اقدامات لازم برای کاهش جرم و بزه است. مطابق اصول ۳۰، ۲۹ و ۳۱ قانون اساسی برخورداری از تأمین اجتماعی و آموزش و پرورش رایگان و داشتن مسکن مناسب با نیاز حق هر فرد و خانواده ایرانی است، شاید بتوان گفت برخورداری همه افراد جامعه از این حقوق به‌نوعی پیشگیری اولیه محسوب می‌شود و از ارتکاب جرم و بزه برخی افراد جهت رسیدن به این نیاز به‌صورت غیرقانونی جلوگیری می‌کند. از این‌رو، وظایف اجرایی نهادها و مؤسسات دولتی به‌طور اعم از اهمیت خاصی برخوردار است و به‌طور اخص نهادها و مؤسساتی که با افراد مجرم و بزهکار روبه‌رو هستند از جمله قانون اصلاح تربیت و زندان. بدون تردید قوانین موجود در محکومیت

1 Offenders

2 Victim

3 Social prevention

یا تبرئه افراد سرنوشت‌ساز است. مجرم و بزهکار؛ مجرم و بزهکار به افرادی گفته می‌شود که مرتکب اعمالی شوند که به موجب قانون آن اعمال مستلزم مجازات و اقدامات تأمین تربیتی است. اگر سن فرد بیشتر از ۱۸ سال باشد مجرم و اگر زیر ۱۸ سال باشد بزهکار نامیده می‌شود. بنا بر تعریف: «بزهکاری به مجموعه افعالی گفته می‌شود که وقوع آن در یک جامعه خاص غیرقابل چشم‌پوشی تلقی می‌شود و این افعال به اقتضای جوامع مختلف در زمان و مکان و همچنین برحسب تحولات سیستم سیاسی کشورها در نوسان است» (آشوری، ۱۳۷۷؛ ۲۹). در ایران طفل بزهکار کسی است که مرتکب عملی شود که قانون، ارتکاب آن را منع کرده یا ترک عملی که انجام آن را لازم دانسته است، ولی چنانچه این اعمال از یک بزرگسال سر بزند آثاری بر آن مترتب خواهد بود که اگر از طفل سر بزند آن آثار را نخواهد داشت. اگرچه بزهکاری اطفال در قرن حاضر به خصوص پس از خاتمه جنگ جهانی دوم به طور فزاینده‌ای رشد کرده اما کمیت و کیفیت ارتکاب جرم توسط اطفال، نوجوان و جوانان کشورهای مختلف یکسان نمی‌باشد. از آنچه تاکنون گفته شد می‌توان نتیجه گرفت سیاست جنایی و قوانین با کمک مؤسسات ذریبط (اجرایی - تربیتی) در مقابل فرد مجرم و بزهکار قرار می‌گیرد.

پیشگیری اجتماعی جامعه مدار: این نوع پیشگیری در تلاش است تا با اتخاذ تدابیر و اقدامات مناسب برای از بین بردن یا کاهش عوامل جرم‌زا بر محیط اجتماعی و عمومی اثر گذارد اما پیشگیری رشد مدار به دنبال آن است تا با شناسایی عوامل خطر و تقویت عوامل حمایتی و مداخله زودرس از پایداری افراد در بزهکاری جلوگیری کند تا با به‌کارگیری اقدامات مناسب روان‌شناختی - اجتماعی زود هنگام از تداوم و استقرار رفتارهای مجرمانه در افراد ممانعت کند. این اقدامات باید پیش از بروز و در آستانه اختلاف‌های احتمالی معمول جلوی عوامل خطری را که نوجوانان در معرض آن هستند بگیرد (نیاز پور؛ ۱۳۸۲؛ ۱۳۸).

پیشگیری زودرس

در جرم‌شناسی پیشگیری، یکی از مهم‌ترین روش‌های پیشگیری، پیشگیری زودرس یا پیش از موعد است که به شناخت کودکان، نوجوانان و جوانان در معرض خطر و اقدام مناسب برای دور کردن آنان از وضعیت خطرناک مربوط می‌شود. با توجه به اهمیت این مقاطع سنی از نظر جرم‌شناسی و

آسیب‌شناسی اجتماعی، معمولاً در سیاست جنایی، کشورها برنامه‌های خاصی برای پرورش هرچه صحیح‌تر این افراد، شکوفای استعدادهای آنان، جامعه‌پذیر نمودن آنان، پر کردن اوقات فراغت آنان، ایجاد فرصت‌های آموزشی و شغلی و حتی آموزش خانواده‌ها در مورد چگونگی ایجاد ارتباط با فرزندان، پیش‌بینی و اجرا می‌شود. اسلام با توجه خاص، نسبت به کودکان، نوجوانان و جوانان و نقش منحصر به فرد خانواده در تربیت، دستورالعمل‌های متنوعی را برای پرورش و تربیت صحیح آنان ارائه کرده است که از مرحله انتخاب همسر و تشکیل خانواده و دوران بارداری آغاز می‌شود و به دوران شیرخوارگی، کودکی، نوجوانی و جوانی گسترش می‌یابد. از طرف دیگر اسلام دستورالعمل‌های را برای تقویت رابطه متقابل فرزندان با خانواده ارائه می‌کند و فرزندان را نیز در برابر پدر و مادر مسئول می‌داند و اطاعت از آنان را واجب می‌شمارد و از این طریق تأثیرگذاری والدین بر فرزندان و تأثیرپذیری فرزندان از والدین را تقویت و تکمیل می‌نماید. پیشگیری زودرس به‌عنوان یکی از گونه‌های پیشگیری به‌صورت تخصصی در پی جلوگیری و ممانعت از بزهکار شدن نوجوانان است. این شاخه از پیشگیری از دهه ۱۹۶۰ به‌صورت جدی و پیگیرانه در کشورهای آمریکای شمالی و به‌ویژه کانادا مورد استفاده قرار گرفت (نیاز پور؛ ۱۳۸۷).

پیشگیری زودرس به معنای مداخله در دوره‌های مختلف رشد کودکان و نوجوانان بزهکار و یا در معرض بزهکاری به‌منظور پیشگیری از مزمن و تکراری شدن بزهکاری در آینده؛ شامل اقدام‌هایی می‌شود که ناظر بر گروه خاص نوجوانان و مکان‌های جامعه‌پذیری آن‌ها (مانند خانواده؛ مدرسه و گروه همسالان^۱) می‌باشد و هدف آن از بین بردن یا بهبود عوامل خطری که نوجوانان در معرض آن هستند و ایجاد عوامل حمایتی که مقاومت افراد را در مقابل پذیرش و پیشه کردن رفتارهای مجرمانه در آینده تقویت می‌کنند می‌باشد (متولی زاده نائینی؛ ۱۳۸۶؛ ۲۲).

امروزه سایر کشورهای دنیا نیز به این نوع پیشگیری توجهی ویژه مبذول داشته و به دنبال آن هستند تا از مجرای این مدل از پیشگیری به میدان مبارزه با بزهکاری نوجوانان بروند بطوریکه کمیته وزیران دولت‌های عضو شورای اروپا در مورد نقش مداخله روان‌شناختی - اجتماعی زود هنگام در پیشگیری از رفتارهای مجرمانه در تاریخ ۱۶ اکتبر ۲۰۰۰ م به تصویب توصیه‌نامه‌ای مبادرت ورزید (کاری یو؛ ۱۳۸۱).

پلیس و رویکردهای آن

پلیس، سازمان دولتی مسئول پیشگیری، کشف و تعقیب جرائم و رفع مزاحمت برای افراد یا عموم مردم است (وبستر، ۱۹۷۸: ۸۸۹). تحولات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... در چند سده اخیر بر رویکردهای پلیسی نیز همانند سایر رهیافت‌ها اثر گذاشته و سیر تحول و بهبود را طی کرده است، به طوری که می‌توان به چهار نوع تقسیم‌بندی مبتنی بر روش‌های انجام مأموریت‌های امنیتی به شرح زیر اشاره کرد:

۱. رویکرد سیاسی: این رویکرد با ماهیت اقتدارگرایانه بر محور حمایت از منافع و امنیت طبقه حاکم و مراقبت از حکومت قرار دارد. دوران وجودی این نوع پلیس در اوایل قرن هجدهم بوده است. امروزه پلیس با چنین مأموریتی قابل قبول مردم کشورها نیست (لیپست^۱، ۱۳۸۲: ۴۴۶).

۲. رویکرد حرفه‌ای: در این رویکرد، پلیس با توجه به زمینه‌های تکوین و پیدایش جرائم و بزه‌های جدید و تخصص‌های مورد نیاز شکل می‌گیرد. پلیس حرفه‌ای اولین بار در سال ۱۸۲۹ میلادی در بریتانیا در شهر لندن تأسیس شد (لیپست، ۱۳۸۲: ۴۴۷). تقسیم‌بندی‌های متعددی در این زمینه وجود دارد، یک نوع تقسیم‌بندی کلی شامل پلیس اداری و قضایی است. پلیس اداری سعی دارد با اتخاذ تدابیر و اقدامات تأمینی از وقوع جرائم و تخلفات جلوگیری کند، در صورتی که پلیس قضایی عهده‌دار کشف و تعقیب جرائم و تسلیم مجرمان به مرجع قضایی صلاحیت‌دار است (انصاری، ۱۳۷۴: ۳۱). تقسیم‌بندی دیگر شامل، پلیس عمومی و اختصاصی است که بر این اساس، پلیس عمومی وظیفه حفظ نظم عمومی و پلیس اختصاصی وظایف خاص از قبیل: راهنمایی و رانندگی، آتش‌نشانی، راه‌آهن، گمرک، مواد مخدر و... را به عهده دارد (طباطبایی، ۱۳۸۴: ۲۲).

۳. رویکرد دموکراتیک: اگرچه هیچ تعریف ساده یا کاملاً پذیرفته‌شده‌ای از پلیس دموکراتیک وجود ندارد، با این حال همه نظام‌های پلیسی دموکراتیک در این آرمان سهیم هستند که اختیارات پلیس باید بنا بر حکم قانون اعمال شوند و قدرت دولت باید به شیوه‌های خویشن‌دارانه و متناسب با مسئله به کار برده شود. برخی از شیوه‌ها مانند شکنجه و اعدام خارج از تشریفات و مقررات، آدم‌ربایی و آزار رساندن به خانواده فرد مظنون، در هر شرایطی ممنوع هستند و روش‌های دیگر مثل استفاده از زور، محرومیت از آزادی یا بازپرسی، باید با اجرای مناسب مراحل قانونی دادرسی صورت‌پذیرند.

۴. رویکرد جامعه‌محور: پدیده‌های اجتماعی روزبه‌روز پیچیده‌تر می‌شوند و نوع انتظارات مردم از پلیس در دو محور اساسی، یعنی نظم و تأمین امنیت جامعه نیز وارد مرحله جدیدی شده است، به‌گونه‌ای که پلیس دیگر نمی‌تواند با راهبردهای سنتی و واکنش سرکوب‌کننده به چنین انتظاراتی پاسخ به‌موقع و مثبت دهد؛ بنابراین پلیس چنانچه بخواهد در این میان به موفقیتی دست یابد، باید گروه‌های مختلف جامعه را بر اساس سازوکارهای مشخص با خود همراه کند (قهرمانی، ۱۳۹۰: ۸).

رویکرد جامعه‌محوری پلیس، مشارکت ضابطان قانون و جامعه را در شناسایی مشکلات و ریشه‌یابی آن‌ها و پیدا کردن راه‌حلهایی که مشکل را به‌طور دائم از بین برده یا کاهش می‌دهد، برمی‌انگیزد (ترویانویچ^۱ و همکاران، ۱۳۸۳: ۳).

نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به استناد بند ۱ مصوبه ۸۳/۱۰/۱۵ شورای امنیت کشور موظف است دانش آموزان کلیه مقاطع تحصیلی را حداقل سالیانه به مدت ۴ ساعت تحت آموزشهای همگانی انتظامی پیشگیری از جرم و آسیب قرار دهد. اجرای این مصوبه شورای امنیت کشور طی بخشنامه ۱۸۰۰/۵۲۱۹۶ تاریخ ۸۷/۶/۹ معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی ریاست جمهوری برای کلیه دستگاه‌ها بویژه آموزش و پرورش الزامی گردیده است (نادری؛ امیر ۱۳۹۲؛ ۶۲).

همچنین سندی تحت عنوان توافق نامه همکاری ناجا و آموزش و پرورش و معاونت اجتماعی ناجا وجود دارد که اهدافی متعدد را شامل می‌شود و تقریباً اهم مأموریت‌های ذاتی ناجا و آموزش و پرورش از جمله توسعه نظم و انضباط اجتماعی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی را در بر می‌گیرد (همان منبع).

فصل سوم:

نوجوانی

مقدمه

برای مسئولان آموزش و پرورش کشور شناخت تواناییها^۱، نیازها^۲، سازگاریها و ویژگیهای رفتاری و خصوصیات روانی نوجوانان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این شناخت نه تنها باعث درک عمیق‌تر نوجوانان می‌شود، بلکه زمینه‌هایی فراهم می‌آورد تا در طرح و برنامه‌ریزی و به کار بردن امکانات آموزشی و تربیتی، ویژگی‌ها و تفاوت‌های فردی^۳ آنان مورد توجه قرار گیرد، رفتارهای بهنجار^۴ از نابهنجار^۵ تشخیص داده شود و در نتیجه انتظاراتی مطابق سن، ویژگی‌ها و موقعیت آنان در نظر گرفته شود (نوابی‌نژاد، ۱۳۷۷).

تعریف نوجوانی^۶

نوجوانی، مرحله گذار رشد فیزیکی و روانی انسان است که میان کودکی و جوانی روی می‌دهد. این گذار، تغییرات زیستی (بلوغ جنسی) اجتماعی و روانشناسی را در برمی‌گیرد، هرچند که از میان این‌ها تنها تغییرات زیستی و روانشناسی را می‌توان به‌آسانی اندازه‌گیری کرد (دیورا،^۷ ۲۰۰۸).

در سال‌های اخیر، آغاز بلوغ در پیش از نوجوانی به‌نوعی افزایش داشته است (به‌ویژه در دختران، با بلوغ زود هنگام و زودرس)، و نوجوانی گاهی در آن سوی سال‌های نوجوانی (به‌ویژه در پسران) امتداد

---

1 abilities

2 needs

3 individual differences

4 normal behaviors

5 abnormal

6 Adolescence

7 Dbvrah

داشته است. این تغییرات تعریفی منسجم از چارچوب‌ها زمانی نوجوانی را دشوارتر ساخته است (ریتر^۱، ۲۰۰۰؛ ۸). در بسیاری از پژوهش‌ها نوجوانی را به سه دوره تقسیم می‌کنند: نوجوانی اولیه ۱۲-۱۴ سالگی، اواسط نوجوانی (۱۴-۱۶ سالگی) و اواخر نوجوانی (۱۶-۱۹ سالگی). پایان نوجوانی و آغاز بزرگسالی بسته به کشورهای مختلف و نسبت به کاربردش متغیر است، و حتی فراتر از آن در درون یک کشور یا فرهنگ هم ممکن است سنین متفاوتی برای بلوغ (از نظر دوره بندی و قانونی) به منظور سپردن وظایف مشخص در جامعه، در نظر گرفته شود. برخی از این موارد شامل، رانندگی وسایل نقلیه، داشتن روابط جنسی قانونی، خدمت سربازی، رأی دادن، قرارداد بستن، تکمیل برخی مقاطع تحصیلی، یا ازدواج است. نوجوانی با افزایش استقلال توسط پدر مادر یا سرپرست قانونی و نظارت کم‌تر همراه است (تیرگانی، ۱۳۸۷؛ ۶۲).

تعریف لغوی بلوغ^۲

بلوغ از «بلغ» در لغت به معنای رسیدن به انتهای مقصد است. اعم از آن که مقصد مکان باشد یا زمان یا امری معین و البته گاهی نزدیک شدن به مقصد مراد است هرچند به آخر آن نرسد (قرشی، ۱۳۰۷؛ ۲۲۸). مراد از بلوغ، رسیدن فرد به سنین اوان ازدواج و رشد است و رشد هم به معنای پختگی و رسیده شدن میوه عقل است، به خلاف غی که معنای خلاف آن را دارد (طباطبایی، ۱۳۷۴؛ ۲۷۵). اما در اصطلاح عرف و شرع وقتی گفته می‌شود بچه بالغ شد؛ یعنی علائم بلوغ در او پیدا شد و تکلیف بر عهده‌اش آمد پس او بالغ است (طریحی، ۱۳۷۵).

پایان دوران کودکی فرد و رسیدن وی به سنی که انجام تکالیف دینی و قوانین شرعی بر او لازم شده را بلوغ گویند. بلوغ یک حالت طبیعی و تکوینی است که انسان‌ها اعم از زن و مرد در مرحله‌ای از زندگی‌شان به آن می‌رسند. در این مرحله در بدن انسان، تغییرات محسوسی اتفاق می‌افتد. این تغییرات جسمی، نسبت به افراد، محیط‌های آب و هوایی، نوع تغذیه و... فرق می‌کند. اما در دین اسلام، غیر از نشانه‌های طبیعی، معیار سنی برای بلوغ پسران و دختران، در نظر گرفته شده است. پس اگر دختر یا پسر نشانه‌های طبیعی بلوغ را نداشتند و به سنی که در شرع برای تکلیف آنان مشخص شده است، برسند، باید همانند یک مکلف، به وظایف شرعی خود عمل کنند.

1 Ritter

2 Maturity

سن بلوغ (نوجوانی)

فرآیند بلوغ یکی از پیچیده‌ترین دوره‌های زندگی و درعین حال لذت‌بخش‌ترین و دل‌انگیزترین دوره زندگی هر فرد است. نوجوان در این دوره تمایلات و خواهش‌های متضادی دارد. مثلاً با اینکه می‌خواهد با دوستانش باشد. به تنها بودن نیز علاقه‌مند است. در این دوره نوجوان نه کودک به حساب می‌آید و نه هنوز به‌درستی بالغ گردیده است ولی در مرز بین این دو مرحله (کودکی و بزرگسالی) قرار می‌گیرد. ویژگی‌ها و خصوصیات روانی در سال‌های اولیه نوجوانی عبارتند از:

- (۱) مرحله احساس هویت: در این دوران فرد هویت فردی، اجتماعی خود را به دست می‌آورد. بحران هویت یکی از بحران‌های خطرناک نوجوان است.
- (۲) تغییرات شدید و ملموس جسمی، روحی و جنسی: تغییرات ناگهانی ناشی از وضعیت جسمانی، تضادهای روحی و... موجب نگرانی در فرد می‌شود.
- (۳) رشد هیجانی و عاطفی: در دختران نوجوان احساسات و عواطف متعدد و غیرقابل پیش‌بینی وجود دارد که گاه در تضاد با یکدیگرند و سبب نوسانات واضح خلقی می‌گردد.
- (۴) رشد اجتماعی: دوره نوجوانی، دوره نوسان‌ها، فعالیت‌ها و رفتارهای هیجان‌انگیز در بعد اجتماعی است گرچه نوجوان به نظر بزرگسالان اهمیت می‌دهد. اما اندیشه‌های همسالان خود را به بزرگسالان ترجیح می‌دهد و سعی می‌کند در میان آن‌ها پذیرفته‌شده و نقش داشته باشد.
- (۵) رشد اخلاقی: رشد اخلاقی با رشد اجتماعی ارتباط نزدیکی دارد و برای ادامه زندگی سالم و سازنده ضروری است، به‌طورمعمول صفات اخلاقی مطلوب اکتسابی هستند (تیرگانی؛ ۱۳۸۷؛ ۶۵).

نظریات مرتبط با تغییرات نوجوانی

• نظریه زیستی^۱

ورود به مرحله نوجوانی منجر به افزایش فعالیت غده هیپوفیز به صورتی می‌شود که هورمون‌هایی را که قبلاً ترشح نمی‌کرد، ترشح کند. ترشح این هورمون‌ها، به نوبه خود منجر به فعالیت غدد داخلی دیگر شده، ترشح هورمون‌های دیگر را باعث می‌شود؛ مثل هورمون‌های جنسی و هورمون‌های رشد. آنچه در این دوره اتفاق می‌افتد جهش نوجوانی است که به میزان و رشد سریع قد و وزن منجر

می‌گردد و با بلوغ جنسی توأم است. در این دوره به خاطر رشد سریع قد و وزن، نیازهای غذایی نوجوانان افزایش می‌یابد و به خاطر تفاوت در رشد اعضاء مختلف بدن، نوجوانان موقتاً احساس ناخوشایندی پیدا می‌کنند و نیز رشد عضلات بدن و استخوان‌ها بخصوص در پسرها باعث می‌شود سازگاری آن‌ها با مرکز ثقل بدن و مرکز زمین به هم می‌ریزد. تغییرات رشدی و نیاز به سازگاری با آن باعث می‌شود، نوجوانان به خصوصیات جسمانی خود توجه بسیاری داشته باشند. آنچه که اهمیت دارد توجه به این مسئله است که تصویر ذهنی آن‌ها از خودشان به شدت تحت تأثیر تغییرات جسمی و فیزیولوژیکی قرار دارد و این همان تصویر بدن است (کاپلان و سادوک، ۱۳۷۸).

نظریه روان‌شناختی^۱

از دیدگاه روانشناسی این مرحله همراه است با ورود به سطح تفکر عملیات صوری (انتزاعی) که به تبع آن نوجوان علاوه بر اینکه درباره خودش زیاد فکر می‌کند، تصور می‌کند دیگران هم با موشکافی عیب‌جویانه، خصوصیات شخصیتی، احساسات، رفتار و ظاهر او را زیر نظر دارند و وی توانایی فرضیه‌سازی و استدلال کردن را می‌آموزد و به مدد این توانایی همیشه «موجود» و «ممکن» را مقایسه می‌کند و کشف می‌کند که غالباً آنچه موجود است چیزی کم دارد و در نتیجه به سرکش شدن او کمک می‌کند. از مسائل مهم نوجوان در این دوره استقلال‌طلبی نوجوان است؛ «من مخالفت می‌کنم، پس هستم» اگر نوجوان نتواند تضاد بین تداوم احساس وابستگی به والدین و میل به استقلال را حل کند، دچار مشکلاتی خواهد شد (کاپلان و سادوک، ۱۳۷۸).

نظریه اجتماعی (ارتباطی)^۲

نوجوان این امکان را می‌یابد که با گروه همسالان ارتباط بیشتری داشته باشد و در ارتباط با گروه همسالان، آن‌ها این امکان را می‌یابند که چگونگی کنترل رفتار اجتماعی را بیاموزند، و مسائل و احساساتشان را باهم در میان می‌گذارند. در این هنگام والدین زمانی می‌توانند بیشترین نفوذ را در فرزندان خود داشته باشند که آنان را درک کنند و مشتاق کمک به آنان باشند. بنابراین نوجوانانی که

1 Psychological approach

2 Social view

چنین والدینی دارند نیازی نمی‌بینند بین نفوذ والدین و بهترین دوستان خود تفاوتی قائل شوند. نوجوانانی که اعتماد به نفس بیشتری دارند و به خود متکی‌تر هستند، می‌تواند بی‌آنکه به شدت متکی به والدین یا همسالان باشند و به تفاوت بین همسالان و والدین اهمیتی بدهند، از تجارب همه آن‌ها استفاده کنند (کاپلان و سادوک، ۱۳۸۷ به نقل از تیرگانی، ۱۳۸۷).

از نظر هیرشی افراد از لحاظ درجه قبول ارزشها و هنجارهای جامعه متفاوتند این تفاوت‌ها به میزان پیوستگی افراد با نظام اجتماعی بستگی دارد. از نظر او بین پیوند با نظام اجتماعی و اعتقاد به مشروعیت اخلاقی رابطه وجود دارد و اعتقادات فرد نیز متأثر از پیوند با مدرسه و خانواده و جامعه است. اعتقادات فرد با پیوند به والدین آغاز می‌شود و از طریق پیوند با مدرسه و جامعه افزایش می‌یابد (شهبازی هوشنگ و همکاران؛ ۱۳۹۴: ۱۸).

دلایل اهمیت دوره نوجوانی

الف) تأثیر دوره نوجوانی بر بقیه سال‌های زندگی حیاتی است:

در نظری کلی بر زندگی یک فرد، پی‌می‌بریم که در طی آن سه دوره از اهمیت بیشتری نسبت به سایر سال‌های عمر دارد و تأثیر این دوره‌ها بر سال‌های بعدی، قطعی و حیاتی است. واحد زمان در این دوره‌ها با واحد زمان در سایر دوره‌ها یکسان نیست، که این دوره‌ها عبارت‌اند از:

اولین دوره مهم، دوره جنینی است؛ فرد در مدت نه ماه اعضاء و توانایی‌هایی را برای بقیه سال‌های عمر به دست می‌آورد و اگر در این مدت نتواند آن کفایت‌ها را کسب نماید چه‌بسا در مرحله جنینی و یا دوران خارج از رحم، زندگی سختی را در پیش خواهد داشت. مثل فردی که در دوران جنینی نتواند از قلب و یا پای سالمی برخوردار شود.

دومین دوره مهم، زمان تولد و اولین سال زندگی است؛ در زمان زایمان، تنفس دقایق اول، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، طولانی شدن این زمان موجب آسیب‌های طولانی مدت برای فرد خواهد شد و لذا همه افراد باری‌دهنده برای زایمان، سعی وافر بر تنفس نوزاد در لحظات اول رادارند. فرد در طی نه ماه از یک نوزاد حدود سه کیلویی به شیرخوار حدود نه کیلو می‌رسد و در این مدت از نظر کیفی، توانایی‌های بیشتری پیدا می‌کند. نوزادی که توان حرکت نداشت، در پایان سال اول می‌ایستد، راه می‌رود و حرف می‌زند.

سومین مرحله و دوره مهم فرد، دوره نوجوانی است؛ که فرد از طریق گذر از آن از کودکی به بزرگسالی وارد می‌شود و توانایی‌ها و کفایت‌هایی را کسب می‌کند که در زندگی بزرگسالی از آن‌ها استفاده کند و اگر نتواند، دوران بزرگسالی راحتی را نخواهد داشت.

ب) نوجوانی زمان گذر از کودکی به بزرگسالی و آمادگی برای بزرگسالی است نوجوانی زمان اکتساب و باروی، اکتساب خصوصیات عاطفی و هیجانی بزرگسالی، زمان کسب هویت فردی و اجتماعی می‌باشد. بلوغ فیزیکی و روانی و عاطفی در نوجوانی، متحول شده و ادامه می‌یابد.

ج) بسیاری از مشکلات جسمانی، روانی، اجتماعی و رفتارهای ناسالم ریشه در زمان نوجوانی دارند از دواج‌های ناموفق، حاملگی‌های پرخطر، مرگ‌ومیرها، عادات و رفتارهای ناسالم از این زمان نشأت می‌گیرند.

تحقیقات نشان می‌دهند که بیشتر افراد سیگاری اولین سیگار را در زمان بلوغ تجربه کرده‌اند. (د) نوجوانان آینده‌سازان جامعه هستند (شمشیری میلانی، ۱۳۷۳).

ویژگی‌های اصلی دوره نوجوانی

(۱) تغییرات جسمی: شاید اولین تغییری که در نوجوانان ببینید، تغییرات جسمی است که در اثر تغییر و تحولات هورمونی در بدن او رخ می‌دهد. دخترتان ظاهری زنانه پیدا می‌کند اما رفتارهایش گاهی هنوز کودکانه است. شاید یکی از بزرگ‌ترین وظایف مادرانه شما آگاهی دادن و صحبت کردن با دخترتان در مورد تغییرات جسمی او باشد.

(۲) تغییرات شناختی: هوش نوجوان در این دوره حالت انتزاعی دارد. می‌تواند قواعد و قضایای منطقی را درک کند و قدرت استدلال کردن دارد. بنابراین گاهی ممکن است با شما بحث کند و شما و افکار و عقایدتان را به چالش بکشد. حتی در مورد افکار خودش هم شک دارد. دخترتان دیگر خواسته‌های شما را به راحتی نمی‌پذیرد، بلکه باید برایش دلیل بیاورید و استدلال کنید. این‌همه شک و بحث و تردید برای مقابله و دعوا با شما نیست، بلکه می‌خواهد همه‌چیز را از اول و بر اساس استدلال و منطق بازسازی کند.

- (۳) جستجوی هویت: یکی از ویژگی‌های نوجوانی به دنبال هویت گشتن و رسیدن به پاسخ سؤال «من کیستم؟» است. او به دنبال کسب شناخت از خودش در همه ابعاد زندگی است. تلاش می‌کند به یک من مستقل دست یابد. خلاصه کلام اینکه می‌خواهد خودش را تعریف کند.
- (۴) خود مرکزیت: اکثر نوجوانان در دوران بلوغ تصور می‌کنند زیر ذره‌بین دیگران مخصوصاً هم‌سن‌وسال‌های خودشان هستند و به همین دلیل وقت زیادی را صرف تفکر در مورد خصوصیات ظاهری خود می‌کنند و زمان زیادی را روبروی آینه می‌گذرانند. دختران فکر می‌کند هنگام رفتن به مهمانی همه به او نگاه می‌کنند و اگر یک لکه کوچک روی لباسش باشد همه متوجه خواهند شد!
- (۵) تصور آسیب‌ناپذیری خود: نوجوانان در این سن فکر می‌کنند اتفاقات بد فقط برای دیگران می‌افتد و فقط دیگران آسیب می‌بینند. آن‌ها به اندازه کافی عاقل هستند و به خوبی می‌توانند از مشکلات بگریزند. البته این افکار چیزی نیست جز یک توهم مخصوص دوران نوجوانی. این توهم می‌تواند پایه خطرات و انحرافات بسیاری در دختر نوجوان شما باشد. مثلاً «اگر سوار ماشین یک غریبه هم باشم برای من هیچ اتفاقی نخواهد افتاد. من می‌دونم چطوری باید رفتار کنم».
- (۶) همسالان، پادشاهان ذهنی: در این سن دوستان و همسالان برای فرد اهمیت زیادی پیدا می‌کنند و برای پذیرفته شدن و تعلق داشتن به همسالان خود، هم‌نوابی و شبیه شدن با آن‌ها را انتخاب می‌کنند، به طوری که بودن در میان همسالان و تشابه با آنان به یک نیاز اساسی در دوران نوجوانی تبدیل می‌شود. نگران نباشید! بودن در گروه همسالان و اهمیت و نفوذ همسالان برای دختر شما یک ویژگی طبیعی دوران نوجوانی است. نوجوان با بودن در گروه همسالانش، احساس استقلال را خواهد آموخت.
- (۷) کاهش علاقه به درس: معمولاً اکثر نوجوانان با افت تحصیلی روبرو می‌شوند. یکی از اصلی‌ترین دلایل این افت تحصیلی ورود فعالیت‌ها و موقعیت‌های جدید به زندگی است. باید در کنار او باشید. به او کمک کنید تا استعداد و علائق تحصیلی و توانایی‌های خود را بشناسد. (تیرگانی، ۱۳۸۷).

مخاطرات رشد شناختی

این مرحله از تفکر با مخاطراتی نیز همراه است. برخلاف کودک دبستانی که معمولاً وضعیت موجود جهان را همان گونه که هست می‌پذیرد و دستورالعمل‌های بزرگسالان را اجرا می‌کند، نوجوانی که به مرحله تفکر عملیات صوری رسیده و قادر است شقوق فرضی متفاوت از واقعیت‌های موجود را در ذهن خود ترسیم کند، ممکن است در خانه و مدرسه و جامعه به همه چیز ایراد بگیرد و حتی واقعیت‌های موجود در جهان هستی را نپذیرد. تفکر ایده آلی او، که ریشه در رشد شناختی وی و رسیدن به تفکر انتزاعی دارد، موجب احساس شکاف عمیقی بین واقعیت‌های زندگی و ایده آل‌های ذهن او خواهد شد. این احساس ممکن است او را در مقابل والدین و مدرسه و جامعه نیز قرار دهد و حتی در شرایط خاصی، او را به پرخاشگری و عصیان علیه نهادهای اجتماعی نیز وادارد. این ایده آل‌گرایی ممکن است بین او و نسل قبل شکاف عمیقی را به وجود آورد.

خود مرکز بینی نوجوانی، که الکنند (۱۹۸۱) از آن نام می‌برد، اساساً ناشی از تحولات دوره نوجوانی و به‌ویژه تحول شناختی نوجوان است. نوجوان دچار این تصور می‌شود که همیشه تحت نظر است و نوعی مخاطب خیالی شاهد اعمال اوست. به همین دلیل، نسبت به همه اعمال و حرکات و وضع ظاهر و باطن خود حساس است. او همچنین دچار یک افسانه شخصی است و معتقد است که از وضعیتی بی‌همتا برخوردار است. این احساس بی‌همتایی ممکن است باعث شود که فکر کند حوادث و خطرهای شامل حال او نخواهد شد و با این تصور غلط، خود را به مخاطرات بزرگ دچار سازد (الکنند، ۱۹۸۱).

تحول اخلاقی

در هیچ دوره‌ای به اندازه دوره نوجوانی ارزش‌ها و استانداردهای اخلاقی برای انسان مطرح نمی‌شود. توانایی‌های فزاینده نوجوانان بیشتر آنان را متوجه مسائل و ارزش‌های اخلاقی می‌کند و راه‌های پیچیده‌تری را برای کنار آمدن با آن می‌یابند. در عین حال، آنچه جامعه از نوجوانان می‌خواهد به سرعت در حال تغییر است و همین مستلزم ارزیابی مجدد و مداوم ارزش‌ها و اعتقادات اخلاقی است (پاول، ۱۳۸۰: ۵۳۱). در ذیل به برخی از دیدگاه‌های مهم و مطرح در زمینه تحول اخلاقی دوران نوجوانی اشاره می‌نماییم:

۱. دیدگاه پیاژه

از آن‌رو که بر طبق دیدگاه پیاژه رشد عقلانی کودکان در بستر توالی ویژه‌ای از مراحل تحقق می‌یابد، قضاوت‌های اخلاقی نیز بر مبنای مراحل تکامل می‌یابند که متناسب با تحولات شناختی عمومی است. از نظر پیاژه، رشد مفاهیم اخلاقی در کودکان دارای توالی ثابت و نامتغیری است که از یک مرحله اولیه که مرحله «واقع‌نگری اخلاقی» نام دارد، آغاز می‌شود و پس از چند سال به یک مرحله کامل‌تر به نام «اخلاق توافقی» یا «اخلاق خودگردان» منتقل می‌شود و هیچ‌کس قادر نیست بدون طی مرحله واقع‌نگری اخلاقی به مرحله کامل‌تر پس‌از آن راه یابد. شیوع مرحله اول اندیشه اخلاقی در کودکانی است که در سنین بین ۴ تا ۷ سال قرار دارند، اما مرحله بعدی بیشتر در کودکان ۹ تا ۱۰ سال به بالا آغاز می‌شود. کودکان ۷ تا ۱۰ ساله در یک مرحله انتقالی بین دو مرحله قرار دارند و آشکالی از تفکر هر دو مرحله را از خود بروز می‌دهند. از نظر پیاژه، ویژگی‌های «اخلاق توافقی» که شکل تازه‌ای از اندیشه اخلاقی و مربوط به دوران نوجوانی می‌باشد، به شرح ذیل است:

- قضاوت‌های اخلاقی در این دوره در مورد قوانین اجتماعی، بیشتر «نسبی‌گرا» است؛ به این معنا که قوانین و مقررات در نظر نوجوان عبارت است از یک سلسله موافقت‌های قراردادی و دلبخواهی که می‌تواند مورد تردید و حتی تغییر قرار گیرد.
- اطاعت از افرادی همانند والدین که دارای قدرت هستند، نه ضروری است و نه همیشه مطلوب.
- سرپیچی و تخلف از قوانین نیز همیشه خطا نیست و قطعاً هم به تنبیه منتهی نمی‌شود.
- در قضاوت رفتار دیگران، علاوه بر توجه به پیامدهای عینی آن، احساسات و دیدگاه‌های افراد نیز باید به حساب آید. تنبیه یک رفتار، همیشه باید مناسب با نیت فاعل و ماهیت سرپیچی (انگیزه مخالفت) باشد.
- تنبیه رفتار نادرست باید به صورتی اعمال شود که یا آسیب وارده تلافی شود و یا دست‌کم به خطا کار پیامزد که در صورت تکرار موقعیت به گونه‌ای بهتر عمل کند.
- باید مساواتی به شکل عدالت برابر، برای همه وجود داشته باشد (بی‌ریا و دیگران، ۱۳۷۵؛ ۱۰۶۷-۱۰۷۰).

جدول (۳-۱). مراحل قضاوت اخلاقی از نظر پیاژه (پیاژه، ۱۹۶۵م).

مرحله پیش اخلاقی (ناپیری)	مرحله واقع‌گرایی اخلاقی (اخلاق دیگرپیرو).	مرحله اخلاقی تعاون (اخلاق خودپیرو)
عدم شکل‌گیری رفتار مهار یافته	توجه و احترام زیاد به قوانین در عین آگاهی کم از آنها	
	مطلق‌گرایی اخلاقی قاعده: مطلق، ثابت و لایتغیر. مقدس و دست‌ناورد تلاش قدرت‌های معتبر بیرونی.	تسلی‌گرایی اخلاقی ^{۳۸} مقررات اخلاقی: ساخته یا آفریده اشخاص و ناظر به منافع و مصالح مردم و حاصل توافق افراد. اخلاق تعاونی مبتنی بر مشارکت
	ارزیابی اخلاقی بر مبنای پیامدهای عینی (مثل مقدار خسارت و نتایج کار)	ارزیابی اخلاقی علاوه بر پیامدهای عینی، با لحاظ احساسات و دیدگاه‌های افراد و نیت‌های فاعل
	عامل اصلی واقع‌نگری: خودمداری که از فهم اینکه دیگران دیدگاه‌های متفاوتی دارند. جلب‌گیری می‌کند.	غلبه بر خودمداری یا آگاهی از اینکه دیگران می‌توانند دیدگاه‌های متفاوتی داشته باشند.
	اطاعت اخلاقی از دیگران. اخلاق مبتنی بر اجبار، و احترام به دیگرانی که اقتدار دارند.	اطاعت، نه ضروری است و نه همیشه مطلوب. تخلف همیشه خطا نیست و به تنبیه منتهی نمی‌شود.
	قضاوت اخلاقی ناظر بر تعبیر لفظی نه روح و معنای قانون. خوبی: اطاعت از قانون بدون توجه به روح قانون.	
	کیفر یا تنبیه به وسیله طبیعت و نتیجه حتمی و مسلم رفتار منفي. اعتقاد به عدالت طبیعی.	کیفر یا مجازات، درسی برای متخلف که او را به کنترل رفتارش در آینده وادار کند. تنبیه رفتار نادرست باید یا آسیب وارده را تلافی کند و یا بیاموزد که فرد به گونه بهتری عمل کند.
	قضاوت‌های اخلاقی محدود به موقعیت‌های ویژه و غیر قابل تعمیم است.	اصول اخلاقی قابل تعمیم و قابل انعطاف برای سایر جوامع.

۲. دیدگاه کلبگ

کلبگ دیدگاه پیاژه را گسترش داده است. در تحقیقات او، اخلاق دوره نوجوانی از نوع اخلاق فوق قراردادی و خودمختاری است که روی اخلاق قراردادی دوره دبستانی بنا می‌شود که آن نیز به نوبه خود به دنبال مرحله پیش اخلاقی یا اخلاق پیش قراردادی دوره کودکی استانی شکل می‌گیرد.

اخلاق مرحله نوجوانی، نوعی تصمیم‌گیری اخلاقی است و شخص با انتخاب خود اصول اخلاقی معینی را دنبال می‌کند. پایه اساسی اخلاق این دوره، اصول جهان‌شمول عدالت به‌عنوان بنیاد تصمیم‌گیری در مسائل اخلاقی است که می‌تواند به اصول دیگری همچون حقوق اجتماعی، برابری

و حق تعیین سرنوشت تعمیم یابد. در این مرحله است که اخلاق فرد می‌تواند از اصول مربوط به قراردادهای اجتماعی نیز فراتر رود و حتی ضرورت نافرمانی از برخی قراردادهای اجتماعی نامطلوب را موجه بداند (همان). کلبرگ در تحقیقات خود نشان می‌دهد که با آموزش می‌توان به برخی از نوجوانان آموخت تا سطح اخلاقی خود را یک مرحله جلوتر ببرند. انتقال به یک مرحله بالاتر مستلزم توانایی و فراگیری استدلال مؤثر در ارزش‌های عمومی اخلاقی و تصمیم‌گیری صحیح‌تر درباره رفتارهای معین است.

برای آنکه فرد بتواند مفهوم حقوق انسانی و قراردادهای اجتماعی را بفهمد باید دست‌کم به مرحله پنجم از مراحل رشد اخلاقی مذکور برسد. به همین علت، هنجارهای اخلاقی در پایان نوجوانی، برخوردار از الزامات پنجمین مرحله رشد اخلاقی در نظام کلبرگ است.

وی رشد شناختی را برای شکل‌گیری اخلاقی کافی نمی‌داند و بر اهمیت شرایط مناسب تعلیم و تربیتی و فراگیری راه‌حل تعارضات میان مفاهیم اخلاقی و بازمینی‌های مستمر نظرهای گوناگون تأکید کرده است. چه‌بسا افرادی از نظر رشد شناختی در مرحله تفکر انتزاعی هستند اما قضاوت‌ها و عملکردهای آنان در سطح اخلاق پیش‌قراردادی است (بی‌ریا و دیگران، ۱۳۷۵؛ ۱۰۶۷-۱۰۷۰). کلبرگ معتقد است درحالی‌که رشد شناخت (برای مثال، رسیدن به مرحله عملیات صوری) رشد اخلاقی را تضمین نمی‌کند، ولی ممکن است شرط لازم برای وقوع آن باشد وی برای اندازه‌گیری سطح استدلال اخلاقی فرد روش مصاحبه با آزمودنی را به کار می‌برد، به‌نحوی که مسائل پیچیده اخلاقی را طرح می‌کند و مجموعه‌ای از سؤالات را از او می‌پرسید. سؤالات به‌گونه‌ای طرح‌شده بودند که مشخص کنند چگونه آزمودنی حل معمای اخلاقی را استدلال می‌کند؟ معروف‌ترین مصاحبه اخلاقی کلبرگ درباره داستانی است که «معمای اخلاقی‌ها» نیز نامیده می‌شود (گلاور و برونینگ، ۱۳۷۸).

جدول (۳-۲). مراحل شش گانه قضاوت اخلاقی (کلبرگ، ۱۹۸۴م).

یک: سطح و مرحله	درست چیست؟	دلایل انجام اعمال درست	دیدگاه اجتماعی مرحله
سطح یک: پیش‌قراردادی. مرحله یک: اخلاق دیگریرو.	اجتناب از نقض قوانین به تنبیه مستند است. اطاعت فی حد نفسه اهمیت دارد. اجتناب از آسیب بدنی به اشخاص و دارایی‌ها.	اجتناب از تنبیه و قدرت برتر مراجع قدرت.	دیدگاه خودمحورانه. به علایق دیگران توجهی ندارد. تفاوت آنها را یا خود به رسمیت نمی‌شناسد. دو دیدگاه را به هم پیوند نمی‌دهد. اعمال، فیزیکی در نظر گرفته می‌شوند. نه بر اساس رغبت‌های روان‌شناختی دیگران. خلط دیدگاه مراجع قدرت یا دیدگاه خود
مرحله دو: فردگرایی. هدف ایزاری و میادته.	تبعیت از قانون تنها زمانی که رغبت‌های فوری فرد را برآورده می‌سازد، عمل برای تحقق علایق و نیازهای شخصی خود و دادن اجازه انجام همین کار به دیگران، درست، چیزی است که متصفانه است. یک میادته برآیر. یک معامله یک توافق.	تأمین نیازها یا رغبت‌های خود در دنیایی که باید اذعان کرد که دیگران نیز تمایلات خود را دارند.	دیدگاه عینی فردگرایانه. آگاهی از اینکه هر کسی رغبت‌های شخصی خود را دارد. به این ترتیب، درست، نسبی است (در یک معنا عینی فردگرایانه)
سطح دو: قراردادی مرحله سه: انتظارات، روابط و هم‌توایی بین فردی دوجانیه.	تحقق آنچه افراد نزدیک از فرد انتظار دارند یا آنچه عموماً از اشخاصی در نقشی خاص، مثل پسر، برادر، دوست و غیره انتظار می‌رود. «خوب بودن» مهم است و به معنای داشتن انگیزه‌های خوب، ابراز علاقه به دیگران، همچنین حفظ روابط دوجانیه یا ویژگی‌هایی، مثل اعتماد، وفاداری، احترام و سپاسگزاری است.	تیاژ به خوب بودن از نظر خود و دیگران مراقبت از دیگران. اعتقاد به قانون طلایی، اشتیاق به حفظ قوانین و پاس داشتن مراجع قدرت که از رفتار خوب به طور کلیشه‌ای حمایت می‌کنند.	دیدگاه فرد دوباره افراد دیگر. آگاهی از احساسات، توافقات و انتظارات مشترک که بر رغبت‌های فردی اولویت دارند. ارتباط دادن دیدگاه‌ها از طریق قانون طلایی عینی. قرار دادن خود در موقعیت دیگران. هوز دیدگاه سیستمی کلی را اتخاذ نکرده است.
مرحله چهار: نظام اجتماعی و وجدان.	انجام تکالیف واقعی مورد توافق. قوانین مورد احترام هستند مگر در موارد حاد که یا سایر تکالیف اجتماعی قطعی تعارض داشته باشند. درست آن چیزی است که به جامعه و گروه یا مؤسسه کمک می‌کند.	کمک به حرکت سازمان به عنوان یک کل. احتراز از وقوع ناپسامتی در سیستم. یا الزام وجدان به تحقق وظایف تعریف‌شده برای فرد. (به سادگی یا اعتقاد به قوانین و مراجع قدرت در مرحله سه، خلط می‌شود).	تیزدادن دیدگاه‌های اجتماعی از توافقات یا انگیزه‌های بین‌فردی. پذیرش دیدگاه سیستم در مورد نقش‌ها و قوانین. ملاحظه روابط در چارچوب جایگاه فرد در سیستم.

یک: سطح و مرحله	درست چیست؟	دلایل انجام اعمال درست	دیدگاه اجتماعی مرحله
سطح سه: فراقراردادی یا پایبندی به اصول اخلاقی. مرحله پنج: قرارداد یا مضمت اجتماعی و حقوق فردی.	آگاهی از این که افراد معتمد به ارزش‌ها و دیدگاه‌های مختلف هستند. و بیشتر ارزش‌ها و قوانین به گروهی که شخص. عضو آن است بستگی دارند. این قوانین نسبی معمولاً به سبب حفظ بی‌طرفی و رعایت قراردادهای اجتماعی بایستی مراعات شوند. اما برخی از ارزش‌ها و حقوق غیرنسبی. مانند حق حیات و آزادی. بایستی در هر جامعه‌ای صرف‌نظر از دیدگاه اکثریت مراعات شوند.	احساس تعهد به قوانین. به منظور پایبندی به قراردادهای اجتماعی در جهت حفظ رفاه. سعادت و حقوق تمامی انسان‌ها. یک احساس تعهد قراردادی که آزادانه در فضای خانواده. دوستی و محیط کار وارد می‌شود. احتمال به اینکه قوانین و تکالیف بر مبنای محاسبات منطقی برای جلب مضمت همگانی (بیشترین خیر برای بیشترین افراد) طراحی شوند.	دیدگاه پیش از جامعه. دیدگاه یک فرد منطقی که از ارزش‌ها و حقوق قبل از روابط و قراردادهای اجتماعی آگاه است. دیدگاه‌ها را یا مکانیزم‌های رسمی توافق. قرارداد. بی‌طرفی عینی و فرایندهای مربوطه تلفیق می‌کند. دیدگاه‌های اخلاقی و حقوقی را مد نظر قرار می‌دهد؛ آنگاه است که آنها گاهی اوقات متعارض بوده و تلفیقشان دشوار است.
مرحله شش: اصول اخلاقی جهانی.	تبعیت از اصول اخلاقی خودگذزیده. بسیاری از قوانین یا توافقات اجتماعی معتبرند؛ زیرا آنها بر این اصول مبتنی هستند. زمانی که قوانین. این اصول را نقض می‌کنند. فرد بر اساس اصول عمل می‌کند. این اصول همان اصول جهانی عدالت هستند: برابری حقوق انسان‌ها و احترام برای شرافت و کرامت انسان.	اعتقاد منطقی به اعتبار اصول اخلاقی جهانی و احساس تعهد شخصی به آنها.	دیدگاه برخاسته از یک نگاه اخلاقی که ترتیبات اجتماعی از آن ناشی می‌شوند. این دیدگاه. دیدگاه فردی عقلایی است که جوهره اخلاق را به رسمیت می‌شناسد؛ این حقیقت که اشخاص به خودی خود ارزشمند هستند و بایستی این گونه یا آنها رفتار کرد.

۳. دیدگاه دبس

موریس دبس رشد اخلاقی و ارزشی نوجوانی را به سه مرحله متفاوت تقسیم کرده است:

اول، مرحله اخلاق بسته یا اخلاق مبتنی بر دستورات و مقررات و قوانینی که از جانب دیگران وضع شده است و نوجوان از آن‌ها اطاعت می‌کند.

دوم، مرحله اخلاق باز که به صورت فردی بروز می‌کند و جنبه تمایل شخصی دارد. این اخلاق صورت مخالفت با ارزش‌های خانوادگی و محیطی را به خود می‌گیرد و نوجوان پیوسته به سوی حیات شخصی‌تر و خصوصی‌تر می‌رود و می‌خواهد آزاد باشد تا بتواند به میل خود رفتار کند. او غالباً در خصوص انتخاب‌های خود احساسات تند و مبالغه‌آمیزی دارد و اعمال خود را از روی این احساسات تنظیم می‌کند. به تدریج که فرد به اواخر دوره نوجوانی و به آستانه جوانی می‌رسد میل به زندگی پاک‌تر و سخاوتمندانه‌تر و بی‌غرضانه‌تر در او پیدا می‌شود و به تحسین و تمجید پرشوری از خوبی‌ها و زیبایی‌ها می‌پردازد.

سوم، مرحله اخلاق ارزش‌هاست که در آن فداکاری و یکرنگی و پاک‌دلی و رحم و شفقت و قهرمانی و حالاتی مانند این‌ها اهمیت و ارزش می‌یابد و فرد با سرمشق قرار دادن انسان‌هایی که آینه کمالات اخلاقی و فرهنگی و دینی هستند، به دعوت آن‌ها گوش فرا می‌دهد (بی‌ریا و دیگران، ۱۳۷۵؛ ۱۵۷).

مخاطرات اخلاقی دوران نوجوانی

- دوران نوجوانی زمینه بروز برخی مخاطرات اخلاقی را نیز فراهم می‌کند.
- بسیاری از نوجوانان مشکل‌دار، دچار رشدنیافتگی و خودمحوری هستند. اطاعت آنان از قوانین هنوز به دلیل نظارت افراد قدرتمند و ترس از تنبیه است. آنان به‌زودی یاد می‌گیرند که می‌توانند برخی از قوانین موجود را نادیده بگیرند، بی‌آنکه تحت پیگرد قرار گیرند.
  - وابسته شدن نوجوانان در آغاز و میانه نوجوانی، دشواری دیگر گروهی از نوجوانان است. اینان ممکن است از اینکه نام یا عکسشان پس از ارتکاب جرم در جراید چاپ شود احساس اهمیت کنند و بر فعالیت‌های ضد اخلاقی خود بیفزایند.
  - گروه دیگری از نوجوانان به سبب مشکلات اخلاقی و ارزشی به استفاده از مواد مخدر روی می‌آورند و به‌تدریج خود را به آسیب‌های مغزی دچار می‌کنند.
  - گروه بزرگ‌تری از نوجوانان هستند که مشکل مواد مخدر و قانون‌شکنی ندارند، اما با پرسش‌ها و تردیدهای زیادی درباره معنای زندگی و مذهب و اخلاق روبه‌رو هستند (همان).
  - ارزش‌های نوجوانان همیشه نتیجه تصمیمات عاقلانه‌ای نیست که به‌طور منطقی اتخاذ کرده‌اند. نوجوانان ارزش‌ها را اغلب به دلایلی که با تضادها و انگیزه‌های شخصی آنان در ارتباط است (و بسیاری را هم ناآگاهانه) انتخاب می‌کنند (کانجر و پیترسون، ۱۹۸۴ ترجمه یاسایی ۱۳۷۳).

نوجوانی به عنوان مرحله‌ای از تحول روانی

روانشناسان و مکتب‌های مختلف روانشناسی هرکدام از دیدگاه خاص خود چرخه تحول روانی انسان را به مراحل و دوره‌های مختلفی تقسیم نموده‌اند که به چهار دیدگاه مهم از آن‌ها و در رأس آن‌ها به نظام بوهلر روانشناس اتریشی اشاره می‌شود.

۱. مراحل تحول روانی از دیدگاه بوهلر:

مرحله اول: کودکی (از آغاز تا ۱۵ سالگی)، در این مرحله کودکان هدف‌های خود را مشخص نکرده‌اند و در کنار بزرگ‌سالان به صورت مبهم به آینده می‌نگرند.

مرحله دوم: نوجوانی (۱۵-۲۵ سالگی)، نوجوان می‌فهمد که زندگی او به خود وی تعلق دارد و تجربه‌های گذشته خود را مورد تحلیل قرار می‌دهد و به نیازها و ظرفیت‌های آینده خود می‌اندیشد.

مرحله سوم: اوایل و اواسط بزرگ‌سالی (۲۵-۴۵، ۵۰ سالگی)، در این دوره فرد هدف‌های دقیق‌تر و مشخص‌تری را دنبال می‌کند و فعالیت‌های خود را در جهت دستیابی به آن‌ها سازماندهی می‌کند.

مرحله چهارم: بزرگ‌سالی (۴۵-۶۵ سالگی)، در این مرحله فرد به گذشته می‌نگرد، به آنچه دست‌یافته است می‌اندیشد، گذشته خود را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و درباره آینده به بازنگری می‌پردازد.

مرحله پنجم: پیری (۶۵-۷۰ سالگی)، در این مرحله انسان از هدف‌هایی که تا این زمان دنبال کرده، جدا می‌شود، انصراف حاصل می‌کند. یعنی از آن‌ها چشم‌پوشی می‌کند یا حتی به آن‌ها پشت پا می‌زند (بوهلر، ۱۹۶۸).

۲. مراحل تحول روانی از دیدگاه اریکسون

دومین نظام روان‌شناختی که در راه دستیابی به مراحل مشخص برای چرخه بزرگ زندگی روانی گام برداشته است نظام اریکسون است که به هشت مرحله در فرایند تحول انسان معتقد است، این مراحل عبارت‌اند از:

مرحله اول: طفولیت (تولد تا ۱۲ ماهگی)، اعتماد در برابر عدم اعتماد؛ طفل نسبت به مراقبان خود دارای اعتماد و یا بی‌اعتمادی خواهد بود.

مرحله دوم: نوپایی (۳-۱ سالگی)، استقلال عمل در مقابل شرم و تردید؛ نوپا نسبت به توانایی‌های جدید خود احساس غرور یا شک می‌کند.

مرحله سوم: اوایل کودکی (۳-۶ سالگی)، ابتکار در برابر احساس گناه، کودک از خود ابتکار نشان می‌دهد یا می‌ترسد.

مرحله چهارم: اواسط کودکی (۶-۱۲ سالگی)، کارایی در برابر احساس حقارت، کودک مهارت‌های جدید را فرا می‌گیرد و یا احساس حقارت می‌کند.

مرحله پنجم: نوجوانی (۱۲-۱۸ سالگی) هویت در برابر سردرگمی، نوجوان هویت قابل قبول خود را کسب می‌کند یا دچار سردرگمی می‌شود.

مرحله ششم: اوایل بزرگسالی (۳۰-۱۹ سالگی) صمیمیت در برابر انزوا؛ جوانان به برقراری روابط نزدیک با دیگران می‌پردازند یا منزوی می‌شوند.

مرحله هفتم: اواسط بزرگسالی (۴۵،۵۰-۳۰ سالگی) پدیدآوردگی در مقابل رکورد؛ این مرحله بر زاینده‌گی شخص بزرگسال یا احساس ضعف میان فردی تأکید دارد.

مرحله هشتم: اواخر بزرگسالی، سالخوردگی و در راه پیری. (۶۰،۶۵-۵۰ سالگی) رشد یافتگی و تمامیت شخصی در برابر ناامیدی، شخص در پایان عمر از زندگی خود رضایت خاطر یا احساس عدم کامیابی دارد (اریکسون، ۱۹۷۷).

بررسی نظریات مرتبط با علل و عوامل جرائم نوجوانان

۱. نظریه شکل ظاهری

این نظریه بر اساس ساختار زیستی و ظاهری بدنی، بزهکاری را تبیین نموده است. شلدون و کرچمر اندیشه تأثیر ریخت بدنی در پاسخ‌های فرد را نسبت به موقعیت، مطرح نمودند و بر اساس آن سه تیپ شخصیتی آندومورفیک، مزومورفیک و آکتومورفیک را معرفی کرده‌اند. در مطالعات شلدون نشان داده شده است که تیپ‌های شخصیتی تأثیر بسیاری در رفتار بزهکارانه دارند. بعدها مطالعات گلاک، در مورد ۵۰۰ نفر که بزهکاری آن‌ها ثابت شده بود در مقابل ۵۰۰ نفر غیر بزهکار، تیپ شخصیتی مزومورف را خشمگین‌تر و مساعدتر برای رفتار بزهکارانه تعریف کرده است. اگرچه در مطالعه وی ۴۲ عامل فرهنگی- اجتماعی نیز با بزهکاری همبستگی داشته بودند. در ارزیابی این رویکرد دی هوی، می‌نویسد، آنچه در باور این اندیشه امروز باقیمانده است در نقش‌های شخصیتی هنرپیشگانی است، که در فیلم‌های سینمایی و یا تلویزیون مشاهده می‌کنیم. معمولاً نقش‌های خشن و بزهکارانه را افراد زشت‌صورت ایفا می‌کنند و نقش‌های مثبت توسط افراد جذاب ایفا می‌شود. بعضی از مطالعات نیز در تأیید موضوع به نتیجه قضاوت‌های قضات پرداخته‌اند. یافته‌های برخی از آن‌ها نشان می‌دهند که تمایل قاضی در تأیید بی‌گناهی افرادی است که از جذابیت ظاهری بیشتری برخوردارند (گلاک، ۱۹۵۶).

۲. نظریه ساختار زیستی

این نظریه به‌دوراز هر ارتباطی بین شکل ظاهری و اختلالات ذهنی، بر تأثیر نقش شخصیت زیستی فرد در رفتار بزهکارانه تأکید دارد، مثل تأثیر ژن‌ها بر رفتار. در این نظریه‌ها مسئله توارث و ژن‌ها به‌صورت جداگانه بررسی می‌شود. سابقاً مسئله توارث در رفتار بیشتر موردتوجه قرار می‌گرفت درحالی‌که در نظریه‌های نوین به مسأله ژن‌ها و بزهکاری به‌نوعی دیگر نظر دارند. دیدگاه‌های نوین این رویکرد به تغییراتی که در اثر تخریب ژنتیکی در ژن‌ها به وجود می‌آید تأکید می‌کنند. در نظریات جدید زیست‌شناختی تأثیر مستقیم زیستی در رفتار بزهکارانه موردحمایت نیست در عوض شرایط زیستی خاصی را در فرد که باعث بروز الگوهای رفتاری غیرعادی است را پیش می‌کشد. به‌طور خلاصه این رویکرد به تعامل بین عوامل زیستی و محیط اجتماعی بیشتر تأکید دارد تا تأثیرات خالص زیستی به همین دلیل در دیدگاه‌های جدید این مکتب نظریه‌های زیست‌شناختی، تحت عنوان رویکرد زیستی- اجتماعی بیان می‌شود. بررسی جرم از دیدگاه زیستی- اجتماعی، عواملی را مانند توارث، غدد، سیستم عصبی، ژن‌ها و تغییراتی را که در پاسخ تغییرات محیطی به وجود می‌آید را موردتوجه قرار می‌دهد. به‌عنوان مثال نشان داده‌شده است که هیپوگلیسمی با جرائم و رفتارهای ضداجتماعی رابطه دارد و نیز همبستگی زیادی بین جراحات‌های مغزی و رفتار بزهکارانه و همچنین تأثیر اختلالات روانی مادر، در حاملگی‌های پیچیده نیز در رفتار بزهکارانه یافت شده است. در توجیه این رویکرد و تأثیر عوامل زیستی در بزهکاری باید همواره مسائل روان‌شناختی و اثرات عوامل اجتماعی در مسئله بزه نیز در نظر گرفته شود (لاندمن، ۱۹۹۳).

۳. نظریه روان‌شناختی

در نظریات روان‌شناختی نیز علاوه بر عوامل زیستی، عوامل موقعیتی نیز در تبیین رفتار بزهکارانه مهم به نظر می‌رسند. به همین جهت بسیاری از پژوهش‌های زیست‌شناختی در مسئله بزهکاری توسط روان‌شناسان انجام‌شده است. برخی از نظریه‌های روان‌شناختی معتقد است رفتار بزهکارانه ریشه در یادگیری رفتار مشاهده‌شده دارد. به‌طور اختصاصی‌تر رویکردهای روان‌شناختی بیشتر جنبه‌های روان‌پزشکی مسئله را در تبیین بزه مهم می‌دانند تا موضوع زیست‌شناختی را. نظریه‌های این رویکرد عمدتاً عنصر شخصیت را در بررسی رفتارهای بزهکاری؛ آنچه که اصطلاحاً شخصیت ضداجتماعی

نامیده می‌شود را مورد بحث قرار می‌دهند، زمینه تاریخی این نظریه‌ها از اندیشه‌های فروید و دیدگاه وی نشأت گرفته است (مشکانی، ۱۳۷۷).

بررسی‌های نوین کاسپی و مافیت (۱۹۹۳) نشان می‌دهد: خشم، اضطراب، بی‌ثباتی شخصیتی و عواطف منفی از عوامل مرتبط و مستعد کننده رفتار بزهکارانه است و افراد با خصوصیات ذکر شده در مقایسه با افراد معمولی بیشتر در خطر بروز رفتار انحرافی هستند. ارزیابی این رویکرد، بیانگر آن است که افراد دارای شخصیت‌های درونی بیشتر با جرم و رفتار انحرافی در ارتباط هستند. اما با نگاه به ماهیت پژوهش‌های روان‌شناختی که عمدتاً از طریق روان‌سنجی انجام می‌شود. خود خالی از اشکال نیست، بطوریکه مشکلات بررسی‌های روان‌سنجی و روان‌شناختی باعث شده است که جرم شناسان با تمام علاقه‌ای که به دیدگاه‌های روان‌شناختی بزه دارند، این پژوهش‌ها را بی‌معنی بدانند. به‌طور خلاصه می‌توان اظهار داشت که رویکرد روان‌شناختی، هنوز نتوانسته است به‌روشنی تأثیر شخصیت را در بزهکاری نشان دهد. شاید پیشنهاد موجه‌تر، بررسی «تحلیل موقعیت وقوع رفتار و شخصیت، متفقاً و همراه باهم راهگشا باشد» (کاسپی و مافیت، ۱۹۹۳).

از دیدگاه روانشناسی، گروه بزهکاران در شمار یکی از گروه‌های متعدد و متنوع ناسازگاران اجتماعی محسوب می‌شوند. به‌عبارت‌دیگر روانشناسی به این نتیجه می‌رسد که در چارچوب یک اجتماع و حتی یک گروه پاره‌ای از افراد می‌توانند خود را تابع قواعد و ممنوعیت‌های موردقبول آن اجتماع و یا گروه سازنده، درحالی‌که پاره‌ای دیگر فاقد چنین ظرفیتی هستند. افرادی که به این تبعیت تن در نمی‌دهند، گروهی را تشکیل می‌دهند که از نظر روانی، متجانس نیستند ولی درعین‌حال مکانیزم رفتار افراد آن را می‌توان بر اساس مفاهیم روانشناسی روشن ساخت، بزهکاران در شمار افراد این گروه هستند (منصور، ۱۳۵۶).

بعضی از روانشناسان معتقدند که بزهکاری نوعی اختلال شخصیت است. دریکی از آخرین تألیفاتی که در زمینه طبقه‌بندی بیماری‌های روانی نگاشته شده است (*DSM-III-R*)، این تقسیم‌بندی مورد تأیید قرار گرفته و با عناوینی چون سایکوپات، سوسیوپات و آنتی سوشال از بزهکاران نام‌برده شده است. خصوصیات آن که روانشناسان برای این‌گونه افراد ذکر می‌کنند عبارت‌اند از: ناتوانی در برقراری روابط انسانی صحیح، شکست در سازش با دیگران در مدرسه و خانواده و محل کار، ناپایداری و عدم ثبات روانی، واکنش‌های هیجانی شدید، گریزهای غیرمنتظره و طولانی و تهاجم‌های ناگهانی،

انحرافات جنسی، خود مرکز بینی، فقدان هر نوع احساس پشیمانی نسبت به کارهای خویش، وجود فشارهای خودآزارانه و درنهایت اضطراب و خودکشی (شاملو، ۱۳۶۷). تحقیقات نشان می‌دهند که حدود هفتاد درصد بزهکاران دچار ناراحتی‌های روانی می‌باشند. این درصد میان مردان، پنج برابر زنان می‌باشد. در کودکی چنین افرادی علائم دزدی، نافرمانی، گریز از مدرسه، ولگردی و معاشرت با افراد ناباب دیده می‌شود و خانواده‌هایشان عمدتاً دچار ازهم‌پاشیدگی، الکلیسم و فقدان نظم و انضباط می‌باشد (شاملو، ۱۳۶۸).

۴. نظریه وضعیت اقتصادی^۱

در این نظریه به تأثیر عامل اقتصادی به موضوع بزهکاری و مسئله فقر به‌طور گسترده پرداخته شده است. موضوع فقر و دلایل ارائه‌شده از تأثیر آن در بروز رفتار بزهکارانه ایجاب می‌کند که محله‌های فقیرنشین و غنی نشین با همدیگر مقایسه شوند تا بتوان ادعا کرد که فقر به‌عنوان عامل تأثیرگذار شناخته شده است. در مطالعاتی که از سال‌های ۱۹۷۰ به بعد انجام شده است، آمارهای موجود حاکی از آن هستند که درصد زیادی از افرادی که در ۴۹ ایالت آمریکا در پائین تر از خط فقر هستند، هیچ‌کدام از هفت بزه مهم را که به‌عنوان شاخص‌های جرم از طرف سازمان *FBI* تعیین شده را مرتکب نشده‌اند، اما در مقابل به پژوهش‌هایی برمی‌خوریم که میزان درآمد، تحصیلات و تک والدی را در بزهکاری مؤثر شناخته‌اند. اما سهم وضعیت اقتصادی را تبیین نکرده‌اند. پژوهش در مورد بیکاری به‌عنوان یک شاخص درآمد نیز نشان می‌دهد که ارتباطی بین بیکاری و بزهکاری نوجوان یافت شده است. در ارزیابی رویکرد اقتصادی نیز همانند رویکرد روان‌شناختی می‌توان ادعا نمود، تأثیر نابرابری‌های اقتصادی در بزه بیشتر از تأثیر عامل فقر است. اگرچه اکثر پژوهش‌ها نشان داده‌اند، ارتباطی بین فقر و بزه وجود دارد، لکن فقر را به‌عنوان عامل بزه مطرح نکرده‌اند. به‌طوری‌که با افزایش و کاهش افراد فقیر، بزهکاری نیز افزایش و کاهش یابد (تولن و گورا، ۱۹۹۴).

۵. نظریه کنترل اجتماعی^۱

به عقیده هیرشی (۱۹۷۹) بزهکاری به‌عنوان یک مسئله اجتماعی باید در عرصه خانواده، محله، مدرسه و همسالان و سایر ارگان‌ها و مؤسسات اجتماعی که نوجوان به‌نوعی در آن‌ها عضویت دارد، بررسی گردد. هیرشی معتقد است که بزهکاری وقتی اتفاق می‌افتد که قیود فرد نسبت به اجتماع ضعیف شوند و یا به‌طور کلی از بین بروند. هیرشی این قیود کلی را تحت چهار مفهوم کلی خلاصه می‌کند که عبارت‌اند از:

تعهد: میزان مخاطره‌ای است که فرد در تخلف از رفتارهای قراردادی اجتماع، می‌کند. بدین معنی، فردی که خود را نسبت به قیود اجتماعی متعهد می‌داند، از قبول این مخاطرات پرهیزی می‌کند. اگر وابستگی را همپای وجدان بنامیم، تعهد هم‌پایه عقل سلیم یا خود است.

وابستگی: حساسیتی است که شخص نسبت به عقاید دیگران درباره خود نشان می‌دهد. در حقیقت یک نوع قیدوبند اخلاقی است که فرد را ملزم به رعایت هنجارهای اجتماعی می‌کند. این وابستگی را هیرشی هم‌پایه وجدان و یا من برتر می‌داند.

درگیر بودن: میزان مشغولیت فرد در فعالیت‌های مختلف است، که باعث می‌شود او وقت برای انجام کار خلاف نداشته باشد مثل درگیر شدن در سرگرمی‌های مدرسه، خانه و اشتغال به فعالیت‌های فوق‌برنامه.

باورها: میزان اعتباری است که فرد برای هنجارهای قراردادی اجتماع قائل است، درحالی‌که می‌تواند طبق میل خود از آن‌ها تخلف کند، ولی به آن‌ها پایند می‌ماند، مانند باور به نیکوکاری، حسن شهرت و... (هیرشی^۲، ۱۹۷۹).

۶. نظریه پیوند افتراقی^۳

بنابراین نظریه نزدیکان و همسالانی که بزهکار باشند در تشکیل و تقویت نگرش بزهکاری مؤثر هستند و فرد را به‌سوی بزهکاری سوق می‌دهند. این نظریه محتوای اجتماعی بزهکاری را در نظر دارد و فرد بزهکار را در جایگاه اجتماعی او از حیث رابطه‌اش با خانواده، محله و رفقا و مصاحبین در

1 Approach to social control

2 Hirschi

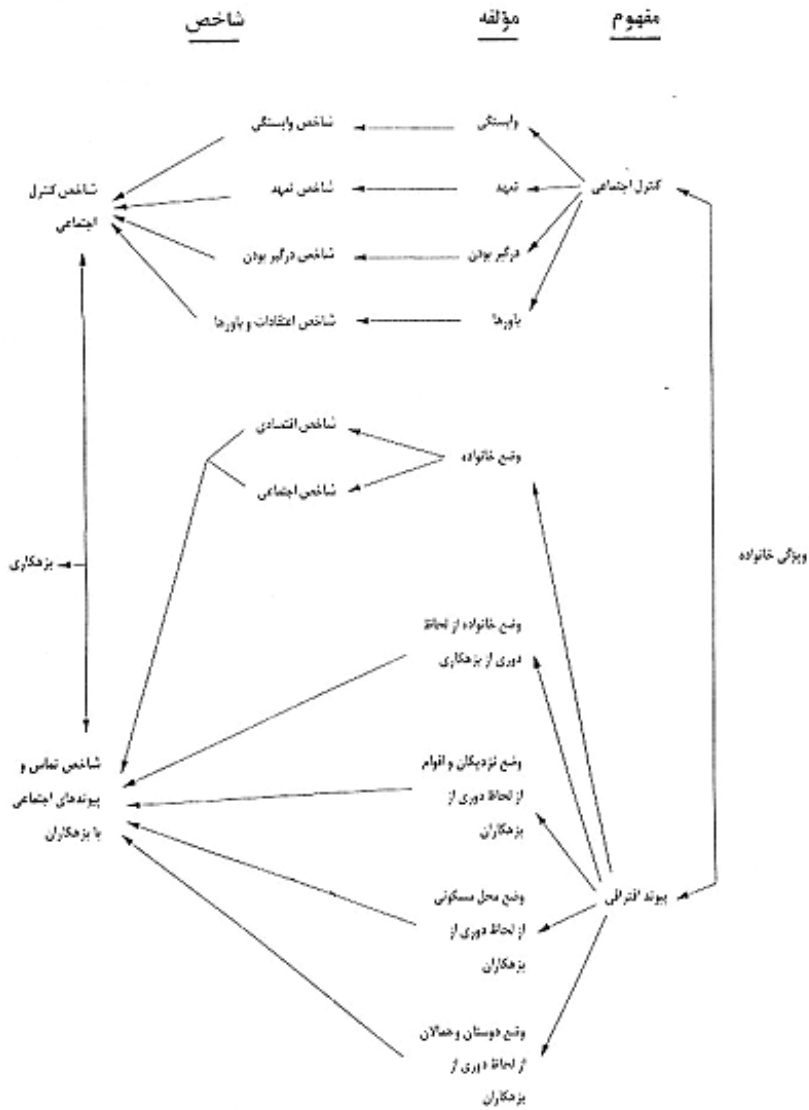
3 Differential binding approach

نظر می‌گیرد. این نظریه ابتدا از سوی ساترلند و کرسی^۱، مطرح گردیده و بعدها توسط دوفلور و کوینی به صورت زیر فرمول‌بندی می‌شد:

«انگیزه‌ها، نگرش‌ها و روش‌هایی بزهکارانه هستند که به طور مؤثر به ارتکاب مکرر جرائم می‌انجامد. پیوستن به بزهکاری یا جدا شدن از غیر بزهکاران (پیوند افتراقی) به فراگیری مطالبی می‌انجامد که موافق تخلف از قوانین است. تکرار و غالب کمی مطالبی که تعاریفی موافق بزهکاری و قانون‌شکنی ارائه می‌کنند بر فراگرفته‌هایی که ضد بزهکاری هستند، منجر به پذیرش بزهکاری می‌شوند» (دوفلور و کوینی، ۱۹۶۶).

نظریه کنترل اجتماعی با تکیه بر نیروهای درونی فرد و به اصطلاح با تمرکز به حضور روان‌شناختی افراد صاحب نفوذ در ذهن کودک و نوجوان به تبیین چگونگی جلوگیری از بزهکاری می‌پردازد. در همین حال از تأثیر نیروهای منفی بیرون غافل می‌ماند. در عوض در نظریه پیوند افتراقی با توجه انحصاری به نیروهای بیرونی از تأثیر حفاظتی نیروهای درونی غفلت می‌کند. طبیعی است که شخص با توجه به توانایی نسبی این نظریه‌ها و پی بردن به نقص آن‌ها، بتواند نظریه‌ای تلفیقی که از ترکیب آن دو پدید می‌آید، بنا نهد.

شکل (۳-۱). نمایش مدل تحلیلی بررسی عوامل موثر بر بزهکاری نوجوانان از طریق نظریه افتراقی

۷. نظریه التقاطی^۱

یکی از مطالعات کلاسیک در این زمینه پژوهشی است که توسط مشکانی (۱۳۷۷) صورت گرفته است و شامل دو مؤلفه است: مؤلفه اول را کنترل‌های خانوادگی - اجتماعی، روابط عاطفی کودک و نوجوان را با افراد مهم در زندگی او از قبیل اقوام، معلمان، دوستان صالح و غیره تشکیل می‌دهند که نقش بازدارنده در گرایش به بزهکاری دارند. مؤلفه دوم، از نیروهای وارده بر کودک و نوجوان از طرف والدین بزهکار، محله جرم خیر و کسانیکه به نحوی گفتار و رفتارشان بر کودک و نوجوان اثر می‌گذارند و او را در جهت بزهکاری سوق می‌دهند، تشکیل می‌دهد. بدیهی است که بین این دو مؤلفه کشمکش وجود دارد و تعامل بین آن دو است که نهایتاً موضع کودک و نوجوان را نسبت به بزهکاری تعیین می‌کند. یافته‌های پژوهشی مشکانی نشان می‌دهد، نتایجی که از تلفیق دو نظریه پیوند افتراقی و کنترل اجتماعی حاصل شده است، شاخص مؤلفه وابستگی نوجوان به خانواده و مؤلفه وضع سلامت خانواده با شدت بزهکاری، مؤثر است. بدین ترتیب که هرچه پیوندهای عاطفی نوجوان با خانواده بیشتر می‌شود و روابط پدر و مادر با فرزندان سالم‌تر و امن‌تر باشد، بزهکاری کاهش می‌یابد. مؤلفه اعتقاد به حلال و حرام و ثواب و گناه و فکر به گناه از شدت بزهکاری می‌کاهد یا بر شدت آن می‌افزاید. و مؤلفه‌های مربوط به پیوندهای افتراقی و مؤلفه ارتباط با دوستان و اقوام نشان می‌دهد که وجود همسایگان خلاف‌کار و مجرم و محله جرم نیز در بزهکاری مؤثر است (مشکانی، ۱۳۷۷).

فصل چهارم؛

آموزش و پرورش

مقدمه

در مورد نقش آموزش و پرورش در مبحث پیشگیری از معضلات اجتماعی بعنوان مثال اعتیاد تاکید می‌گردد که پیشگیری از رشد و توسعه این ناهنجاری شکننده وظیفه همگانی است اما آموزش و پرورش می‌تواند با کمک پلیس و بهزیستی و سایر نهادهای دولتی و مردم نهاد از طریق تعلیمات همه جانبه و تربیت ریشه دار، دانش، مهارت و نگرش را در دانش آموزان بوجود آورد و آنان را در مقابله با این فساد بسیار مخرب آماده سازد (ملکی، ۱۳۸۷ به نقل از نادری؛ ۱۳۹۲).

آموزش و پرورش

آموزش و پرورش یا تعلیم و تربیت دارای مفهوم و کاربرد گسترده و پیچیده و در نتیجه مبهمی است. در تعریف این مفهوم، نه تنها میان مردم عادی، بلکه میان صاحب نظران تعلیم و تربیت هم اختلاف نظر وجود دارد. همچنین مفاهیمی مانند سوادآموزی، کارآموزی، بار آوردن، پروردن، تأدیب، اجتماعی کردن و... نیز جزئی از آموزش و پرورش محسوب می‌شوند یا با آن همپوشانی دارند. درباره‌ی مفهوم آموزش و پرورش باید در نظر داشت که آموزش و پرورش منحصر به افراد، زمان، مکان، یا عمل خاصی نیست؛ یعنی به طور مشخص آموزش و پرورش منحصر به مدرسه، کودکان، یا آموزش دروس خاصی نیست، بلکه آموزش و پرورش برای همه و در هر زمانی (ز گهواره تا گور) و هر مکانی است. در عصر حاضر، متفکران ایرانی مانند محمدباقر هوشیار، عیسی صدیق، اسدالله بیژن و امیرحسین آریانپور، مرتضی مطهری در این باره اظهار نظر کرده‌اند؛ ولی دانشمندان غربی از دیرباز تا کنون تعاریفی از آموزش و پرورش ارائه داده‌اند.

برخی از تعاریف آموزش و پرورش

محمدباقر هوشیار: آموزش و پرورش مجموعه منظمی از اعمال و رفتار است؛ به بیان دیگر آموزش و پرورش فعل و انفعالی است میان دو قطب سیال (آموزگار و فراگیر) که مسبوق به اصلی و متوجه هدفی و مستلزم برنامه‌ای است.

جان دیویی: آموزش و پرورش دوباره ساختن یا سازمان دادن تجربه است، به منظور اینکه معنای تجربه گسترش پیدا کند و برای هدایت و کنترل تجربیات بعدی، فرد را بهتر قادر سازد. ژان ژاک روسو: آموزش و پرورش هنر یا فنی است که به صورت راهنمایی یا حمایت نیروهای طبیعی و استعدادهای فراگیر (متربی) و با رعایت قوانین رشد طبیعی و با همکاری خود او برای زیستن تحقق می‌پذیرد.

دانشنامه بریتانیکا: از آنجایی که کودکان بی‌سواد، نادان و غیر مطلع از فرهنگ جامعه‌شان به دنیا می‌آیند، برای یادگیری فرهنگشان، هنجارهای رفتاری افراد بالغ، یادگیری مهارت‌ها، یافتن نقششان در اجتماع و رسیدن به اهدافشان نیاز به آموزش دارند (باقری، ۱۳۸۹).

امیرحسین آریانپور: آموزش و پرورش عبارت است از فرآیند هدایت و جهت‌دهی عمدی تجارب انسانی (مؤلفان حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۰).

فلسفه آموزش و پرورش

از آنجا که آموزش به کودکان این قابلیت را می‌دهد که به صورت مستقل به سوی اهداف مورد نظرشان حرکت کنند و هویت ویژه‌ای در جامعه بیابند، اهمیتی غیرقابل چشم‌پوشی برای فلاسفه دارد (نقیب زاده، ۱۳۷۴).

فلسفه آموزش به بررسی ماهیت و اهداف آموزش و ابزارهای آن می‌پردازد و در ارتباط با «نظریه آموزش» است. نظریه آموزش نوعی نظریه عملی بوده که سعی در فراهم آوردن رهنمود و روشن کردن تمامی جنبه‌های گوناگون آموزش (اعم از جنبه‌های تعلیمی، اخلاقی و سیاسی مربوطه) و همچنین ساختار اجتماعی وابسته با آن است. فلسفه آموزش از نیمه دوم قرن بیستم میلادی به بعد به صورت یک شاخه مشخص از فلسفه شناخته شده و مورد بررسی قرار گرفت (شریعتمداری، ۱۳۶۴).

تاریخچه آموزش و پرورش

فرایند آموزش و پرورش از پیدایش انسان بر زمین آغاز شده و به عقیده برخی معلمی (گونه‌ای از آن) از نظر قدمت دومین پیشه انسان‌ها بوده است. هیچ جامعه انسانی وجود نداشته که اهمیت و مرکزیت آموزش را رد کند (نقیب زاده، ۱۳۷۴). در جوامع بدوی، آموزش رسمی به شکل امروزی آن وجود نداشت. در واقع در تمامی فعالیت‌های روزمره بالغین نقش معلمین را بازی می‌کردند و همه‌جا کلاس درس بود. انباشتگی دانش در طول زمان باعث شد که یک نفر بالغ نتواند بر تمامی آن مسلط شود. راه حلی که جامعه برای این مشکل پیدا کرد آموزش به نوع رسمی بود: مدارس تشکیل شد و متخصصانی در آن‌ها به‌گونه‌ای مؤثر به انتقال فرهنگ و دانش موجود کمک می‌کردند (باقری، ۱۳۸۹). با رشد فزاینده جامعه و زیاد شدن پیچیدگی‌های آن، آموزش رسمی به عهده مؤسسات خاصی واگذار شد. به علاوه ماهیت آموزش نیز کم‌کم تغییر کرد: آموزش کمتر به زندگی روزمره افراد ارتباط پیدا می‌کرد، انتزاعی‌تر شده و با عمل‌گرایی فاصله می‌گرفت. دانش به صورت خیلی فشرده در آمده و این امر به دانش آموزان این قابلیت را می‌داد که از فرهنگی که در آن به دنیا آمده‌اند فراتر رفته و چیزهایی را یاد بگیرند که هرگز نمی‌توانستند توسط تجربه مستقیم یا تقلید از افراد بالغ بیاموزند. فرایند آموزش امروزه یکی از پایه‌های اساسی پیشرفت جامعه‌ها شده است و اهمیت روزافزونی پیدا کرده است و این خود باعث این شده که کتاب‌ها و تحقیقات زیادی در زمینه اهداف، محتوا و نحوه بهینه تدریس انجام شود. در دوران مدرن، شاهد شکوفایی فلسفه آموزش و نظریات تعلیمی هستیم و هر معلم با توجه به شرایط دانش آموزان کلاسش از شیوه‌های مختلف آموزشی استفاده می‌کند (همان).

آموزش در ایران باستان

در فلات ایران، دست‌کم از پانزده هزار سال پیش، انسان زندگی می‌کرده است. درباره چگونگی آموزش و پرورش مردمانی که پیش از آریایی‌ها در این سرزمین زندگی می‌کردند آگاهی چندانی در دست نیست. نزدیک به چهار هزار سال پیش، آریایی‌ها و از آن جمله مادها، پارسی‌ها و پارتی‌ها به سرزمین ایران مهاجرت کردند. مادها در غرب و پارسی‌ها در جنوب و پارتی‌ها در شرق فلات ایران ماندگار شدند و حکومت‌هایی تشکیل دادند. مادها در حدود هفتصد سال پیش از میلاد در

سرزمین‌های غرب ایران چیره شدند و دولت ماد را بنیان گذاشتند. در دوره مادها، کودکان و نوجوانان راه و رسم زندگانی و کار و جنگاوری را در خانه و ایل می‌آموختند. آموزش رسمی مخصوص روحانیان بود. روحانیان، گذشته از خواندن و نوشتن، اصول و مراسم دینی، اخترشناسی و شیوه‌های پیشگویی سرنوشت دیگران را در مراکز دینی فرامی‌گرفتند. مردم دیگر از خواندن و نوشتن بی‌بهره بودند. مادها خطی شبیه خط میخی داشتند (شعبانی، ۱۳۷۱).

از ویژگی‌های عمده تمدن ایران باستان که به ایرانیان احساسات ماجراجویی و ملی‌گرایی می‌داد می‌توان تأکید بر توانایی‌های فیزیکی و بدنی، مذهب فعال زرتشتی و اخلاقیات آن و جنگاوری و توسعه‌طلبی را نام برد. در زمان حکومت کوروش و جانشینانش، آموزش تحت تأثیر اخلاقیات زرتشتی و نیازهای نظامی جامعه بود. چهار طبقه اجتماعی نیازهایشان را توسط آموزش برطرف می‌کردند: روحانیون، جنگجوها، کشاورزان و بازرگانان. اخلاقیات زرتشتی آموزش را در جهت پرورش افکار خوب، گفتار خوب و کارهای خوب می‌دید. تعلیم و تربیت در این دوران تأکید زیادی روی پیوندهای خانوادگی و احساسات گروهی، پذیرش حکومت پادشاه، تعلیمات مذهبی و آماده‌سازی‌های نظامی داشت (باقری، ۱۳۸۹).

آموزش در دوران هخامنشی به صورت دولتی انجام نمی‌شد و آموزش‌های اولیه در خانه انجام می‌پذیرفت. فرزندان که به طبقات بالا متعلق بودند می‌توانستند در سن هفت‌سالگی به مدارس در دیوان‌ها بروند. در مراحل بالای آموزشی به دانش آموزان قوانین و حقوق، پزشکی، ریاضی، جغرافیا، موسیقی و نجوم یاد می‌داند. مدارس نظامی خاصی هم موجود بود (همان منبع).

با تسخیر ایران توسط اسکندر، روش‌های آموزشی یونانی جای روش‌های آموزشی در دوران هخامنشی را گرفت. این رویه در دوران حکومت پارتی‌ها نیز ادامه یافت؛ ولی با به روی کار آمدن سلسله ساسانی در ایران، نحوه آموزش سنتی ایرانی مجدد احیاء شده، توسعه و تکمیل شد. اخلاقیات زرتشتی عملکرد مشابهی مانند دوران هخامنشی داشت، با این تفاوت که در دوران ساسانی تأکید بیشتری روی نیروی کار (مخصوصاً کشاورزی)، قداست ازدواج و خانواده و احترام به قانون و نخبه‌گرایی داشت. آموزش در آن دوران پایگاه‌های قوی اخلاقی، اجتماعی و ملی داشت. موضوع درسی سیستم آموزشی شامل تمرینات بدنی ورزشی، خواندن خط پهلوی، نوشتن، ریاضی و هنر بود (باقری، ۱۳۸۹).

بزرگترین دستاورد آن دوران تأسیس دانشگاه جندی شاپور بود که نقش عمده‌ای در توسعه آموزش پیشرفته داشت. در جندی شاپور فرهنگ‌ها و علوم ایرانی، هندی، یونانی و رشته‌های علمی مختلف گرد هم آمده بودند. دانشجویانی از سرتاسر دنیا برای تحصیل به جندی شاپور می‌آمدند. بعدها جندی شاپور نقش مهمی در دسترسی مسلمانان به علوم یونانی و رومی بازی کرد و از طریق مسلمانان بسیاری از آثار مجدد از عربی به لاتین ترجمه شد (همان).

هویت ملی در نظام آموزش و پرورش ایران

آموزش و پرورش به‌عنوان یلی از نهادهای مهم در همه جوامع نقشی خطیر و دشوار را در جهت شکوفایی و پرورش استعدادها، توانایی‌ها و قابلیت‌های افراد هر جامعه به منظور تبدیل آن‌ها به افرادی آگاه، مسئول، تصمیم‌گیر و خلاق ایفا می‌کند. این نظام در شکل‌گیری و ایجاد رفتار، منش، عادت و طرز فکر و تلقی انسان‌ها و درنهایت سعادت و شقاوت آن‌ها بسیار تأثیرگذار است. اگر آموزش و پرورش را جریان جامعه‌پذیری یا اجتماعی کردن اعضای جدید جامعه در نظر بگیریم (علاقه‌بند، ۱۳۷۳؛ ۱۳۶)؛ و از سوی دیگر، به‌عنوان اصلی‌ترین نهادی در نظر گرفته شود که وظیفه درونی کردن ارزش‌ها و اصول حاکم بر جامعه را بر عهده دارد (یار محمدیان، ۱۳۷۷) لازم است در متن نظام‌های آموزشی هویت ملی که یکی از جامع‌ترین بخش‌های هویت (از نوع جمعی) و دارای بیشترین اهمیت به لحاظ وحدت و انسجام ملی و همچنین فراگیرترین و درعین‌حال مشروع‌ترین سطح هویت در تمامی نظام‌های اجتماعی است، نقش پررنگی داشته باشد؛ به‌عبارت‌دیگر، تلاش در جهت رشد و تقویت هویت ملی از نیازهای اصلی و اساسی در نظام آموزش و پرورش محسوب می‌شود. به همین جهت شیخاوندی (۱۳۷۹) یکی از اساسی‌ترین رسالت‌های آموزش و پرورش را القا و تنفیذ هویت ملی در جریان تربیت می‌داند، بدون اینکه مانعی برای رشد و بالندگی فردی، گروهی و قومی باشد. برنامه‌های درسی و به‌طور اخص کتاب‌های درسی به‌عنوان یکی از خروجی‌های اصلی آن، از ارکان اصلی نظام تعلیم و تربیت و دارای نقشی محوری در شکل‌گیری هویت ملی هستند. در این ارتباط نظریه‌های گوناگونی مطرح شده است. به‌طور مثال ملایی نژاد (۱۳۸۱) شکل‌گیری و تعمیق هویت ملی از طریق برنامه درسی را بر مبنای دو محور اساسی می‌بیند: محور اول آگاه‌یابی و شناخت هویت ملی است که در حیطه شناختی از طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی علوم قرار می‌گیرد و

برای تقویت آن برنامه درسی رسمی را پیشنهاد می‌کند و محور دوم، احساس تعلق و درونی ساختن آن است که متعلق به حیطه عاطفی است و باید با توجه به برنامه درسی مستتر و شناخت ابعاد آن صورت گیرد؛ اما شمشیری (۱۳۸۷) بیشتر به برنامه‌های درسی مستتر در تحکیم هویت ملی اعتقاد دارد چون معتقد است وظیفه و رسالت آموزش و پرورش ایجاد هویت یا هویت بخشی نیست، چراکه شکل‌گیری هویت همزمان با تولد آغاز شده و به‌صورت طبیعی همگام با رشد پیش می‌رود. به این تربیت به‌طور خلاصه نقش آموزش و پرورش، آگاهی بخشی و روشننگری است (شمشیری، ۱۳۸۷؛ ۱۱۹). هرچند برنامه‌های درسی غیررسمی و مستتر می‌توانند تأثیر بیشتری در عمق‌بخشی به هویت ملی داشته باشند، اما به نظر می‌رسد برای درونی کردن هویت ملی در فراگیران استفاده از برنامه‌های رسمی نیز ضرورت دارند و نباید فقط پایبند برنامه‌های درسی مستتر و غیررسمی باشیم. با این وجود کلر و درور (۱۹۹۵) نشان داده‌اند که در سرزمین‌های اشغالی فلسطین هویت ملی بیشتر از طریق برنامه درسی غیررسمی و فعالیت‌های فوق‌برنامه پرورش داده می‌شود، زیرا معتقدند این برنامه‌ها در مقایسه با برنامه درسی، اثربخشی بیشتری در پرورش هویت ملی رسمی دارند.

با این رویکرد، همان‌طور که کوهن (۱۳۸۶) معتقد است: مدرسه تنها مکانی برای یادگیری مهارت‌هایی مانند حساب کردن نیست، بلکه مکانی است برای یادگرفتن میهن‌پرستی (کوهن؛ به نقل از میلر، ۱۳۸۶؛ ۸۷). بر این اساس مدارس را باید یکی از مکان‌هایی دانست که در آن هویت ملی مشترک، زایش دوباره می‌یابد و کودکان آماده می‌شوند تا به‌عنوان یک شهروند دموکراتیک در آینده نقش اساسی را در جامعه خود ایفا کنند (میلر، ۱۳۸۶) در راستای محقق ساختن هویت ملی از طریق برنامه‌های درسی، ایمانی نائینی (۱۳۸۶) انجام اقداماتی از سوی نظام‌های تعلیم و تربیت را ضروری می‌داند، از جمله ۱. تربیت دینی جهت حصول باورهای مذهبی، ۲. آموزش شیوه‌های برگزاری مراسم و جشن‌ها و مناسک ملی، ۳. آموزش و معرفی نمادهای ملی، ۴. تربیت برای آشنا ساختن شاگردان با هنجارهای ملی و تحقق پایداری به آن‌ها، ۵. تربیت برای درک ارزش‌های ملی، ۶. تربیت برای درک و قدردانی از میراث فرهنگی، معرفی اسطوره‌های ملی و مذهبی و ۸. آموزش جغرافیای ایران (ایمانی نائینی، ۱۳۸۶؛ ۴۵۳).

اهداف آموزش و پرورش

اهداف اخلاقی، از جمله مهم‌ترین اهداف تعلیم و تربیت به شمار می‌آیند. توجه به اهداف اخلاقی در تعلیم و تربیت، از مهم‌ترین توصیه‌ها و دغدغه‌های جهانی است. سازمان ملل متحد در بند ۲ از ماده ۲۶ اطلاعیه جهانی حقوق بشر، مقرر داشته است که تعلیم و تربیت باید به توسعه شخصیت انسان و تقویت و احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی متوجه گردد و تفاهم و اغماض و مودت را بین کلیه ملل و دسته‌های نژادی و مذهبی به وجود آورد و موجب پیشرفت فعالیت‌های ملل متحد در راه حفظ صلح شود (حاجی ده آبادی، ۱۳۷۹؛ ۲۰۴). بنابراین معلمان تنها در صورتی قادر به انجام وظیفه خود در تربیت اخلاقی دانش‌آموزان خواهند بود که تصویر روشنی از اخلاقیات داشته باشند.

فصل پنجم؛

پیمایش‌ها

پیمایش‌های انجام‌شده در مورد آموزش و پرورش

مقاله: جایگاه هویت ملی در نظام آموزش و پرورش ایران. هدف اصلی این تحقیق بررسی جایگاه هویت ملی در نظام آموزش و پرورش است. به این منظور ابتدا به‌طور مقایسه‌ای هویت ملی در نظام آموزش و پرورش ایران و دیگر کشورها مورد واکاوی قرار گرفته و سپس علل ضعف هویت ملی در نظام آموزش و پرورش ایران بیان شده است. در ادامه با موشکافی در اهداف کلی و آموزشی سه مقطع، میزان توجه به مقوله هویت ملی در بیان این اهداف مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج این بررسی نشان داد در اهداف تصریح‌شده برای نظام آموزشی ایران، هویت ملی از جایگاه مطلوبی برخوردار نیست و با توجه به تأثیرگذار بودن این مقوله در سایر زمینه‌هایی که به توسعه و تحکیم کشور مربوط است، نیاز به تجدیدنظر و بازاندیشی دارد (لقمان نیا و خامسان، ۱۳۸۹).

مقاله: آموزش و پرورش آینده‌نگر، اهداف و راهکارها. هدف این مقاله بررسی اهداف و راهکارهای آموزش و پرورش آینده‌نگر است و از دو بخش تشکیل می‌شود. در بخش اول پس از مرور پیشینه آینده‌نگری، سه روش اصلی آینده‌نگری معرفی می‌شوند و ارتباط آن‌ها با تعلیم و تربیت مورد بحث قرار خواهد گرفت. این سه روش عبارت‌اند از آینده‌نگری تحلیلی، نظری و مشارکتی. در بخش دوم ارائه برخی از آینده‌نگران معاصر بررسی شده است و بر اساس آن شش روند کلی برای تحولات جهانی در قرن بیست و یکم بازشناسی می‌گردد. این روندها عبارت‌اند از پیشرفت سریع علم و تکنولوژی، گسترش فناوری اطلاعات، جهانی‌شدن تهدید محیط‌زیست، اشاعه دموکراسی و افزایش آگاهی سیاسی و فرهنگی ملل، اقوام و فرقه‌ها. پس از بیان هفت روند کلی، رسالت نظام آموزش و

پرورش برای مواجهه با این روندها مورد بحث قرار گرفته و سعی خواهد شد که راهکارهایی برای تطبیق و سازگاری نظام تعلیم و تربیت با این تحولات پیشنهاد گردد (حیدری، ۱۳۸۴).

مقاله: ارزشیابی از برنامه‌های آموزش و پرورش دانش آموزان دارای اختلالات رفتاری. این پژوهش باهدف بررسی برنامه‌های آموزشی و پرورشی دانش آموزان دارای اختلالات رفتاری در مراکزی که به نحوی در آموزش و پرورش این دانش آموزان سهم دارند، انجام شده است. این مراکز شامل مدارس ویژه اختلالات رفتاری، مراکزی تحت عنوان اتاق‌های مرجع و کلاس‌های آموزشی مستقر در بخش‌های روان‌پزشکی اطفال بیمارستان‌ها هستند. به همین منظور با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته و مصاحبه با کارکنان آموزشی مراکز مذکور اطلاعات لازم در ارتباط با ۴ شاخص مورد ارزشیابی جمع‌آوری گردید. این شاخص‌ها عبارت بودند از: ۱) فرایند ارجاع و تشخیص، ۲) امکانات، ۳) خدمات و برنامه‌های آموزشی و پرورشی و ۴) وضعیت حرفه‌ای کارکنان آموزشی. اهم نتایج به‌دست‌آمده در ارتباط با هر یک از شاخص‌های مذکور به شرح زیر است: فرایند تشخیص‌گذاری به دلیل کمبود ابزارهای تشخیصی معتبر و عدم حضور متخصصین مجرب در ارتباط با دانش آموزان مدارس ویژه اختلالات رفتاری و دانش آموزان ارجاعی به اتاق‌های مرجع به‌خوبی طی نمی‌شود، درحالی‌که این فرایند در بیمارستان‌ها به نحو مطلوب‌تر و با دقت بیشتر انجام می‌شود. مکان‌های اختصاص‌یافته به کلاس‌های درس، فعالیت‌های مشاوره‌ای و روان‌شناختی و مواد و وسایل آموزشی و کمک‌آموزشی در هیچ‌یک از مراکز مناسب و کافی ارزیابی نشده‌اند (بشاورد، ۱۳۸۲).

پیمایش‌های انجام‌شده در مورد پیشگیری از جرم

مقاله: بررسی شاخص‌های طراحی محیطی در پیشگیری از جرم. روش بررسی در این پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده و روش جمع‌آوری داده‌ها به‌صورت پیمایشی است. تعداد ۳۱ متغیر مورد تحلیل قرار گرفته که در ۴ شاخص دسته‌بندی شده است. درنهایت نتیجه‌گیری پژوهش نشان‌دهنده این موضوع می‌باشد که مجتمع‌های تجاری شهر یزد از لحاظ شاخص‌های امنیتی و رفاهی در وضعیت نامطلوبی قرار گرفته‌اند که درنهایت با ارائه راه‌حل‌هایی جهت ارتقاء امنیت، رفاه و آسایش آن‌ها پرداخته است (رحمتی و شمسی، ۱۳۹۱).

مقاله: پیشگیری ثانویه از جرم و انحراف در آموزه‌های قرآن. این پژوهش با روش تفسیر محتوای متون دینی با استفاده از فنون تفسیر و بر اساس نظریه‌های جرم‌شناختی، جامعه‌شناختی و روان‌شناختی و نیز مدل‌های ارائه‌شده در جرم‌شناسی پیشگیرانه، انجام‌گرفته است. متن دینی مورد استفاده در این پژوهش به‌طور خاص، قرآن کریم بوده است. بررسی آموزه‌های دینی نشان می‌دهد که حمایت‌های فکری و شناختی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و چنانچه این گروه‌ها، شناخت صحیحی نسبت به زندگی و اهداف آن داشته باشند و بتوانند حوادث زندگی را درست تفسیر کنند، به راحتی می‌توانند خود را با موقعیت‌های سخت، سازگار نموده و این موقعیت‌ها را به فرصت‌هایی برای رشد و تعالی خود تبدیل نمایند. حمایت‌های عاطفی و مالی نیز علاوه بر این که در مواردی ضروری و مقدم بر حمایت‌های شناختی می‌باشند، می‌توانند زمینه تأثیر این حمایت‌ها را نیز فراهم نمایند (خسروشاهی، ۱۳۸۸).

مقاله: بازدارندگی و نقش آن در پیشگیری از جرم. این مقاله ابتدا به معرفی کوتاه نظریه‌ی بازدارندگی کیفر پرداخته و سپس به بررسی چگونگی تولد گوهر گران‌بهای پیشگیری از جرم از بطن کیفرها و معرفی اسباب ضروری آن اقدام کرده است. کوشش شده تا با تمسک به ابزارهایی چند از ارباب مجرمان بالقوه و بالفعل و آموختن درس عبرت به آنان، یکی از این اهرم‌هاست، اهرمی که از طریق نمایش اعمال ضمانت اجراهای کیفری بر مرتکبان، خواهان پیکار بانگیزه‌های مجرمانه است (دادبان و آقای، ۱۳۸۷).

مقاله: پیشگیری از وقوع جرم با رویکرد مددکاری اجتماعی. روش تحقیق حاضر توصیفی - اسنادی است که با استفاده از رویکرد مددکاری اجتماعی و با بهره‌گیری از سیاست جنایی و در واقع استناد به قوانین سیاست جنایی تقنینی و سیاست جنایی قضایی انجام شده است. یافته‌های تحقیق حاضر نشان می‌دهد رابطه مستقیمی بین وضعیت اقتصادی - اجتماعی و آگاهی خانواده‌ها و وقوع جرم وجود دارد. بدین معنی که خانواده‌های آگاه از قوانین معمولاً دست به ارتکاب جرم نمی‌زنند ولی در خانواده‌هایی که دارای وضعیت پایین اقتصادی - اجتماعی هستند و آگاهی کمتری از قوانین دارند خواسته یا ناخواسته دست به ارتکاب جرم می‌زنند (الهیاری، ۱۳۸۸).

مقاله: پلیس و راهبردهای وضعی پیشگیری از جرم. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است و مطالب آن به روش کتابخانه‌ای با استفاده از منابع تألیفی به زبان اصلی (انگلیسی)، کتاب‌ها و مقالات

تألیفی و ترجمه‌ای، سایت‌های اینترنتی، قوانین مدون داخلی و خارجی و برخی از طرح‌های اجرایشده نگاشته شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که لزوم پیشگیری از جرم بر مبنای عقلانی تورم بزهکاری، وجه اقتصادی و اجتماعی است؛ اما علی‌رغم مطالب زیادی که هر ساله درباره پیشگیری از جرم و امور پلیسی منتشر می‌شود، مبنای علمی مدونی وجود ندارد که نشان‌دهنده موارد مؤثر و غیر مؤثر در این امور باشد. نتایج این پژوهش گویای آن است که انتخاب راهکارهای پیشگیرانه، تعیین اولویت‌های پیشگیری، اجرای هدفمند و درنهایت کاهش جرم، جملگی به شناخت عمیق ماهیت معضل موردنظر و تحلیل دقیق و بومی آن بستگی دارد (مقیمی و رفعتی، ۱۳۸۹).

مقاله: طراحی نظام پلیس جامعه‌محور با تأکید بر پیشگیری از جرم. این تحقیق در پی تبیین نظام مناسب پلیس جامعه‌محور پیشگیری از جرم برای نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (پلیس پیشگیری) است، از این‌رو مطالعات اسنادی و تاریخی برای ارائه چارچوب نظری و مطالعات تطبیقی برای دستیابی به ویژگی‌های الگوی مطلوب، با تمرکز در تدوین و به دست آوردن نظر خبرگان انجام شده است. گردآوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته است و جامعه آماری آن را فرماندهان و مدیران عالی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و همکاران علمی پلیس پیشگیری تشکیل می‌دهند و نمونه‌گیری به صورت هدفمند انجام شده است نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که در نظام پیشنهادی: مؤلفه‌های ساختاری، رویکردی، فردی و آموزشی پلیس فعلی با تغییر نگرش به پلیس جامعه‌محور پیشگیری از جرم، ارتقاء می‌یابد (قصری و همکاران، ۱۳۹۲).

مقاله: جرم‌شناسی فرهنگی و مسئله جوانان. مقاله حاضر پس از مرور تحولات نظری و تنوعات گفتمانی در نگاه به جرائم جوانان، به شرح و تحلیل سنت جرم‌شناسی فرهنگی و ظرفیت‌ها و چالش‌های آن در بررسی مسائل خرده‌فرهنگی و سبک زندگی جوانان ایران می‌پردازد. استدلال اصلی مقاله بر این است که جرم‌شناسی فرهنگی امکان مناسبی را برای بازنگری در مرزبندی‌های فرهنگ و جرم فراهم ساخته و با دوری جستن از برخی کلیشه‌سازی‌ها به فهم و شناخت بهتری از مسائل جوانان و در نتیجه سیاست‌گذاری بهتر برای آن‌ها منتهی می‌شود (ذکایی، ۱۳۹۱).

مقاله: بررسی عوامل مؤثر بر وقوع سرقت‌های مقرون به آزار در شهر بندرعباس. روش تحقیق در این پژوهش، از نظر نوع کاربردی و از نظر ماهیتی، علی‌مقایسه‌ای است. بخش اول، جامعه آماری شامل کارکنان معاونت پیشگیری کلاتتری‌های پنج‌گانه شهر بندرعباس به تعداد ۱۵۰ نفر و بخش دوم،

شامل کل بزه دیدگان سرقت‌های مقرون به آزار بندرعباس در سال ۱۳۸۹، به تعداد ۲۱۲ نفر است. جمع‌آوری اطلاعات بر اساس پرسشنامه و با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ انجام گردیده است. یافته‌های این تحقیق که برآمده از فرضیات آن می‌باشند گویای آن است که سرقت مقرون به آزار لاقلاً ناشی از پنج عامل موقعیت مکانی، فقدان یا کمبود مراقبت‌های پلیسی، رفتار بزه دیده، عامل زمان، بافت محیطی (مرفولوژی) می‌باشد (وررای، ۱۳۹۰).

مقاله: بررسی محدودیت‌های اجرایی پلیس در پیشگیری انتظامی از جرم. مقاله مذکور پژوهشی است که در پی این سؤال به وجود آمده است که محدودیت‌های اجرایی پیشگیری انتظامی از جرم کدامند؟ مطالعه مبانی نظری نشان داد که پیشگیری به معنای هر نوع اقدام که توسط مقامات ذی‌صلاح به‌ویژه پلیس قبل از وقوع جرم به‌منظور جلوگیری از وقوع جرم و بعد از وقوع جرم به‌منظور جلوگیری از تکرار جرم انجام می‌شود و محدودیت‌های اجرایی نیز به معنای محدودیت‌های موجود در حین انجام اقدامات پیشگیرانه پلیس است و برای کشف این محدودیت‌ها در این مقاله که پژوهشی کیفی محسوب می‌شود نتایج حاصل از محتوای مصاحبه‌ها و اولویت‌بندی مؤلفه‌های فوق بدین‌صورت می‌باشد: ۱. ساختار و سازمان موجود در کلانتری‌ها در اولویت اول ایجادکننده محدودیت در اجرای پیشگیری انتظامی از جرم است تغییر مداوم سازمان و عدم تخصیص نیروهای متخصص از جمله چالش‌های فرا روی پیشگیری است ۲. تأثیر نحوه آموزش در اولویت بعدی است که در دو بخش آموزش همگانی و آموزش کارکنان قابل‌بررسی است ۳. تأثیر انگیزه در اولویت سوم مقاله است عدم‌حمایت قضایی و مدیریتی از کارکنان و کم بودن امور رفاهی دستاوردهای آن می‌باشد ۴. تأثیر قانون در اولویت بعدی بوده و قانون‌های موجود را محدودکننده دانسته‌اند ۵. عدم تعامل با ادارات دولتی و غیردولتی پنجمین و ششمین اولویت بوده است (حسینی و جریانی، ۱۳۸۸).

آقا گل زاده (۱۳۸۹) اذعان نموده که طی سالهای گذشته ناجا طرح‌های گوناگونی را در همه حوزه‌های پیشگیری از جرم و بزهکاری، آموزش و فرهنگ سازی و تغییر رویکرد ارتباط و مشارکت فعال با همه نهادها و سازمان‌های فرهنگ ساز با اولویت آموزش و پرورش در سراسر کشور به مرحله اجرا درآورده است. این برنامه‌های عبارتند از: تعامل پلیس و مدارس در هفته ناجا، چاپ و نشر محصولات آموزشی پلیس در آگاهسازی و پیشگیری از جرائم، نمایشگاه آگاه‌سازی پلیس در مدارس،

برنامه های آموزشی پلیس در شبکه های سراسری، برنامه های رادیویی و تلویزیونی آموزشی، شبکه های محلی و استانی و تعامل پلیس با مدارس در بخش ترافیک (آقاگل زاده، ۱۳۸۹). مقاله: نقش دین و معنویت در پیشگیری از جرم (با تأکید بر اسلام). بررسی های مطالعات علمی و کاوش های عمیق تحقیقاتی حاکی از این حقیقت ارزشمند است که آموزه های دینی، معنوی، اخلاقی و ایمان نقش بسیار مهمی در آرامش روحی، روانی و رفتارهای تعادلی مبتنی بر عقلانیت داشته و همچنین تأثیرات شگرفی در پیشگیری از جرم، کج روی اجتماعی و بزه کاری دارند. متفکران و اندیشمندان بزرگی مانند علامه طباطبایی (ره)، استاد شهید مرتضی مطهری (ره)، مرحوم علامه جعفری (ره) و جرم شناسانی مانند گابریل تارد گراومیک، دیوید اونزو و ژورژ پیکای فرانسوی معتقدند ایمان و باورهای دینی نقش مهمی در کاهش جرم و پیشگیری از آن دارد. اسلام به مثابه آخرین ادیان توحیدی مشحون در دستورالعمل های کاربردی برای تربیت انسان باایمان، متعادل و عاقل برنامه ای دارد و بر انجام آگاهانه و هوشمندانه مناسک و احکام شریعت مانند نماز، روزه، خمس، زکات، حج، جهاد و امر به معروف و نهی از منکر که نقش حیاتی در سلامت فردی و اجتماعی او دارد و همچنین بر کاهش و پیشگیری از جرائم نیز تأکید دارد (ترابی، ۱۳۹۰).

مقاله: سرقت زنان و عوامل خانوادگی، فرهنگی، اقتصادی. هدف کلی این پژوهش شناسایی عوامل خانوادگی، فرهنگی و اقتصادی مؤثر بر سرقت زنان می باشد. پژوهش کاربردی بوده و از روش توصیفی - پیمایشی استفاده شده است. به منظور گردآوری داده ها از پرسشنامه محقق ساخته مشتمل بر ۲۶ سؤال بسته پاسخ بر اساس طیف پنج درجه ای لیکرت استفاده شد. ضریب پایایی پرسشنامه بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ برآورد شد. نمونه آماری مشتمل بر ۱۳۲ نفر (دانشجویان، مدیران، اساتید و کارکنان واحد اردستان) در سال تحصیلی ۸۶-۸۷ که از طریق نمونه گیری تصادفی طبقه ای متناسب با حجم انتخاب شدند. تجزیه و تحلیل داده ها در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی و از طریق نرم افزار SPSS ۱۶ انجام پذیرفت. پژوهش دو سؤال اساسی را مورد بررسی قرارداد نتایج حاصل از بررسی ها نشان داد، از نظر پاسخگویان عوامل فرهنگی (مهاجرت، رسانه ها و مشاهده رفتارها) و عوامل اقتصادی (وضعیت اقتصادی خانواده و کمبود امکانات تفریحی، ورزشی و مطالعاتی) بر سرقت زنان مؤثر می باشد. همچنین کلیه عوامل با توجه به فاکتورهای جنسیت، محل سکونت (شهر و روستا)، شغل (استاد، دانشجو و کارمند) و وضعیت تأهل مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج مقایسه ها

نشان داد بین نظرات پاسخگویان در عامل خانوادگی (روابط عاطفی همسران و نگرش خانواده نسبت به دختران)، عامل اقتصادی (وضعیت اقتصادی خانواده)، محل سکونت و عامل فرهنگی (مهاجرت و رسانه‌ها) با توجه به فاکتور نقش و مؤلفه مهاجرت با توجه به محل سکونت تفاوت معناداری وجود دارد (واصفیان، ۱۳۹۰).

مقاله: بزهکاری دانش آموزان و امکان پیشگیری اجتماعی رشدمدار (از دیدگاه کارشناسان آموزش و پرورش). هدف از این پژوهش، بررسی عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان، موضوع هاومباحث آموزش پیشگیری از جرم، تأثیر آموزش بر پیشگیری از جرم نوجوانان، نحوه اجرای آموزش، پیشگیری از بزهکاری، نحوه تعامل پلیس با دانش‌آموزان از منظر کارشناسان آموزش و پرورش بوده است. پیمایش حاضر نظرسنجی از ۲۶ نفر از کارشناسان آموزش و پرورش نواحی شرق و شمال شرق تهران و به صورت تمام شمار در سال ۱۳۸۵ انجام گرفته است. این کارشناسان از افرادی بودند که علاوه بر مسئولیتهای اجرایی در آموزش و پرورش، سابقه آموزشی نیز داشته اند. داده های پژوهش حاضر از طریق پرسشنامه گردآوری شده و شامل چند بخش از جمله ویژگیهای فردی، عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان، نگرش دانش آموزان به پلیس، موضوع آموزش و پیشگیری پلیس از جرم، جایگاه رویکرد یادگیری در آموزش، پیشگیری اجتماعی رشدمدار و آزمونهای توصیفی برای تجزیه و تحلیل داده هاست (رجبی پور، ۱۳۸۸).

مقاله: بررسی تأثیر جو اجتماعی مدارس بر رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان دختر دوره‌ی راهنمایی: مطالعه ی موردی شهر همدان: هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر جو اجتماعی مدارس بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان دختر دوره راهنمایی شهر همدان در سال تحصیلی ۸۹-۹۰ می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده ها از شاخص های امار توصیفی شامل نمودار، درصد فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد و آزمون های امار استنباطی t همبسته، تحلیل واریانس طرح های تکرارپذیر رگرسیون چندگانه و چند متغیره استفاده شده است. یافته های پژوهش نشان داد که جو غالب مدارس از نظر دانش آموزان، جو باز است و بین میزان مهارت های اجتماعی دانش آموزان تفاوت معنادار وجود دارد و بالاترین میانگین متعلق به مهارت، ابراز وجود، و پایین ترین میانگین متعلق به مسئولیت پذیری می باشد و جو اجتماعی باز به ترتیب قوی ترین پیش بینی کننده ی مثبت و معنادار مهارتف ابراز وجود، مهارت حل مساله، همکاری هم دلی و مسئولیت پذیری می باشد. اما جو

بسته قادر به پیش بینی معنادار ابعاد مهارت اجتماعی دانش آموزان نیست (یوسف زاده و همکاران، ۱۳۹۱).

مقاله: ویژگی‌های اهداف فعالیت‌های فوق برنامه دانش‌آموزان دبیرستانی با رویکرد پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی. مسئله مهم پژوهش حاضر این است به رغم نگرانی و اقدامات خانواده‌ها، مدارس، جامعه و پلیس، بزهکاری نوجوانان و جرایم علیه ایشان قابل توجه است. چهارده گویه عنصر هدف به لحاظ اولویت و اهمیت رتبه بندی شده‌اند چنانچه ملاحظه می شود گویه افزایش آگاهی دانش آموزان درباره انحرافات اجتماعی (مواد مخدر، مشروبات الکلی، مسائل غیراخلاقی و...) و راه‌های پیشگیری از آنها. رتبه اول را در میان گویه‌های مربوط به دست آورده. رتبه دوم به گویه تقویت روحیه مشارکت در اجرای مقررات شهری مثل مقررات راهنمایی و رانندگی. اختصاص پیدا کرده. سومین رتبه مربوط به گویه افزایش آگاهی دانش‌آموزان از حقوق و تکالیف و مقررات شهری و شهروندی و احترام به آنها است. گویه تقویت روحیه الگوپذیری مثبت و پرهیز از رفتارهای ضد اجتماعی نیز رتبه پنجم را کسب کرده است که با توجه به ضرورت جامعه پذیری اهمیت فراوانی دارد. از طرف دیگر چنانچه به رتبه‌های پایین جدول توجه شود گویه ترویج روابط مثبت قومی چهاردهمین رتبه را داراست. گویه تقویت قدرت انتخاب دانش آموزان است جایگاه سیزدهم را کسب کرده است. رتبه دوازدهم به گویه تقویت روحیه نشاط و صمیمیت بین دانش آموزان اختصاص یافته است (نادری و همکاران، ۱۳۹۱).

مقاله: تعامل برانزده پلیس با مدیران مدارس راهنمایی تهران به منظور ارائه راهبرد پیشگیری از بزه کاری و بزه دیدگی دانش آموزان. این مقاله به بررسی و شناسایی شیوه‌های تعامل برانزده پلیس با مدیران مدارس راهنمایی پسرانه شهر تهران به منظور تدوین راهبرد پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدگی دانش آموزان می پردازد. در به این منظور از پنج مؤلفه شیوه‌ها ی همکاری مشارکتی، گردهمایی و مساعدت به دانش آموزان در معرض خطر، شناسایی و نظارت بر دانش آموزان در معرض خطر، مشارکت دانش آموزان در طرح‌های پیشگیرانه، ایجاد محیط امن و سالم استفاده گردید. برای بررسی نتایج تحقیق از آزمون تی دو نمونه مستقل استفاده شده است که مبین معنی دار بودن تفاوت نظرات مدیران و رؤسای کلانتری‌ها در شیوه‌های مناسب تعامل می باشد؛ این آزمون با کمتر از یک درصد خطا و بیشتر از نود و نه درصد اطمینان تأیید گردیده است. همچنین برای

ارتباط و تأثیر شیوه‌های مناسب تعامل بر پیشگیری از بزه‌دیدگی و بزه‌کاری دانش‌آموزان از آزمون‌های خی‌دو، تای‌کندال و رگرسین چند متغیره استفاده شده است. در خصوص نظرات مدیران مدارس عوامل: شیوه‌های مناسب مدیران در گردهمایی دانش‌آموزان در معرض خطرو آسیب، همکاری مشارکتی بر اساس نظرات رؤسای کلانتری‌ها و مشارکت دانش‌آموزان در طرح‌های پیشگیرانه، بیشترین تأثیر را در پیشگیری از بزه‌کاری و بزه‌دیدگی دانش‌آموزان در این تعامل دارد. نتایج نشان می‌دهد که تدوین راهبرد ملی پیشگیری از بزه‌کاری و بزه‌دیدگی، تهیه دستورالعمل‌ها و شیوه‌نامه‌های اجرایی، استانداردهای رفتار با دانش‌آموزان، تدریس حقوق شهروندی، اجرای کارگاه‌های آموزشی مشترک در این تعامل برانزده نقش مهمی داشته و برای دانش‌آموزان لازم و ضروری است (بهرنگی و همکاران، ۱۳۹۱).

مقاله: ارزیابی تأثیر امکانات و خدمات فرهنگی بر کاهش جرایم شهر مشهد در راستای توسعه پایدار شهری. در این مقاله با استفاده از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و همبستگی به بررسی رابطه بین توزیع جمعیت و امکانات فرهنگی با میزان جرایم در شهر مشهد پرداخته ایم. میزان ضریب همبستگی بین تراکم جمعیت و تعداد جرایم ۰٫۵۹۲ بوده و در نتیجه رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار بین تراکم جمعیت و تعداد جرایم وجود همچنین در مناطق ۲، ۴، ۳، ۵ و ۶ که از مناطق محروم و کم‌برخوردار شهر بوده و در آنها تراکم جمعیت افزایش یافته و تعداد مراکز فرهنگی کاهش یافته در نتیجه میزان جرم در آنها افزایش یافته است، ولی برعکس در مناطق برخوردار شهر مثل مناطق ۱، ۱۰، ۹، ۸، ۱۱ و ثامن میزان تراکم جمعیت کاهش و تعداد اماکن، فرهنگی افزایش یافته و در نتیجه میزان جرایم کاهش یافته است (خاکپور و رضانی، ۱۳۸۸).

مقاله: بررسی جامعه‌شناختی ارتکاب جرم در بین جوانان شهر ایلام و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن (مورد مطالعه: زندان مرکزی ایلام). این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم در بین جوانان شهر ایلام با تأکید بر عوامل خانوادگی و اجتماعی در سال ۱۳۸۷ انجام پذیرفته است. روش بکار رفته در این تحقیق، پیمایش است و اطلاعات مورد نیاز با توزیع پرسشنامه در بین ۱۰۶ نفر از جوانان محبوس در زندان مرکزی ایلام، در سنین ۱۸ تا ۳۰ سال، جمع‌آوری شد. نتایج تحقیق نشان داد، بین متغیرهای سن، تحصیلات، تعلق خاطر نسبت خانواده و دوستان و درگیری با گرایش به ارتکاب جرم رابطه معنادار وجود دارد. بین متغیرهای اعتقاد به هنجارهای اجتماعی و تعهد نسبت به

فعالیت های روزمره» در فعالیت‌های روزمره با میزان گرایش به ارتکاب جرم رابطه معنادار وجود نداشت (نورایی و صیدی، ۱۳۸۹).

مقاله: سنجش تاثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان. طبق نتایج، تنها سه عاملبر شدت بزهکاری اثر دارند و می توانند آن را تبیین کنند. این سه عامل عبارت بودند از: عامل وابستگی نوجوان به خانواده، باورها و نگرش ها و ارتباط با بزهکاران. یافته ها نشان می دهند که هر قدر وابستگی نوجوان به خانواده قوی تر باشد، از شدت اعمال بزهکارانه کاسته می شود. باورهای مذهبی عامل بازدارنده بزهکاری اند و نگرش‌های منفی نسبت به قانون، مجریان قانون و هنجارهای اجتماعی باعث تقویت بزهکاری می شوند. سرانجام ارتباط با بزهکاران به صورت صمیمی و مستمر قویا نوجوان را به سوی بزهکاری سوق می دهد (مشکانی و مشکانی، ۱۳۸۱).

مقاله: رابطه عزت نفس و منبع کنترل در نوجوانان بزهکار. پژوهش حاضر با هدف کلی تعیین رابطه عزت نفس و منبع کنترل با بزهکاری نوجوانان پسر تدوین گردید. طبق نتایج بین عزت نفس و منبع کنترل دو گروه از نمره عزت نفس اختلاف معنی داری را بین دو گروه نشان داد. همچنین بین عزت نفس م منبع کنترل در گروه بزهکار رابطه معنی داری وجود نداشت در حالی که در گروه غیر بزهکار این رابطه معنی دار بود. با توجه به نتایج پژوهش که بیانگر رابطه عزت نفس و منبع کنترل با بزهکاری است (حقانی و جعفرپور، ۱۳۸۰).

مقاله: مقایسه سبک‌های دلبستگی در نوجوانان عادی و بزهکار. پژوهش حاضر به منظور بررسی و مقایسه سبک های دلبستگی در نوجوانان عادی و بزهکار به انجام رسیده است. نمونه پژوهش شامل ۶۰ نوجوان عادی (۳۲ پسر و ۲۸ دختر) و ۶۰ نوجوان بزهکار (۳۲ پسر و ۲۸ دختر) می باشد. در این پژوهش، به منظور سنجش سبک های دلبستگی از پرسشنامه دلبستگی کولینز و رید، و برای سنجش عملکرد خانواده از پرسشنامه سنجش عملکرد خانواده استفاده گردید. نتایج بر اساس روش های آماری تحلیل و اریانس چند متغیری، تحلیل واریانس تک متغیری و ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین سبک های دلبستگی نوجوانان عادی و بزهکار تفاوت معناداری وجود دارد و آزمودنی های بزهکار بیش از آزمودنی های عادی دارای سبک های دلبستگی نا ایمن (اجتنابی و دوسوگرا) هستند. به علاوه، بین گروه دختران و پسران نیز در سبک دلبستگی تفاوت معنادار به دست آمد. همچنین، نتایج حاکی از آنند که نحوه عملکرد خانواده در بروز سبک دلبستگی نایمن و پیامد آن

بزهکاری و اختلال‌های رفتاری مؤثر می‌باشد. در مجموع، یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که نحوه عملکرد خانواده، کیفیت نگهداری و نحوه تعامل بین افراد خانواده تعیین‌کننده نوع دلبستگی در کودک، نوجوان و بزرگسال می‌باشد (مشهدی و محمدی، ۱۳۸۸).

مقاله: مقایسه‌ی هیجان‌خواهی، عزت نفس، جو عاطفی خانواده و وضعیت اجتماعی-اقتصادی در نوجوانان پسر بزهکار و عادی. نتایج تحقیق نشان داد که بین دو گروه از لحاظ هیجان‌خواهی، عزت نفس، جو عاطفی خانواده، و وضعیت اجتماعی-اقتصادی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که دو گروه از لحاظ پنج خرده‌مقیاس از هشت خرده‌مقیاس جو عاطفی (تایید کردن، تشویق، محبت و امنیت و اعتماد) تفاوت معنی‌دار وجود دارد (شکرکن و همکاران، ۱۳۸۸).

فصل ششم؛

مطالعه موردی

مقدمه

دانشمندان، صاحب‌نظران و دولت‌ها، حفظ و توسعه سرمایه انسانی (نیروی انسانی) را هم‌اکنون مقدم‌تر و مهم‌تر از سرمایه طبیعی (منابع معدنی، جنگل‌ها و...) و سرمایه فیزیکی (تأسیسات و کارخانه‌ها) می‌دانند و بر آن تأکید دارند. بی‌شک، سرمایه انسانی در شرایطی باعث رشد و توسعه اخلاقی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جوامع می‌شود که پدیده بزهکاری و جرم آن را تهدید نکند. بنابراین برای تحقق سرمایه انسانی و حفظ آن، یکی از مهم‌ترین اقداماتی که دولت‌ها باید در برنامه‌های کلان خود لحاظ کنند، مهار بزهکاری و جرم است، زیرا بزهکاری و جرم، تهدیدکننده و نابودگر جدی سرمایه اجتماعی و سلامت جامعه است و به همین دلیل این مسئله یکی از دغدغه‌های کنونی دولت‌ها به شمار می‌آید. این دغدغه‌ها زمانی جدی‌تر می‌شود که بدانیم نوجوانان و جوانان، که اصلی‌ترین بخش نیروی انسانی و همچنین سرمایه انسانی هر جامعه به شمار می‌روند، بیشتر از سایر گروه‌های اجتماعی در معرض بزهکاری و بزه دیدگی قرار دارند.

نوجوانان و جوانان، بخش مهم و پایه‌ای سرمایه انسانی هر جامعه به حساب می‌آیند که در عین حال، بیشتر از سایر گروه‌های جامعه در معرض بزهکاری و بزه دیدگی قرار دارند. کشور ایران با جمعیتی بالغ بر ۷۶،۱۰۰،۰۰۰ (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰) بیست و یکمین کشور پر جمعیت جهان و اولین کشور پر جمعیت منطقه خلیج فارس است (گزارش سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱: ۸) و همان‌طور که گفته شد، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران هم‌اکنون بیش از ۲۶۰۰۰،۰۰۰ نفر از جمعیت ایران یعنی ۳۷/۸ درصد آن، از نظر سنی زیر ۱۸ سال هستند. جمعیت دانش‌آموزی کشور نیز با لحاظ سه مقطع دبستانی، راهنمایی و دبیرستانی بیش از ۱۸ میلیون نفر برآورد شده است که ۵ میلیون آن دبیرستانی

و پیش‌دانشگاهی و بقیه دبستانی و راهنمایی هستند. این آمار از یک‌سو نشانگر فرصتی برای بالندگی سرمایه انسانی و از سوی دیگر در صورت عدم اعمال توجه لازم، تهدید قلمداد می‌شود. بدیهی است در صورت برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مطلوب، آمار یادشده، بهره‌گیری از سرمایه‌های انسانی را نوید می‌دهد و تحولات عمیقی را در بخش‌های گوناگون در کشور به وجود می‌آورد در غیر این صورت، چالش‌های متعددی را پیش روی دولت و سیاست‌گذاران قرار خواهد داد (رجبی پور، ۱۳۸۲: ۱۱).

بیان مسئله

افزایش انواع جرائم و به وجود آمدن شیوه‌های نوین بزهکاری، یکی از معضلات جوامع کنونی به شمار می‌رود. ولی علاوه بر آن، مشکل جدی‌تری که جوامع با آن مواجه هستند، کاهش یافتن سن بزهکاری و ارتکاب این جرائم، توسط کودکان و نوجوانان جامعه می‌باشد که متأسفانه علیرغم تحقیقات و نظریه‌پردازی‌های مختلف، همچنان روند رو به افزایشی را طی می‌نماید. راه یافتن جرائمی از قبیل خریدوفروش و مصرف مواد مخدر و داروهای روان‌گردان، ضرب‌وجرح، جرائم جنسی و جرائمی از این قبیل به داخل مدارس و شیوع آن در میان دانش‌آموزان مقاطع مختلف، وضع نگران‌کننده‌ای را ایجاد نموده و جامعه را به چاره‌اندیشی و اتخاذ تدابیر پیشگیرانه وادار نموده است. آموزش و پرورش اولین نهاد اجتماعی بزرگ است که کودک پای در آن ارگان می‌گذارد. این نهاد بیشترین تأثیر را بعد از خانواده در روح و روان کودک بر جای می‌گذارد. شخصیت اجتماعی و فرهنگی کودک در این نهاد پایه‌گذاری می‌رود. بنابراین باید موردتوجه مسئولان و صاحب‌نظران قرار گیرد. واضح است که آموزش و پرورش در کشور ما به‌عنوان کاهنده جرائم از جایگاه والایی برخوردار نیست و یا بهتر است گفته شود برای آن چنین جایگاهی قائل نیستند. باین‌حال ریشه‌های آموزشی و فرهنگی کاهنده جرائم را می‌توان در این نهاد جستجو و بازخوانی کرد. مسلماً این ارگان واجد ارزش و بحث جدی است و می‌تواند به‌عنوان نهاد اصلی در رأس هدف موردنظر این تحقیق، گره‌گشای بسیاری از معضلات اجتماع باشد. به عبارت دیگر آموزش و پرورش بعنوان یکی از دستگاه‌های مهم و بزرگ می‌تواند سهم بزرگی در تولید امنیت اجتماعی داشته باشد (رئیسی وانایی، ۱۳۸۷: ۲۷).

بنابراین آموزش و پرورش به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد قدرت و تأثیرگذارترین آن و تنها نهادی که می‌تواند پیشگیری رشد مدار را به‌صورت صحیح در قالب آموزش‌های رایج تربیتی محقق سازد،

می‌بایست با ادغام سیاست‌های جامعه‌شناسانه و آموزه‌های دینی تعالیم نوینی را برای تربیت هر چه بهتر قضایی و حقوقی کودک فراهم کند. در قوانین کشوری نیز به موضوع تأثیرگذاری این نهاد و وظایف آن در قبال دانش آموزان و آموزش صحیح اخلاقی و قضایی ایشان تأکید دارد (بند ۳ و ۹ اصل ۳ قانون اساسی). به علاوه این موضوع در ماده ۱ قانون تأسیس آموزش و پرورش آمده است. در آن بر این موضوع تأکید شده است که رساندن کودکان از لحاظ شکوفایی استعداد و توانایی‌ها به حدی که به‌عنوان یک فرد مؤثر بتوانند در جامعه ایفای نقش کنند، یعنی وظیفه تعلیم و تربیت به عهده آموزش و پرورش گذاشته شده است. همواره گفته‌اند و شنیده‌ایم که پیشگیری به از درمان است. طبق بند ۸ ماده ۴ قانون ناجا (مصوب ۲۷ تیر ۱۳۶۹) پیشگیری از وقوع جرائم جزو وظایف قضایی ناجا به حساب می‌آید. (گل محمدی خامنه، ۱۳۸۴: ۶-۹). از سوی دیگر با ایجاد زمینه و تقویت تعامل میان پلیس و مدرسه امکان برقراری ارتباط پلیس و دانش آموزان را فراهم می‌آورد. انجام فعالیت‌های آموزشی به واسطه ایجاد تعامل میان ماموران و دانش آموزان، دیدگاه‌های قالبی و کلیشه‌ای نسبت به پلیس را در هم می‌شکند و زمینه را برای اتخاذ رویکردهای پیشگیرانه در مورد کاهش جرایم جوانان جامعه فراهم می‌کند (اتکینسون^۱، ۱۳۸۵: ۶۰). با توجه به توضیحاتی که در بالا بیان شده مسئله‌ای که ما را برآن داشت تا به تحقیق و تفحص در این زمینه بپردازیم این بود که آموزش و پرورش از طریق چه راهکارهایی می‌تواند در پیشگیری از جرم و بزهکاری دانش آموزان به پلیس و سایر سازمان‌های متولی کمک کند.

اهمیت و ضرورت پژوهش

امروزه میلیون‌ها نفر از جمعیت فعال و پرانرژی کشورمان (۳۷/۴۶ درصد) را دانش آموزان تشکیل می‌دهند که در سطوح مختلف تحصیل می‌کند و دوران پرفرازونشیب کودکی و نوجوانی را سپری می‌کند و در این دوران شخصیت آنان شکل می‌گیرد. بر مبنای بررسی‌های به عمل آمده توسط معاونت اجتماعی ناجا، آمار و ارقام جرائم دانش‌آموزی، نشان می‌دهد که کشور ما نسبت به سایر جوامع از وضعیت قابل قبولی برخوردار بوده و آمار جرائم دانش‌آموزی از متوسط و میانگین نرخ جهانی پایین تر است؛ با این‌همه، آمار جرائم خصوصاً جرائم ضد اخلاقی در مدارس در سال‌های اخیر

^۱ Atkinson

روند رو به رشدی داشته به گونه‌ای که جرائم دانش‌آموزی در سال ۱۳۸۴ نسبت به سال ۱۳۸۳ حدود ۱۳ درصد افزایش پیدا کرده است؛ آمار و اطلاعات شش‌ماهه اول سال ۱۳۸۵ نیز حاکی از همین روند رشد است. جرائم دانش‌آموزی عبارت‌اند از: ایجاد مزاحمت، رابطه نامشروع، شرب خمر، فرار از منزل، استفاده از ماهواره، تهیه و توزیع مشروبات الکلی و غیره (معاونت اجتماعی و ارشاد ناجا، اداره مطالعات). آموزش و پرورش بر اساس رهنمودهای سازمان ملل متحد برای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان جایگاه خاصی دارد. این سازمان دریکی از مواد و اصول بنیادین خود مقرر می‌دارد: نظام آموزشی کشورها باید به نوجوانانی که در معرض مخاطرات اجتماعی قرار دارند، دقت و توجه خاصی مبذول گرداند. باید برنامه‌های پیشگیری، برنامه‌های آموزشی، برنامه‌های درسی و ابزارهای تخصصی ایجاد گردیده و مورد استفاده کامل قرار گیرد.

معلمان و سایر متخصصان باید در جهت پیشگیری و رفع مسائل و مشکلات، تجهیز و آموزش داده شوند و اطلاعات کافی در زمینه مصرف مواد مخدر و سایر جرائم ارتكابی در دسترس قشر دانش‌آموزان قرار داده شود. مدارس باید سیاست‌ها و مقرراتی را ترویج نمایند که منصفانه و عادلانه باشد (مقررات ریاض مصوب ۱۹۹۰ که ناظر بر پیشگیری از جرم است). دلایل مختلفی از جمله تحولات حادث شده در اثر زندگی مدرنیته، کاهش نظارت نهاد خانواده بر فرزندان، افزایش ضریب شدت آسیب‌پذیری کودکان و نوجوانان در مقابل آماج‌های مجرمانه، کم‌رنگ شدن ارزش‌ها و عدم آموزش کافی ارزش‌های اخلاقی، مذهبی و اجتماعی توسط خانواده‌ها و سایر ارگان‌های مربوط به‌خوبی ضرورت ارائه اقدامات حمایتی در جهت حمایت از دانش‌آموزان معارض با قانون و بزه دیده جرم را توجیه می‌کند (گل محمدی، ۱۳۸۷: ۱۳۰). آمارها نشان می‌دهد تحول کیفی در حوزه بزهکاری دانش‌آموزان وجود دارد، به گونه‌ای که بر شدت جرائم ارتكابی آنان افزوده است. افزایش حجم جرائم خشونت‌آمیز اعتیاد و جرائم مرتبط با مواد مخدر، زور و تهدید، سرشاخ‌گیری، جرائم جنسی و سایر جرائم از جمله موارد بارز این تحول و دگرگونی در حوزه بزه‌کاری است (ورویایی، ۱۳۸: ۱۱۸).

از همین رو، ضرورت تعبیر جایگاه تعامل آموزش و پرورش با سایر ارگان‌های متولی پیشگیری از جرم و دانش‌آموزان احساس می‌شود. در خصوص جایگاه خاص کودکان، نوجوانان و دانش‌آموزان، چنین استنتاج می‌شود که در مقوله سیاست کنترل جرم^۱ برای این گروه‌های سنی یک سیاست پیشگیری

^۱ Crime control policy

خاصی اتخاذ شود. هدف از این سیاست، کاهش موارد بزه در اطفال و دانش آموزان، حمایت از آن‌ها و پیشگیری از بزهکاری و اصلاح آنان است.

اهداف پژوهش

الف) هدف اصلی (کلی) تحقیق:

تعیین رابطه بین شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی^۱ دانش آموزان و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی^۲ دانش آموزان و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

ب) اهداف فرعی (اختصاصی):

تعیین رابطه بین مهارت‌های اجتماعی مناسب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین تمایل به حضور در مدرسه و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین عملکرد تحصیلی مطلوب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین دلبستگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

---

^۱ Individual factors

^۲ Environmental factors

تعیین رابطه بین کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین نظارت والدین و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین منابع و امکانات و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین منابع اجتماعی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

تعیین رابطه بین معیارهای فرهنگی و مذهبی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران.

فرضیات پژوهش

فرضیه اصلی: شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۱: مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۲: استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۳: داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۴: تمایل به حضور در مدرسه در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۵: عملکرد تحصیلی مطلوب در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۶: داشتن افکار و نیات در جهت رفتارهای سالم در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه اصلی: شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۷: دلبستگی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۸: کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۹: نظارت والدین در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۱۰: منابع و امکانات در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۱۱: منابع اجتماعی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۱۲: معیارهای فرهنگی و مذهبی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد...

سؤالات پژوهش

الف) سؤال اصلی تحقیق

آیا شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان باعث پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران می‌شود؟

آیا شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان باعث پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران می‌شود؟

ب) سؤال‌های فرعی (ویژه)

آیا مهارت‌های اجتماعی مناسب در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا تمایل به حضور در مدرسه در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا عملکرد تحصیلی مطلوب در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا دلبستگی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا نظارت والدین در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا منابع و امکانات در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا منابع اجتماعی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

آیا معیارهای فرهنگی و مذهبی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد؟

قلمرو زمانی و مکانی پژوهش

این پژوهش در آذر ۱۳۹۴ انجام شده است و جامعه آماری این پژوهش تمامی دانش آموزان دوره دوم متوسطه در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ منطقه ۵ تهران می‌باشند.

تعریف مفاهیم و اصطلاحات پژوهش

داشتن افکار و نیات در جهت رفتارهای سالم: داشتن افکار و نیات یعنی پدیده جرم و بزهکاری را بد دانستن و تشویق همسالان به پرهیز از عوامل جرم‌زا.

دلبستگی: دلبستگی عبارت است از پیوند عاطفی عمیقی که با افراد خاص در زندگی خود برقرار می‌کنیم، طوری که باعث می‌شود وقتی با آن‌ها تعامل می‌کنیم، احساس نشاط و شغف کرده و به هنگام استرس از اینکه آن‌ها را در کنار خود داریم، احساس آرامش کنیم (برگرفته از دانشنامه رشد).

کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی: اختلافات خانوادگی، طلاق، فوت پدر یا مادر، مجرم بودن پدر یا مادر، خشونت در خانواده و... از عواملی هستند که در زندگی دانش آموزان تأثیر دارد و زمینه ارتکاب جرم دانش آموزان را افزایش می‌دهد که کاهش این عوامل نقش مهمی در کاهش عوامل زمینه‌ساز جرم دارد.

نظارت والدین: زارعی (۱۳۸۳)، در تحقیقی نشان داد که عدم نظارت والدین بر رفتار فرزندان تأثیر مستقیمی پرخشونت دانش آموزان داشته است. رئیسی (۱۳۸۲) نشان داد که نظارت خانوادگی، با ناهنجاری‌های رفتاری جوانان همبستگی معکوس و معناداری داشته و به‌عنوان عامل بازدارنده ناهنجاری‌های رفتاری در نظر گرفته شده است.

منابع و امکانات: اگر نوجوان در این مورد دچار کمبود باشد به سرکشی و ستیزه‌جویی پناه می‌برد. حق هر فرزند است که از تغذیه، پوشاک، مسکن و تفریحات مناسب برخوردار گردد. دولت و مسئولان جامعه حتی در موقع طلاق موظف‌اند حداقل امکانات (یک زندگی معقول) را برای نوجوانان بخصوص افراد کم‌بضاعت فراهم آورند. بی‌کاری، تنهایی، نداشتن تحرک و فعالیت و نداشتن سرگرمی از علل جرم می‌باشند (یانگ، ۱۹۹۸).

منابع اجتماعی: بیکاری و فقر و نبودن منابع و امکاناتی که جوانان در اوقات فراغت با آنان سرگرم شوند زمینه‌های جرم را فراهم می‌سازد (برگرفته از سایت پژوهشگاه نوین). فراهم بودن امکانات

تفریحی و سرگرم کننده، داشتن همسایگان و محله ای مطلوب، الگوهای مناسب در بین اطرافیان، مورد توجه و مراقبت آشنایان بودن از عوامل اجتماعی محافظت کننده نوجوان می باشد (گاهنامه پیشگیری نوین).

معیارهای فرهنگی و مذهبی: باورهای دینی و مذهبی نقش مهمی در پیشگیری از جرم دارند که به کثرت نتایج حاصل از پژوهش این مسئله را بیان کرده‌اند؛ بنابراین خانواده‌هایی که از نظر فرهنگی و مذهبی در سطح بالایی قرار دارند پدیده جرم و بزهکاری در میان خانواده و فرزندان کمتر می‌شود.

مهارت های اجتماعی مناسب: کسب مهارت‌های اجتماعی کودکان و نوجوانان بخشی از اجتماعی شدن آنان است؛ در فرایند اجتماعی شدن، هنجارها، مهارتها، ارزشها، نگرشها و رفتار فرد شکل میگیرد، تا به نحو مناسب و مطلوبی نقش کنونی یا آتی خود را در جامعه ایفا کند. خانواده و نهادهای اجتماعی دیگر مانند مدرسه، مهمترین عامل اجتماعی شدن به شمار می آیند که در قالب ارزشها و هنجارهای اجتماعی بررسی میشوند (کارتلج و میلیرن، ۱۹۸۵؛ ترجمه نظری نژاد، ۱۳۷۵).

هالینگر (۱۹۸۷) مهارت‌های اجتماعی را عبارت از مهارتهایی می داند که برای داشتن ارتباط مثبت با دیگران و پذیرش توسط آنها ضروری هستند. اشنایدر و همکاران (۱۹۸۵) مهارت‌های اجتماعی را به عنوان وسیله ی ارتباط میان فرد و محیط تعریف می کنند و معتقدند که این وسیله برای شروع و ادامه ارتباط سازنده و سالم با همسالان به عنوان بخش مهمی از بهداشت روانی مورد استفاده واقع می شوند.

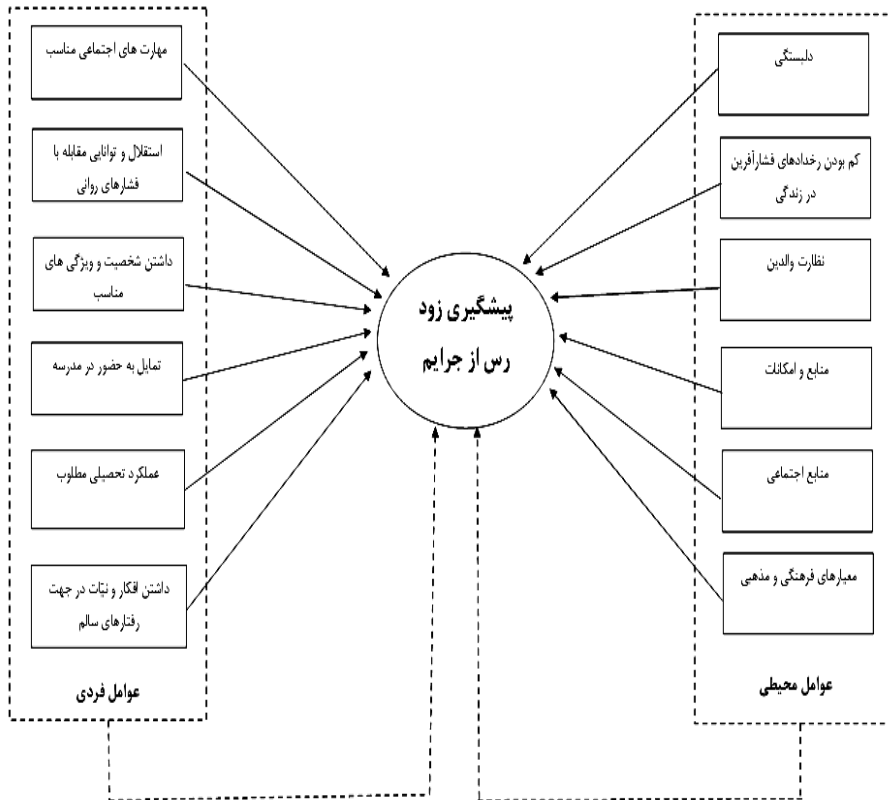
استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی: توانایی روانی یک فرد، عبارت است از «توانایی شخص در مواجهه با انتظارات و دشواریهای زندگی روزمره». بالا بودن توانایی روانی این امکان را به شخص می دهد که زندگی خود را در سطح مطلوب روانی نگه دارد و رفتارهای سازگارانه و اعمال موثر و مثبت بیشتری در او دیده شود. نقش این توانایی در ارتقای سلامت جسمی، روانی و اجتماعی بسیار با اهمیت است. در شرایطی که این توانایی در ما ضعیف باشد و کارایی لازم را نداشته باشیم، به هنگام مواجهه با فشارهای روانی و موانع زندگی، توان کافی برای مقابله را نداریم. در نتیجه، بروز حالت های آزاردهنده روانی نظیر خشم، غم و ناامیدی اجتناب ناپذیر می شود. در چنین وضعیتی سازگاری ما به هم می ریزد و ممکن است رفتارهای نامناسبی از ما سریزند.

شخصیت و ویژگی های مناسب: شخصیت مجموعه ای از صفات هیجانی و رفتاری است که فرد را در زندگی روزمره اش احاطه و همراهی میکنند. به عبارت دیگر، شخصیت، خصوصیات مستمری است که فرد از طریق آنها تعامل و سازگاری خود را با دیگران و محیط اجتماعی تنظیم میکند (آلبرت، مانیا، برگسیو، بوگتو، ۲۰۰۶).

تمایل به حضور در مدرسه: کسانی که با علاقه در طی دوران تحصیل در کلاس درس حاضر می شوند و در طی دوره تحصیل غیبت ندارند یا به دلایل موجه غیبت می کنند.

عملکرد تحصیلی مطلوب: پیشرفت تحصیلی عبارت است از «مسئول نهایی فرآیند یادگیری فعال که با کمک آموزش فعالیتهای تربیتی انجام می گیرد». (گیج و برلاینر، ۱۳۷۴؛ به نقل از مهدیان، ۱۳۸۵) همچنین، «سرعتی که دانش آموز در تکمیل پایه ها و درجات گوناگون دارد و بر حسب مقدار پیش افتادگی و سرعت یا عقب ماندگی وی اندازه گیری می شود» (بیابانگرد، ۱۳۷۸، ۵۴).

مدل مفهومی پژوهش

روش شناسی پژوهش

روش تحقیق

به طور کلی هرگونه فعالیت سیستماتیک جهت مطالعه مسئله خاص به خاطر رسیدن به اصول کلی، کسب آگاهی و افزایش میزان دانش تحقیق نامیده می شود. بسته به نوع تحقق و موضوع آن برای انجام تحقیق می توان روش های گوناگونی به کاربرد و معمولاً محققان در مورد تعریف مشخص از انواع روش ها اتفاق نظر نداشته و بر این اساس تقسیم بندی های متفاوتی از روش های تحقیق به عمل آورده اند. با توجه به اینکه تحقیق حاضر به توصیف شرایط موجود خواهد پرداخت، پس از نوع تحقیقات توصیفی است، پژوهش توصیفی، شامل جمع آوری اطلاعات برای آزمون فرضیه یا پاسخ به

سؤالات مربوط به وضعیت فعلی موضوع مورد مطالعه می‌شود. در پژوهش توصیفی محقق متغیرها را دست‌کاری نمی‌کند و یا برای وقوع رویدادها شرایطی را به وجود نمی‌آورد (خاکی، ۱۳۸۷) و پیمایشی از این جهت که با گردآوری اطلاعات از جامعه آماری از طریق پرسشنامه می‌پردازد و با بهره‌گیری از روش‌های پیمایشی انحراف از عملکرد را نیز اندازه‌گیری می‌کند.

جامعه پژوهش، حجم نمونه‌گیری و شیوه نمونه‌گیری

جامعه آماری این تحقیق تمامی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه هستند که در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ مدارس منطقه ۵ تهران مشغول تحصیل می‌باشند. جهت تعیین نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده می‌شود. حجم جامعه ۱۵۰۰ نفر می‌باشد که با کمک فرمول محاسبه حجم نمونه مورگان برای محاسبه حجم نمونه جامعه نامحدود برابر ۳۰۶ نفر به دست آمده است با توجه به حاشیه امنیت ضریب بازگشت تعداد ۳۱۰ پرسشنامه توزیع شد که تعداد ۲۷۴ پرسشنامه بازگردانده شد.

ابزار پژوهش

۱. پرسشنامه آموزش و پرورش: برای سنجش نقش آموزش و پرورش از پرسشنامه طراحی شده استفاده شد. ابزار مذکور پرسشنامه نقش آموزش و پرورش شامل: مهارت‌های اجتماعی مناسب، استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی، داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب، تمایل به حضور در مدرسه، عملکرد تحصیلی مطلوب، داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم، دلبستگی، کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی، نظارت والدین، منابع و امکانات، منابع اجتماعی و معیارهای فرهنگی و مذهبی را مورد سنجش قرار می‌دهد. این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت (از ۱ خیلی کم تا ۵ خیلی زیاد) نمره‌گذاری شده است.
۲. پرسشنامه پیشگیری از جرم: در این پژوهش برای سنجش پیشگیری از جرم از ابزار پرسشنامه استفاده شد. این مقیاس بر اساس پیشگیری اجتماعی تدوین شده است. این ابزار شامل ۲۳ سؤال می‌باشد.

روایی و پایایی ابزار

در هر تحقیق علمی وسیله اندازه‌گیری باید روا و پایا باشد. منظور از روایی یک وسیله اندازه‌گیری آن است که چیزی را اندازه‌گیری کند که قصد اندازه‌گیری آن را داشته‌ایم. در پژوهش‌هایی که از وسیله اندازه‌گیری پرسشنامه استفاده می‌شود، یکی از روش‌های متداول برای تعیین روایی روش محتوایی است. در این روش سؤالات پرسشنامه مطابق با اهداف تحقیق طرح‌شده و سپس به رؤیت چند تن از اساتید و کارشناسان مربوط رسیده و مطابق با نظرات آنان پرسشنامه اصلاح می‌شود. این‌گونه روایی را روایی محتوایی گویند. در این تحقیق از دو پرسشنامه استفاده شده که محقق ساخته می‌باشد که محقق پرسشنامه را به رؤیت اساتید محترم راهنما و مشاور و چند تن از سایر اساتید رسانده و آن‌ها نیز روا بودن سؤالات پرسشنامه‌ها را تأیید کرده‌اند و بر این اساس روایی وسیله اندازه‌گیری به طریق محتوایی حاصل شده است. در این پژوهش برای تعیین روایی صوری و تأیید این‌که آیا سؤالات طرح‌شده برای سنجیدن اهداف موردنظر مناسب هستند یا خیر، از نظر متخصصان، شامل: اساتید صاحب‌نظر و دانشجویان تحصیلات تکمیلی و دکتری استفاده شد. به‌طور کلی در این تحقیق به‌منظور تعیین پایایی ابزار از روش آلفای کرونباخ استفاده گردیده است.

جدول (۶-۱). آمار قابلیت اطمینان

پایایی پرسشنامه	پرسشنامه‌ها	آلفای کرونباخ
	نقش آموزش و پرورش پیشگیری از جرم	۰,۹۹۶

روش گردآوری اطلاعات

جهت گردآوری اطلاعات از روش میدانی و کتابخانه‌ای استفاده می‌شود. فیش‌برداری: در این قسمت جهت گردآوری اطلاعات در زمینه مبانی نظری و ادبیات مربوطه، از منابع کتابخانه‌ای همانند کتاب، مقالات، همایش‌ها و همچنین منابع اینترنتی استفاده شد و اطلاعات مربوطه فیش‌برداری شد. لازم به ذکر است که برای گردآوری اطلاعات به‌منظور تهیه و تدوین بخش نظری پژوهش و همچنین دستیابی به پیشینه تحقیق نیاز به مطالعه کتاب‌ها، مقالات و

تحقیقات دیگران در زمینه موضوع موردنظر است، به همین منظور از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها برای بررسی صحت و وسقم در هر نوع تحقیق از اهمیت خاصی برخوردار است و امروزه در بیشتر تحقیقاتی که مبتنی بر اطلاعات جمع‌آوری شده از موضوع مورد پژوهش می‌باشد و تجزیه و تحلیل اطلاعات از اصلی‌ترین و مهم‌ترین بخش‌های پژوهش محسوب می‌شود. داده‌های خام با استفاده از نرم‌افزارهای آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند و پس از پردازش به شکل اطلاعات در اختیار استفاده‌کنندگان قرار می‌گیرند. همان‌طور که پیش‌تر بیان گردید برای جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز این تحقیق از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از هر دو روش آمار توصیفی و استنباطی استفاده گردیده است. جهت توصیف متغیرهای تحقیق در قالب جدول و نمودار از آمار توصیفی جنسیت، سن، میزان تحصیلات و همچنین توصیف کلی از وضعیت پاسخ‌گویی پاسخ‌دهندگان به سؤالات پرسشنامه با استفاده از نرم‌افزار *SPSS ۲۳* آورده شده است. در قسمت آمار استنباطی نیز، برای تحلیل داده‌ها جهت قضاوت در مورد فرضیات پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون خطی و تحلیل واریانس استفاده شده است.

محدودیت‌های تحقیق

پژوهش حاضر همانند سایر پژوهش‌ها، بالطبع دارای محدودیت‌هایی است که ممکن است نتایج تحقیق را خدشه‌دار نماید از جمله محدودیت‌های این تحقیق عبارت‌اند از:

- کمبود وقت و عدم همکاری برخی دانش‌آموزان به منظور تکمیل پرسشنامه در خصوص موضوع تحقیق ما را با مشکل مواجه می‌سازد.
- یکی دیگر از محدودیت‌های تحقیق حاضر عدم وجود ابزار اندازه‌گیری استاندارد برای سنجش متغیر مستقل است که برای رفع این مشکل پرسشنامه محقق ساخته طراحی شده و سپس اعتبار و پایایی آن مدنظر قرار می‌گیرد و اصلاحات انجام می‌پذیرد.

- با توجه به اینکه موضوع پژوهش را تابعه‌حال کسی در داخل و خارج از کشور انجام نداده دسترسی به منابعی که مستقیماً با موضوع در ارتباط باشند مشکل می‌باشد.

نتایج توصیفی یک متغیره

در این قسمت بعد از گردآوری داده‌ها و اطلاعات با استفاده از آمار توصیفی که شامل فراوانی، درصد فراوانی، نمودار و جداول می‌باشد به توصیف نمونه پرداخته می‌شود.

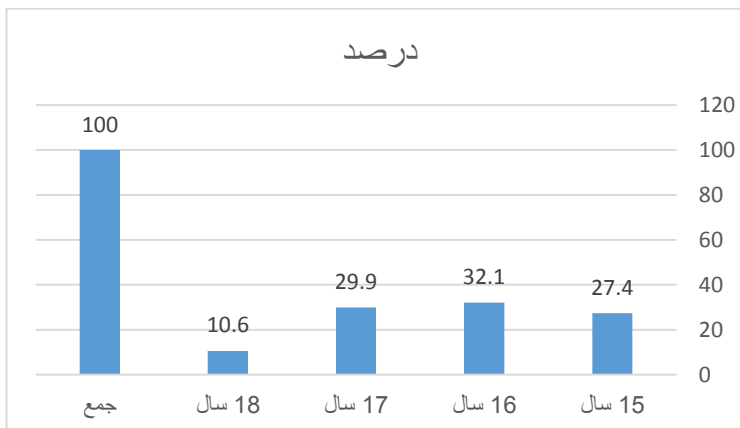
۱. وضعیت سنی پاسخگویان

جدول (۶-۲). توزیع فراوانی سنی پاسخگویان

سن	فراوانی	درصد
۱۵ سال	۷۵	۲۷,۴
۱۶ سال	۸۸	۳۲,۱
۱۷ سال	۸۲	۲۹,۹
۱۸ سال	۲۹	۱۰,۶
جمع	۲۷۴	۱۰۰,۰

آماره‌های استخراج شده در رابطه با وضعیت سنی پاسخگویان، بیانگر این مطلب است که ۲۷,۴ درصد ۱۵ سال، ۳۲,۱ درصد ۱۶ سال، ۲۹,۹ درصد ۱۷ سال و ۱۰,۶ درصد ۱۸ سال هستند که بیشترین گروه سنی ۱۶ سال می‌باشد و کمترین، ۱۸ سال می‌باشد.

نمودار (۶-۱). توزیع فراوانی سنی پاسخگویان

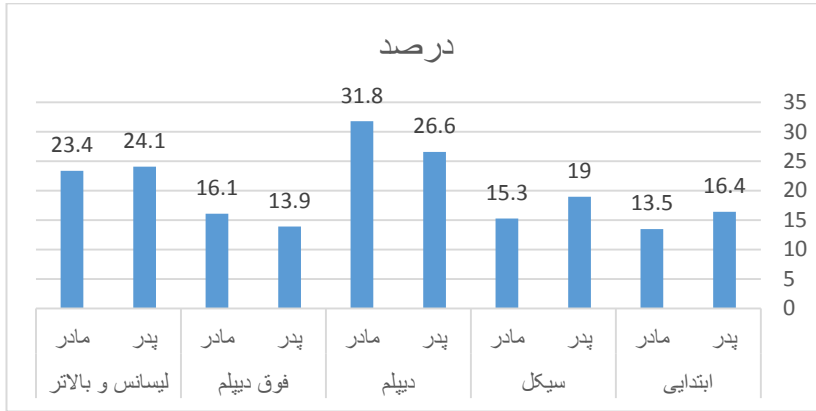
۲. وضعیت تحصیلات والدین پاسخگویان

جدول (۳-۶). توزیع فراوانی تحصیلات والدین پاسخگویان

میزان تحصیلات	پدر	فراوانی	درصد
ابتدایی	پدر	۴۵	۱۶,۴
	مادر	۳۷	۱۳,۵
سیکل	پدر	۵۲	۱۹,۰
	مادر	۴۲	۱۵,۳
دیپلم	پدر	۷۳	۲۶,۶
	مادر	۸۷	۳۱,۸
فوق دیپلم	پدر	۳۸	۱۳,۹
	مادر	۴۴	۱۶,۱
لیسانس و بالاتر	پدر	۶۶	۲۴,۱
	مادر	۶۴	۲۳,۴
جمع		۲۷۴	۱۰۰,۰

آماره‌های استخراج‌شده در رابطه با وضعیت تحصیلات پاسخگویان، بیانگر این مطلب است که ۱۶,۴ درصد تحصیلات ابتدایی به پدر دانش‌آموزان و ۱۳,۵ درصد مربوط به تحصیلات ابتدایی مادر دانش‌آموزان می‌باشد؛ و ۱۹ درصد بیانگر تحصیلات سیکل برای پدر دانش‌آموزان و ۱۵,۳ درصد بیانگر تحصیلات سیکل مادر دانش‌آموزان می‌باشد. در رابطه با میزان تحصیلات دیپلم، ۲۶,۶ درصد متعلق به پدر دانش‌آموزان و ۳۱,۸ درصد متعلق به مادر دانش‌آموزان می‌باشد. در رابطه با تحصیلات فوق‌دیپلم، ۱۳,۹ درصد متعلق به پدر والدین و ۱۶,۱ درصد متعلق به مادر دانش‌آموزان می‌باشد. در رابطه با تحصیلات لیسانس و بالاتر، ۲۴,۱ درصد متعلق به پدر دانش‌آموزان و ۲۳,۴ درصد متعلق به مادر والدین می‌باشد.

نمودار (۲-۶). توزیع فراوانی تحصیلات والدین پاسخگویان

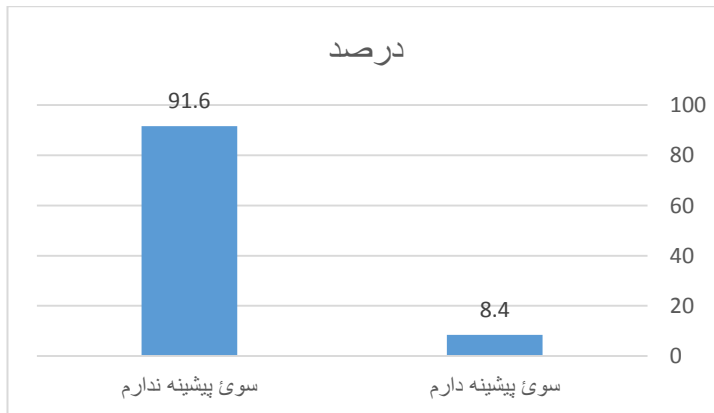

جدول (۴-۶). وضعیت سوء پیشینه دانش آموزان

درصد	فراوانی	سوء پیشینه
۸,۴	۲۳	سوء پیشینه دارم
۹۱,۶	۲۵۱	سوء پیشینه ندارم
۱۰۰,۰	۲۷۴	جمع

در رابطه با وضعیت سوء پیشینه دانش آموزان، ۸,۴ درصد بیان کردند که سوء پیشینه دارند و ۹۱,۶ درصد بیان کردند که سوء پیشینه ندارند.

نمودار (۳-۶). توزیع فراوانی سوء پیشینه

آماره‌های توصیفی

۱. آماره‌های توصیفی مهارت‌های اجتماعی مناسب

برای سنجش متغیر مهارت‌های اجتماعی مناسب از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر مهارت‌های اجتماعی مناسب در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر مهارت‌های اجتماعی مناسب در سطح پایین هست. یافته‌های جدول ۱۱،۳۷ است با توجه به میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، که نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین مهارت‌های اجتماعی مناسب است.

جدول (۶-۵). آماره‌های توصیفی مهارت‌های اجتماعی مناسب

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۱۱،۳۷	۱۲	۱۲	۲،۹۵	۸،۷۴	۱۲	۳	۱۵	۲۷۴

۲. آماره‌های توصیفی استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی

برای سنجش متغیر استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی سطح بالا و نمره ۳ بیانگر استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰،۱۶ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، که نمره ۹ است لذا میانگین پاسخگویان بالاتر از حد متوسط می‌باشد بیانگر این است که دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی است.

جدول (۶-۶). آماره‌های توصیفی استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۱۰،۱۶	۱۰	۶	۲،۲۳	۱۰،۴۴	۹	۶	۱۵	۲۷۴

۳. آماره‌های توصیفی داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب

برای سنجش متغیر داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰،۴۷ است که با توجه به میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، که نمره ۹ است لذا میانگین دیدگاه پاسخگویان بالاتر از حد متوسط می‌باشد که بیانگر این است که از دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب است.

جدول (۶-۷). آماره‌های توصیفی داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۱۰،۴۷	۱۱	۱۴	۳،۱۴۱	۹،۸۶	۱۱	۴	۱۵	۲۷۴

۴. آماره‌های توصیفی تمایل به حضور در مدرسه

برای سنجش متغیر تمایل به حضور در مدرسه از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر تمایل به حضور در مدرسه در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر تمایل به حضور در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰،۹۴ است که با توجه به میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، که نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین تمایل به حضور در مدرسه است.

جدول (۶-۸). آماره‌های توصیفی تمایل به حضور در مدرسه

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۱۰،۹۴	۱۲	۱۵	۳،۵۵	۱۲،۶۴	۱۱	۴	۱۵	۲۷۴

۵. آماره‌های توصیفی عملکرد تحصیلی مطلوب

برای سنجش متغیر عملکرد تحصیلی مطلوب از ۲ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۰ بیانگر عملکرد تحصیلی مطلوب در سطح بالا و نمره ۲ بیانگر عملکرد تحصیلی مطلوب در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۷،۵۱ است و میانگین نمره‌های ۲ و ۱۰، نمره ۶ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین عملکرد تحصیلی مطلوب است.

جدول (۶-۹). آماره‌های توصیفی عملکرد تحصیلی مطلوب

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۷،۵۱	۷	۷	۲،۰۴۱	۴،۱۶۶	۶	۴	۱۰	۲۷۴

۶. آماره‌های توصیفی داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم

برای سنجش متغیر داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰،۳۵ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم است.

جدول (۶-۱۰). آماره‌های توصیفی داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۱۰،۳۵	۱۰	۱۱	۳،۰۵۲	۹،۳۲	۱۰	۵	۱۵	۲۷۴

۷. آماره‌های توصیفی دلبستگی

برای سنجش متغیر دلبستگی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر دلبستگی در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر دلبستگی در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۸،۶۸ است و

میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین دلبستگی است.

جدول (۶-۱۱). آماره‌های توصیفی دلبستگی

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۸,۶۸	۸	۸	۳,۰۷۴	۹,۴۵	۱۲	۳	۱۵	۲۷۴

۸. آماره‌های توصیفی کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی برای سنجش متغیر کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۱۰,۳۳ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی است.

جدول (۶-۱۲). آماره‌های توصیفی کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۱۰,۳۳	۱۰	۸	۳,۱۱	۹,۶۹	۱۰	۵	۱۵	۲۷۴

۹. آماره‌های توصیفی نظارت والدین برای سنجش متغیر نظارت والدین از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر نظارت والدین در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر نظارت والدین در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۹,۰۱ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین نظارت والدین است.

جدول (۶-۱۳). آماره‌های توصیفی نظارت والدین

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۹,۰۱	۱۰	۶	۳,۹۶	۱۵,۷۴	۱۲	۳	۱۵	۲۷۴

۱۰. آماره‌های توصیفی منابع و امکانات

برای سنجش متغیر منابع و امکانات از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر منابع و امکانات در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر منابع و امکانات در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۷,۷۴ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین منابع و امکانات است.

جدول (۶-۱۴). آماره‌های توصیفی منابع و امکانات

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۷,۷۴	۷	۴	۳,۴۹	۱۲,۱۹	۱۲	۳	۱۵	۲۷۴

۱۱. آماره‌های توصیفی منابع اجتماعی

برای سنجش متغیر منابع اجتماعی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر منابع اجتماعی در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر منابع اجتماعی در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۸,۵۷ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین منابع اجتماعی است.

جدول (۶-۱۵). آماره‌های توصیفی منابع اجتماعی

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۸,۵۷	۷	۷	۲,۷۰	۷,۳۳	۱۱	۴	۱۵	۲۷۴

۱۲. آماره‌های توصیفی معیارهای فرهنگی و مذهبی

برای سنجش متغیر معیارهای فرهنگی و مذهبی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر معیارهای فرهنگی و مذهبی در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر معیارهای فرهنگی و مذهبی در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۸,۰۲ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین معیارهای فرهنگی و مذهبی است.

جدول (۶-۱۶). آماره‌های توصیفی معیارهای فرهنگی و مذهبی

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۸,۰۲	۷	۷	۲,۵۲	۶,۳۶	۱۱	۴	۱۵	۲۷۴

۱۳. آماره‌های توصیفی پیشگیری

برای سنجش متغیر معیارهای پیشگیری از ۲۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۱۵ بیانگر معیارهای پیشگیری در سطح بالا و نمره ۲۳ بیانگر پیشگیری در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۶۵,۲۵ است و میانگین نمره‌های ۲۳ و ۱۱۵، نمره ۶۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین پیشگیری است.

جدول (۶-۱۷). آماره‌های توصیفی معیارهای پیشگیری

میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	حداقل آماره	حداکثر آماره	تعداد
۶۵,۲۵	۶۵	۷۵	۲۰,۱۷	۴۰۷,۱۲	۸۳	۲۷	۱۱۰	۲۷۴

روابط بین متغیرها و نتایج تحلیل استنباطی چند متغیره

آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی اول: شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

بین شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده (Sig=۰,۰۰۰) کمتر از آلفای تحقیق (a= ۰,۰۵) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان بر پیشگیری زودرس تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد (r = ۰,۹۶۷).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۱۸). ضریب همبستگی پیرسون شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان و

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	مستقل	
۰,۹۶۷	شدت	عوامل فردی
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به‌صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به‌صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه

مدل بین شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۱۹). برازش مدل رگرسیونی شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
.۹۶۷a	.۹۳۴	.۹۳۴	۵,۱۸۰۶۲

با توجه به آماره‌های جدول فوق می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۶۷ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۳۴ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۳۴ درصد تغییرات شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۹۳۴ می‌باشد

جدول (۶-۲۰). تحلیل واریانس رگرسیون شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

سطح معنی‌داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
.۰۰۰b	۳۸۶۹,۱۵۸	۱۰۳۸۴۳,۴۷۶	۱	۱۰۳۸۴۳,۴۷۶	اثر رگرسیونی
		۲۶,۸۳۹	۲۷۲	۷۳۰۰,۱۴۸	باقیمانده
			۲۷۳	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($Sig=۰,۰۰۰$) دارد.

جدول (۶-۲۱). مدل رگرسیون تأثیر شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری
	B	Std. Error	Beta		
۱	مقدار ثابت	-۱,۵۲۵	۱,۱۱۸	-۱,۳۶۴	.۱۷۴
	شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی	۱,۱۰۶	.۰۱۸	.۹۶۷	۶۲,۲۰۳

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد که در جدول (۶-۲۰) آمده است. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد:

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان (۱,۱۰۶) + ۱,۵۲۵- = شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی ۱,۱۰۶ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده (sig=۰,۰۰۰) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

فرضیه اصلی دوم: شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

بین شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده (Sig=۰,۰۰۰) کمتر از آلفای تحقیق (a= ۰,۰۵) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد (r = ۰,۹۸۸).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۲۲). ضریب همبستگی پیرسون شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان و

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	مستقل	
۰,۹۸۸	شدت	عوامل محیطی
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۲۳). برازش مدل رگرسیونی شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی و پیشگیری زودرس از

جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
.۹۸۸a	.۹۷۶	.۹۷۶	۳,۱۵۴۷۲

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۲۳) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۸۸ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۷۶ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۷۶ درصد تغییرات شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۹۷۶ می‌باشد.

جدول (۶-۲۴). تحلیل واریانس رگرسیون شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F آماره	سطح معنی داری
اثر رگرسیونی	۱۰۸۴۳۶,۶۰۹	۱	۱۰۸۴۳۶,۶۰۹	۱۰۸۹۵,۶۷۵	۰۰۰b
باقیمانده	۲۷۰۷,۰۱۵	۲۷۲	۹,۹۵۲		
کل	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	۲۷۳			

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($\text{Sig}=0,000$) دارد.

جدول (۶-۲۵). مدل رگرسیون تأثیر شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری	
	B	Std. Error	Beta			
۱	مقدار ثابت	۸,۶۲۷	.۵۷۵		۱۵,۰۰۴	۰۰۰
	شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی	۱,۰۸۱	.۰۱۰	.۹۸۸	۱۰۴,۳۸۲	۰۰۰

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد:

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان (۱,۰۸۱) +۸,۶۲۷ شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی ۱,۰۸۱ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده ($\text{Sig}=0,000$) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

فرضیه فرعی اول: مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

بین مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($\text{Sig}=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r=0,924$).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۲۶). ضریب همبستگی پیرسون مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان و پیشگیری زودرس از

جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	مستقل	
۰,۹۲۴	شدت	مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۲۷). برازش مدل رگرسیونی مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان و پیشگیری زودرس از

جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
.۹۲۴a	.۸۵۴	.۸۵۳	۷,۷۳۵۲۰

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۲۷) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۲۴ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۸۵۴ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۸۵۴ درصد تغییرات مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۸۵۳ می‌باشد

جدول (۶-۲۸). تحلیل واریانس رگرسیون مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F آماره	سطح معنی داری
اثر رگرسیونی	۹۴۸۶۸,۹۵۳	۱	۹۴۸۶۸,۹۵۳	۱۵۸۵,۵۵۳	.۰۰۰b
باقیمانده	۱۶۲۷۴,۶۷۱	۲۷۲	۵۹,۸۳۳		
کل	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	۲۷۳			

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ (Sig=۰,۰۰۰) دارد.

جدول (۶-۲۹). مدل رگرسیون تأثیر مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری
	B	Std. Error	Beta		
۱	مقدار ثابت	-۶,۴۷۶	۱,۸۶۱	-۳,۴۸۰	.۰۰۱
	مهارت‌های اجتماعی	۶,۳۰۵	.۱۵۸	.۹۲۴	.۰۰۰
	مناسب دانش آموزان				

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان (۶,۳۰۵) -+ ۶,۴۷۶ = مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان ۶,۳۰۵ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی دار بوده (sig=۰,۰۰۰) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

فرضیه فرعی دوم: استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه های متغیر مربوطه از آزمون معنی داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به دست آمده به شرح زیر توضیح داده می شود:

بین استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی داری وجود دارد، چراکه سطح معنی داری به دست آمده (Sig=۰,۰۰۰) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha = ۰,۰۵$) می باشد، پس نتیجه کلی این است که استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می باشد ($r = ۰,۹۶۲$).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می گیرد، به این مفهوم که استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۳۰). ضریب همبستگی پیرسون استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی و پیشگیری زودرس از

جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	شدت	مستقل
۰,۹۶۲	شدت	مهارت‌های اجتماعی
۰,۰۰۰	معناداری	مناسب دانش آموزان
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۳۱). برازش مدل رگرسیونی استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح‌شده	انحراف استاندارد
.۹۶۲a	.۹۲۶	.۹۲۶	۵,۵۰۶۸۵

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۳۱) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۶۲ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۲۶ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۲۶ درصد تغییرات استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل‌شده استفاده می‌شود؛ که آن‌هم در این آزمون برابر ۰,۹۲۶ می‌باشد

جدول (۶-۳۲). تحلیل واریانس رگرسیون استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان

سطح معنی‌داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
.۰۰۰b	۳۳۹۳,۰۳۵	۱۰۲۸۹۵,۱۱۸	۱	۱۰۲۸۹۵,۱۱۸	اثر رگرسیونی
		۳۰,۳۲۵	۲۷۲	۸۲۴۸,۵۰۶	باقیمانده
			۲۷۳	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($Sig=۰,۰۰۰$) دارد.

جدول (۶-۳۳). مدل رگرسیون تأثیر استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری	
	B	Std. Error	Beta			
۱	مقدار ثابت	۴,۱۸۱	۱,۱۰۰		۳,۸۰۱	.۰۰۰
	استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی	۶,۰۰۶	.۱۰۳	.۹۶۲	۵۸,۲۵۰	.۰۰۰

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان $(۶,۰۰۶) + ۴,۱۸۱ =$ استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی $۶,۰۰۶$ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده ($\text{sig}=۰,۰۰۰$) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

فرضیه فرعی سوم: داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

بین داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($\text{Sig}=۰,۰۰۰$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=۰,۰۵$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r = ۰,۹۵۶$).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۳۴). ضریب همبستگی پیرسون داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب و پیشگیری زودرس از

جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	شدت	مستقل
۰,۹۵۶	و	داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به‌صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به‌صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۳۵). برازش مدل رگرسیونی داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب و پیشگیری زودرس از جرائم

دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
.۹۵۶a	.۹۱۵	.۹۱۴	۵,۹۰۰۱۹

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۳۵) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۵۶ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۱۵ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۱۵ درصد تغییرات داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۹۱۴ می‌باشد

جدول (۶-۳۶). تحلیل واریانس رگرسیون داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب و پیشگیری زودرس از

جرائم دانش آموزان

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F آماره	سطح معنی داری
اثر رگرسیونی	۱۰۱۶۷۴,۷۰۱	۱	۱۰۱۶۷۴,۷۰۱	۲۹۲۰,۶۶۱	...b
باقیمانده	۹۴۶۸,۹۲۳	۲۷۲	۳۴,۸۱۲		
کل	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	۲۷۳			

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ (Sig=۰,۰۰۰) دارد.

جدول (۶-۳۷). مدل رگرسیون تأثیر داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب بر پیشگیری زودرس از جرائم

دانش آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری
	B	Std. Error	Beta		
۱	مقدار ثابت	.۹۰۷	۱,۲۴۳	.۷۳۰	.۴۶۶
	داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب	۶,۱۴۳	.۱۱۴	.۹۵۶	۵۴,۰۴۳

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان (۶,۱۴۳) + ۹۰۷ = داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب ۶,۱۴۳ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده ($\text{Sig}=0,000$) و در پیشگیری زودرس مؤثر است. فرضیه فرعی چهارم: تمایل به حضور در مدرسه در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به دست آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

بین تمایل به حضور در مدرسه و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به دست آمده ($\text{Sig}=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که تمایل به حضور در مدرسه بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r = 0,929$).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که تمایل به حضور در مدرسه نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۳۸). ضریب همبستگی پیرسون تمایل به حضور در مدرسه و پیشگیری زودرس از جرائم

دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	مستقل	
۰,۹۲۹	شدت	تمایل به حضور در مدرسه
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین تمایل به حضور در مدرسه X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کیفیت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۳۹). برازش مدل رگرسیونی تمایل به حضور در مدرسه و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
۰.۹۲۹۸	۰.۸۶۲	۰.۸۶۲	۷,۴۹۷۵۱

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۳۹) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۲۹ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۸۶۲ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۸۶۲ درصد تغییرات تمایل به حضور در مدرسه به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۸۶۲ می‌باشد

جدول (۶-۴۰). تحلیل واریانس رگرسیون تمایل به حضور در مدرسه و پیشگیری زودرس از جرائم دانش

آموزان

سطح معنی‌داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
۰.۰۰۰b	۱۷۰۵,۱۹۹	۹۵۸۵۳,۷۷۷	۱	۹۵۸۵۳,۷۷۷	اثر رگرسیونی
		۵۶,۲۱۳	۲۷۲	۱۵۲۸۹,۸۴۷	باقیمانده
			۲۷۳	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ (Sig=۰,۰۰۰) دارد.

جدول (۶-۴۱). مدل رگرسیون تأثیر تمایل به حضور در مدرسه بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری
	B	Std. Error	Beta		
مقدار ثابت	۷,۵۷۷	۱,۴۶۸		۵,۱۶۱	۰,۰۰۰
۱ تمایل به حضور در مدرسه	۵,۲۶۹	۰,۱۲۸	۰,۹۲۹	۴۱,۲۹۴	۰,۰۰۰

متغیر واردشده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان $(۵,۲۶۹) + ۷,۵۷۷ =$ تمایل به حضور در مدرسه به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای داشتن تمایل به حضور در مدرسه ۵,۲۶۹ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده (Sig=۰,۰۰۰) و در پیشگیری زودرس مؤثر است. فرضیه فرعی پنجم: عملکرد تحصیلی مطلوب در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود: بین عملکرد تحصیلی مطلوب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده (Sig=۰,۰۰۰) کمتر از آلفای تحقیق (a= ۰,۰۵) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که عملکرد تحصیلی مطلوب بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد (r = ۰,۹۴۶).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که عملکرد تحصیلی مطلوب نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۴۲). ضریب همبستگی پیرسون عملکرد تحصیلی مطلوب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش

آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	مستقل	
۰,۹۴۶	شدت	عملکرد تحصیلی مطلوب
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به‌صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به‌صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین عملکرد تحصیلی مطلوب X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۴۳). برازش مدل رگرسیونی عملکرد تحصیلی مطلوب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
۰,۹۴۶a	۰,۸۹۵	۰,۸۹۵	۶,۵۴۸۹۷

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۴۳) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۴۶ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۸۹۵ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۸۹۵ درصد تغییرات عملکرد تحصیلی مطلوب به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۸۹۵ می‌باشد

جدول (۶-۴۴). تحلیل واریانس رگرسیون عملکرد تحصیلی مطلوب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش

آموزان

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F آماره	سطح معنی داری
اثر رگرسیونی	۹۹۴۷۷,۸۱۰	۱	۹۹۴۷۷,۸۱۰	۲۳۱۹,۴۲۴	.۰۰۰b
باقیمانده	۱۱۶۶۵,۸۱۴	۲۷۲	۴۲,۸۸۹		
کل	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	۲۷۳			

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ (Sig=۰,۰۰۰) دارد.

جدول (۶-۴۵). مدل رگرسیون تأثیر عملکرد تحصیلی مطلوب بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری	
	B	Std. Error	Beta			
۱	مقدار ثابت	-۰,۶۹۴	۱,۴۲۵		-۰,۴۸۷	.۶۲۷
	عملکرد تحصیلی مطلوب	۹,۳۵۳	.۱۹۴	.۹۴۶	۴۸,۱۶۰	.۰۰۰

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان (۹,۳۵۳) + ۰,۶۹۴ - = عملکرد تحصیلی مطلوب

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای داشتن عملکرد تحصیلی مطلوب ۹,۳۵۳ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده ($\text{Sig}=0,000$) و در پیشگیری زودرس مؤثر است. فرضیه فرعی ششم: داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود: بین داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($\text{Sig}=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r=0,94$).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۴۶). ضریب همبستگی پیرسون داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم و پیشگیری زودرس

از جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	مستقل	
	وابسته	
۰,۹۷۰	شدت	داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به‌صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۴۷). برازش مدل رگرسیونی داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
۰.۹۷۰a	۰.۹۴۱	۰.۹۴۱	۴,۸۹۰.۳۵

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۴۷) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۷۰ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۴۱ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۴۱ درصد تغییرات داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن‌هم در این آزمون برابر ۰,۹۴۱ می‌باشد

جدول (۶-۴۸). تحلیل واریانس رگرسیون داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

سطح معنی‌داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
...b	۴۳۷۵,۳۳۷	۱۰۴۶۳۸,۵۹۴	۱	۱۰۴۶۳۸,۵۹۴	اثر رگرسیونی
		۲۳,۹۱۶	۲۷۲	۶۵۰۵,۰۳۰	باقیمانده
			۲۷۳	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ (Sig=۰,۰۰۰) دارد.

جدول (۶-۴۹). مدل رگرسیون تأثیر داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری
	B	Std. Error	Beta		
مقدار ثابت	-۱,۱۲۴	۱,۰۴۶		-۱,۰۷۵	۰,۲۸۳
۱ داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم	۶,۴۱۳	۰,۰۹۷	۰,۹۷۰	۶۶,۱۴۶	۰,۰۰۰

متغیر واردشده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان $(۶,۴۱۳) + (-۱,۱۲۴) =$ داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم ۶,۴۱۳ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده (Sig=۰,۰۰۰) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

فرضیه فرعی هفتم: دلبستگی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

بین دلبستگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده (Sig=۰,۰۰۰) کمتر از آلفای تحقیق (α=۰,۰۵) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که دلبستگی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد (r = ۰,۹۴۲).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که دل بستگی نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۵۰). ضریب همبستگی پیرسون دل بستگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	مستقل	
۰,۹۴۲	شدت	دل بستگی
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین دل بستگی X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۵۱). برازش مدل رگرسیونی دل بستگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
۰,۹۴۲a	۰,۸۸۷	۰,۸۸۷	۶,۷۸۷۸۶

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۵۱) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۴۲ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۸۸۷ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۸۸۷ درصد تغییرات

دلبستگی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۸۸۷ می‌باشد

جدول (۶-۵۲). تحلیل واریانس رگرسیون دلبستگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F آماره	سطح معنی داری
اثر رگرسیونی	۹۸۶۱۱,۲۲۷	۱	۹۸۶۱۱,۲۲۷	۲۱۴۰,۲۳۳	...b
باقیمانده	۱۲۵۳۲,۳۹۷	۲۷۲	۴۶,۰۷۵		
کل	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	۲۷۳			

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($\text{Sig}=۰,۰۰۰$) دارد.

جدول (۶-۵۳). مدل رگرسیون تأثیر دلبستگی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری
	B	Std. Error	Beta		
۱	مقدار ثابت	۱۱,۵۳۵	۱,۲۳۱	۹,۳۶۷	...۰
	دلبستگی	۶,۱۸۲	.۱۳۴	.۹۴۲	...۰

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

$$\text{پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان} = ۱۱,۵۳۵ + (۶,۱۸۲) \times \text{دلبستگی}$$

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای دلبستگی ۱,۸۲ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی دار بوده ($\text{sig}=۰,۰۰۰$) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

فرضیه فرعی هشتم: کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه های متغیر مربوطه از آزمون معنی داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به دست آمده به شرح زیر توضیح داده می شود:

بین کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی داری وجود دارد، چراکه سطح معنی داری به دست آمده ($\text{Sig}=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=0,05$) می باشد، پس نتیجه کلی این است که کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می باشد ($r=0,962$).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می گیرد، به این مفهوم که کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۵۴). ضریب همبستگی پیرسون کم بودن رخدادهای فشار آفرین و پیشگیری زودرس از جرائم

دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته / مستقل	
	۰,۹۶۲	شدت
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۵۵). برازش مدل رگرسیونی کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
.۹۶۲a	.۹۲۵	.۹۲۴	۵,۵۴۶۸۹

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۵۴) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۶۲ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۲۵ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۲۵ درصد تغییرات کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن‌هم در این آزمون برابر ۰,۹۲۴ می‌باشد

جدول (۶-۵۶). تحلیل واریانس رگرسیون کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

سطح معنی‌داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
...b	۳۳۴۰,۳۱۱	۱۰۲۷۷۴,۷۲۶	۱	۱۰۲۷۷۴,۷۲۶	اثر رگرسیونی
		۳۰,۷۶۸	۲۷۲	۸۳۶۸,۸۹۹	باقیمانده
			۲۷۳	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($Sig=0,000$) دارد.

جدول (۶-۵۷). مدل رگرسیون تأثیر کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری
	B	Std. Error	Beta		
مقدار ثابت	.۸۶۸	۱,۱۶۳		.۷۴۷	.۴۵۶
۱ کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی	۶,۲۳۱	.۱۰۸	.۹۶۲	۵۷,۷۹۵	.۰۰۰

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.
پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان $(۶,۲۳۱) + ۰,۸۶۸ =$ کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی $۶,۲۳۱$ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده ($\text{Sig}=۰,۰۰۰$) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

فرضیه فرعی نهم: نظارت والدین در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

بین نظارت والدین و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($\text{Sig}=۰,۰۰۰$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=۰,۰۵$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که نظارت والدین بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد $r = (۰,۹۷۰)$.

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که نظارت والدین نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۵۸). ضریب همبستگی پیرسون نظارت والدین و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	مستقل	
۰,۹۷۰	شدت	نظارت والدین
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین نظارت والدین X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۵۹). برازش مدل رگرسیونی نظارت والدین و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
۰.۹۷۰a	۰.۹۴۰	۰.۹۴۰	۴,۹۵۳۴۸

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۵۹) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۷۰ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۴۰ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۴۰ درصد تغییرات

نظارت والدین به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۹۴۰ می‌باشد

جدول (۶-۶۰). تحلیل واریانس رگرسیون نظارت والدین و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

سطح معنی‌داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
.۰۰۰b	۴۲۵۷,۶۳۷	۱۰۴۴۶۹,۵۶۵	۱	۱۰۴۴۶۹,۵۶۵	اثر رگرسیونی
		۲۴,۵۳۷	۲۷۲	۶۶۷۴,۰۵۹	باقیمانده
			۲۷۳	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ (Sig=۰,۰۰۰) دارد.

جدول (۶-۶۱). مدل رگرسیون تأثیر نظارت والدین بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری
	B	Std. Error	Beta		
۱	مقدار ثابت	۲۰,۸۳۱	.۷۴۴	۲۸,۰۱۳	.۰۰۰
	نظارت والدین	۴,۹۳۰	.۰۷۶	.۹۷۰	۶۵,۲۵۱

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

$$\text{پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان} = ۲۰,۸۳۱ + (۴,۹۳۰) \times \text{نظارت والدین}$$

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای نظارت والدین ۴,۹۳۰ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده (Sig=۰,۰۰۰) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

فرضیه فرعی دهم: منابع و امکانات در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه های متغیر مربوطه از آزمون معنی داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به دست آمده به شرح زیر توضیح داده می شود:

بین منابع و امکانات و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی داری وجود دارد، چراکه سطح معنی داری به دست آمده ($Sig=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=0,05$) می باشد، پس نتیجه کلی این است که منابع و امکانات بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می باشد $r = (0,981)$.

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می گیرد، به این مفهوم که منابع و امکانات نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۶). ضریب همبستگی پیرسون منابع و امکانات و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	مستقل	
۰,۹۸۱	شدت	منابع و امکانات
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان طور که مشاهده می شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیر گذار است. لذا جهت بررسی و ارائه

مدل بین منابع و امکانات X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۶۳). برازش مدل رگرسیونی منابع و امکانات و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
۰.۹۸۱a	۰.۹۶۳	۰.۹۶۳	۳,۸۸۰.۲۲

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۶۳) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۸۱ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۶۳ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۶۳ درصد تغییرات منابع و امکانات به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۹۶۳ می‌باشد

جدول (۶-۶۴). تحلیل واریانس رگرسیون منابع و امکانات و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

سطح معنی داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
...b	۷۱۰۹,۹۷۸	۱۰۷۰۴۸,۳۷۱	۱	۱۰۷۰۴۸,۳۷۱	اثر رگرسیونی
		۱۵,۰۵۶	۲۷۲	۴۰۹۵,۲۵۳	باقیمانده
			۲۷۳	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($Sig=0,000$) دارد.

جدول (۶-۶۵). مدل رگرسیون تأثیر منابع و امکانات بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

درجه معناداری	t	ضریب استاندارد		مدل
		Beta	Std. Error	
...	۳۷,۳۱۴		۰.۵۷۱	مقدار ثابت
...	۸۴,۳۲۱	۰.۹۸۱	۰.۰۶۷	منابع و امکانات

متغیر واردشده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

$$\text{پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان (۵,۶۷۰) + ۲۱,۳۱۹ = منابع و امکانات}$$

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای منابع و امکانات ۵,۶۷۰ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده ($\text{sig}=۰,۰۰۰$) و در پیشگیری زودرس مؤثر است. فرضیه فرعی یازدهم: منابع اجتماعی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود: بین منابع اجتماعی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($\text{Sig}=۰,۰۰۰$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=۰,۰۵$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که منابع اجتماعی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد $r = (۰,۹۷۲)$.

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که منابع اجتماعی نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۶). ضریب همبستگی پیرسون منابع اجتماعی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان	وابسته	
	مستقل	
۰,۹۷۲	شدت	منابع اجتماعی
۰,۰۰۰	معناداری	
۲۷۴	تعداد	

جهت بررسی میزان تأثیر به‌صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین منابع اجتماعی X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۶۷). برازش مدل رگرسیونی منابع اجتماعی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

ضرب همبستگی	ضرب تعیین	ضرب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
۰.۹۷۲۸	۰.۹۴۴	۰.۹۴۴	۴,۷۶۷۲۹

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۶۷) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۷۲ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۴۴ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۴۴ درصد تغییرات منابع اجتماعی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰,۹۴۴ می‌باشد.

جدول (۶-۶۸). تحلیل واریانس رگرسیون منابع اجتماعی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان

سطح معنی داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
...b	۴۶۱۸,۳۷۲	۱۰۴۹۶۱,۸۷۳	۱	۱۰۴۹۶۱,۸۷۳	اثر رگرسیونی
		۲۲,۷۲۷	۲۷۲	۶۱۸۱,۷۵۱	باقیمانده
			۲۷۳	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ (Sig=۰,۰۰۰) دارد.

جدول (۶-۶۹). مدل رگرسیون تأثیر منابع اجتماعی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	درجه معناداری
	B	Std. Error	Beta		
۱	مقدار ثابت	۳,۱۶۴	.۹۵۸	۳,۳۰۳	.۰۰۱
	منابع اجتماعی	۷,۲۳۹	.۱۰۷	.۹۷۲	.۰۰۰

متغیر واردشده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیونی می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان (۷,۲۳۹) + ۳,۱۶۴ = منابع اجتماعی

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای منابع اجتماعی ۷,۲۳۹ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده (Sig=۰,۰۰۰) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

فرضیه فرعی دوازدهم: معیارهای فرهنگی و مذهبی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد.

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش‌های لازم بر روی گویه‌های متغیر مربوطه از آزمون معنی‌داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

بین معیارهای فرهنگی و مذهبی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده (Sig=۰,۰۰۰) کمتر از آلفای تحقیق (a= ۰,۰۵) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که معیارهای فرهنگی و مذهبی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد (r = ۰,۹۵۶).

بنابراین فرضیه فوق مورد تأیید قرار می‌گیرد، به این مفهوم که معیارهای فرهنگی و مذهبی نوسانی در متغیر وابسته (پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان) ایجاد خواهد کرد.

جدول (۶-۷۰). ضریب همبستگی پیرسون معیارهای فرهنگی و مذهبی و پیشگیری زودرس از جرائم

دانش‌آموزان

پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان	وابسته		مستقل
	شدت	معیارهای فرهنگی و مذهبی	
	معناداری		
۰,۹۵۶	تعداد	۲۷۴	

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش‌های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده‌ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می‌شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان‌طور که مشاهده می‌شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می‌توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیرگذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین معیارهای فرهنگی و مذهبی X و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان Y ، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۶-۷۱). برازش مدل رگرسیونی معیارهای فرهنگی و مذهبی و پیشگیری زودرس از جرائم

دانش‌آموزان

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
.۹۵۶a	.۹۱۴	.۹۱۴	۵,۹۱۰۹۷

با توجه به آماره‌های جدول (۶-۷۱) می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰,۹۵۶ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۱۴ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۱۴ درصد تغییرات

معیارهای فرهنگی و مذهبی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن‌هم در این آزمون برابر ۰,۹۱۴ می‌باشد.

جدول (۶-۷۲). تحلیل واریانس رگرسیون معیارهای فرهنگی و مذهبی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان

سطح معنی‌داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
.۰۰۰b	۲۹۰۹,۰۳۰	۱۰۱۶۴۰,۰۷۷	۱	۱۰۱۶۴۰,۰۷۷	اثر رگرسیونی
		۳۴,۹۴۰	۲۷۲	۹۵۰۳,۵۴۷	باقیمانده
			۲۷۳	۱۱۱۱۴۳,۶۲۴	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این آماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($Sig=۰,۰۰۰$) دارد.

جدول (۶-۷۳). مدل رگرسیون تأثیر معیارهای فرهنگی و مذهبی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان

درجه معناداری	t	ضریب استاندارد		ضریب غیراستاندارد	مدل
		Beta	Std. Error		
.۰۰۱	۳,۲۷۴		۱,۱۹۲	۳,۹۰۴	مقدار ثابت
.۰۰۰	۵۳,۹۳۵	.۹۵۶	.۱۴۲	۷,۶۴۸	۱ معیارهای فرهنگی و مذهبی

متغیر واردشده در معادله رگرسیونی هسته اصلی تحلیل رگرسیون می‌باشد. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون B به شرح زیر محاسبه کرد.

پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان $(۷,۶۴۸) + ۳,۹۰۴ =$ معیارهای فرهنگی و مذهبی

به عبارتی با ارتقای یک واحد ارتقای معیارهای فرهنگی و مذهبی ۷,۶۴۸ واحد پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده (Sig=۰,۰۰۰) و در پیشگیری زودرس مؤثر است.

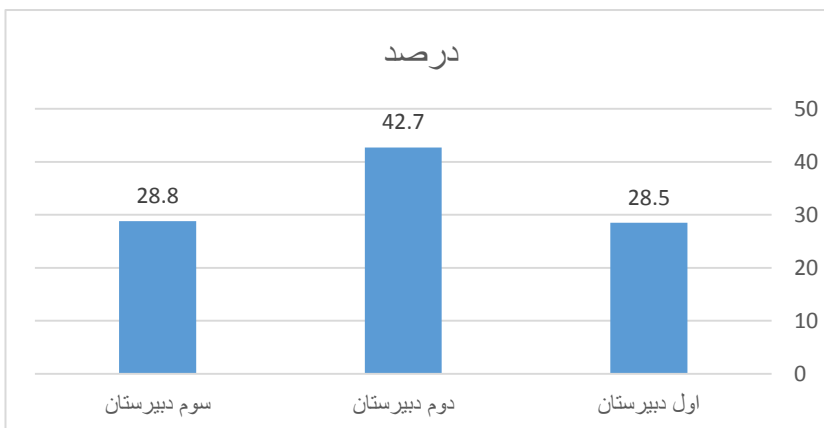
توزیع فراوانی تحصیلات دانش آموزان

جدول (۶-۷۴). توزیع فراوانی تحصیلات پاسخگویان

درصد	فراوانی	تحصیلات دانش آموزان
۲۸,۵	۷۸	اول دبیرستان
۴۲,۷	۱۱۷	دوم دبیرستان
۲۸,۸	۷۹	سوم دبیرستان
۱۰۰,۰	۲۷۴	جمع

آماره‌های استخراج شده در رابطه با وضعیت تحصیلی دانش آموزان بیانگر این مطلب است که ۲۸,۵ درصد از پاسخگویان در مقطع اول دبیرستان، ۴۲,۷ درصد در مقطع تحصیلی دوم دبیرستان و ۲۸,۸ درصد در مقطع سوم دبیرستان قرار دارند. که بیشتر پاسخگویان در مقطع دوم دبیرستان قرار دارند.

نمودار (۶-۴). توزیع فراوانی تحصیلات پاسخگویان

نتیجه‌گیری

مسئله بزهکاری و انحراف اطفال و نوجوانان از دیرباز در جامعه بشری مورد توجه اندیشمندان بوده است. همزمان با توسعه انقلاب صنعتی و وسعت دامنه نیازمندی‌ها، محرومیت‌های حاصل از عدم امکان تأمین خواست‌ها و احتیاجات زندگی موجب گسترش شدید و دامنه‌دار فساد، عصیان، تبه‌کاری، سرگردانی، دزدی و مانند آن‌ها در اطفال و نوجوانان شده است. امروزه نوجوانان کشور ما هم با این‌گونه مسائل مواجه‌اند و آثار مهلک آن‌ها در سیمای جامعه ما آشکار است. کودکان و نوجوانان سرمایه‌های جامعه هستند و سلامت روح و جسم آن‌ها تضمین‌کننده سلامت جامعه آینده است. بنابراین، باید به مسائل آن‌ها توجه کافی مبذول داشت.

مطالعات کشورهای غربی حاکی از آن است که تجربه رفتارهای بزهکارانه در میان نوجوانان بسیار شایع می‌باشد. برخی ادعا کرده‌اند ۹۰ درصد نوجوانان مرتکب اعمالی شده‌اند که چنانچه به مداخله پلیس می‌انجامد موجب بازداشت آنان می‌گردد. این بررسی‌ها نشان می‌دهند که شیوع رفتارهای بزهکارانه در نوجوانان بیش از آن است که مردم انتظار دارند (بابا خانی پور به نقل از عبقری، ۱۳۸۰). تجربه نشان داده است تنها تعداد اندکی از نوجوانانی که دست به قانون‌شکنی می‌زنند دستگیر می‌شوند. از کسانی که دستگیر شده‌اند نیز تنها تعداد معدودی بازداشت می‌گردند. از میان بازداشت‌شدگان هم عده‌ای خاص به زندان فرستاده می‌شوند و از کسانی که محاکمه شده‌اند تنها بخشی به‌عنوان بزهکار محکوم می‌گردند. بنابراین، بسیار دشوار است که بدانیم در هر جامعه چند نفر بزهکار وجود دارد، چه کسی باید بزهکار نامیده شود و کدام نوجوان باید مورد مطالعه علمی قرار گیرد تا درباره ماهیت و منشأ رفتارهای بزهکارانه اطلاعات علمی صحیحی به دست آورد (اسمیت، ۱۹۹۵). از نظر روان‌شناسان، بزهکاران یک گروه افراد جوان و نوجوان بسیار ناهمگون و نامتجانس هستند و مسیری که به بزهکاری ختم می‌شود گوناگون است. نوجوانانی را که با بزه درگیر هستند نمی‌توان به‌سادگی در الگوی رفتاری یا ویژگی‌های منحصر به فردی جای داد. بزهکاری پیامد و نتیجه تعامل و تأثیر متقابل عواملی است که در زندگی فرد حضور دارند. بنابراین، بزهکاری رفتاری است ناشی از عوامل گوناگون (یانگ، ۱۹۹۸).

بطور کلی یکی از اهداف اصلی سیاست‌گذاران هر کشوری اتخاذ تدابیری است که هرگونه جرم و انحرافات را در نطفه خفه کند و یا وقوع آن را دشوار سازد و این امر حاصل نمی‌شود مگر آنکه

برنامه‌ها و اقدامات پیشگیرانه حداقل نیازهای اساسی افراد جامعه را تامین کند. ضمن آنکه در کلیه این برنامه‌ها، توانمندسازی و بازپروری آحاد جامعه باید بر ارائه خدمات مستقیم یا کمک‌های بلاعوض تقدم داشته باشد. بنابراین بمنظور تولید، تقویت و انتشار "علم پیشگیری" و علوم مرتبط و نیز تربیت نیروی انسانی متخصص و متبحر در زمینه پیشگیری، باید سرمایه‌گذاری لازم انجام شود و دولت در بودجه سالانه کشور مبلغ مناسب مکفی به تامین هزینه‌های خدمات بهداشتی، آموزش و پرورش، مسکن و اشتغال اختصاص دهد، زیرا فقدان هر یک از این موارد آنتچنان بار روانی بر افراد می‌گذارد که در صورت عدم درمان می‌تواند به آسیب اجتماعی منجر شود (ایران‌شاهی، ۱۳۸۷؛ ۲۵). به طور کلی، برای پیشگیری باید تمامی گروه‌ها و اقشار جامعه همکاری نمایند؛ مدرسه، نهادهای مذهبی، نیروهای انتظامی و انجمن‌ها. حتی کسانی که فرزند بزهکار ندارند باید در این امر شرکت نمایند. برای پیشگیری باید به کل بافت جامعه توجه نمود و نظریاتی را در همان اجتماع تدوین نمود نه اینکه از طرح‌های از پیش ساخته شده سایر جوامع برای حل معضل اجتماع خود استفاده کنیم. خدمات پیشگیری شامل روان‌درمانی، آموزش‌های انفرادی و گروهی می‌گردد. در این فصل از پژوهش حاضر، نتایج به صورت خلاصه و در قالب نتایج پژوهش شامل نتایج تجربی پژوهش، بحث و بررسی و پیشنهادات بیان خواهد شد. پژوهش حاضر در پی پاسخ به سؤالات مربوط به بررسی نقش آموزش و پرورش در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه (منطقه ۵ تهران) می‌باشد.

نتایج تجربی

در این بخش ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج تحلیل استنباطی متغیرها ارائه می‌شود:

۱. **نتایج متغیرهای توصیفی یک متغیره:** در رابطه با وضعیت سنی پاسخگویان، نتایج بیانگر این مطلب است که ۲۷,۴ درصد ۱۵ سال، ۳۲,۱ درصد ۱۶ سال، ۲۹,۹ درصد ۱۷ سال و ۱۰,۶ درصد ۱۸ سال هستند که بیشترین گروه سنی ۱۶ سال می‌باشد و کمترین، ۱۸ سال می‌باشد. آماره‌های استخراج‌شده در رابطه با وضعیت تحصیلات والدین پاسخگویان، بیانگر این مطلب است که ۱۶,۴ درصد تحصیلات ابتدایی به پدر دانش‌آموزان و ۱۳,۵ درصد مربوط به تحصیلات ابتدایی مادر دانش‌آموزان می‌باشد؛ و ۱۹ درصد بیانگر تحصیلات سیکل برای پدر دانش‌آموزان

و ۱۵,۳ درصد بیانگر تحصیلات سیکل مادر دانش آموزان می‌باشد. در رابطه با میزان تحصیلات دیپلم، ۲۶,۶ درصد متعلق به پدر دانش آموزان و ۳۱,۸ درصد متعلق به مادر دانش آموزان می‌باشد. در رابطه با تحصیلات فوق‌دیپلم، ۱۳,۹ درصد متعلق با پدر والدین و ۲۴,۱ درصد متعلق به مادر دانش آموزان می‌باشد. در رابطه با تحصیلات لیسانس و بالاتر، ۲۴,۱ درصد متعلق به پدر دانش آموزان و ۲۳,۴ درصد متعلق به مادر والدین می‌باشد. در رابطه با وضعیت سوء‌پیشینه دانش آموزان، ۸,۴ درصد بیان کردند که سوء‌پیشینه دارند و ۹۱,۶ درصد بیان کردند که سوء پیشینه ندارند.

۲. نتایج متغیرهای توصیفی گویه‌ها: برای سنجش متغیر مهارت‌های اجتماعی مناسب از ۳

سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر مهارت‌های اجتماعی مناسب در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر مهارت‌های اجتماعی مناسب در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۱۱,۳۷ است یافته‌های جدول ۱۱,۳۷ است که با توجه به میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، که نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین مهارت‌های اجتماعی مناسب است. برای سنجش متغیر استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی سطح بالا و نمره ۳ بیانگر استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰,۱۶ است که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰,۱۶ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، که نمره ۹ است لذا میانگین پاسخگویان بالاتر از حد متوسط می‌باشد بیانگر این است که دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی است. برای سنجش متغیر داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰,۴۷ است که با توجه به میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، که نمره ۹ است لذا میانگین دیدگاه پاسخگویان بالاتر از حد

متوسط می‌باشد که بیانگر این است که از دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب است. برای سنجش متغیر تمایل به حضور در مدرسه از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر تمایل به حضور در مدرسه در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر تمایل به حضور در مدرسه در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰،۹۴ است که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰،۹۴ است که با توجه به میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، که نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین تمایل به حضور در مدرسه است. برای سنجش متغیر عملکرد تحصیلی مطلوب از ۲ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۰ بیانگر عملکرد تحصیلی مطلوب در سطح بالا و نمره ۲ بیانگر عملکرد تحصیلی مطلوب در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۷،۵۱ است که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۷،۵۱ است و میانگین نمره‌های ۲ و ۱۰، نمره ۶ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین عملکرد تحصیلی مطلوب است. برای سنجش متغیر داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰،۳۵ است که با توجه به یافته‌های جدول ۱۰،۳۵ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین داشتن افکار و نیت در جهت رفتارهای سالم است. برای سنجش متغیر دلبستگی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که در آن نمره ۱۵ بیانگر دلبستگی در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر دلبستگی در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۸،۶۸ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین دلبستگی است. برای سنجش متغیر کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای

طراحی شده است که دران نمره ۱۵ بیانگر کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۸,۶۸ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی است. برای سنجش متغیر نظارت والدین از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که دران نمره ۱۵ بیانگر نظارت والدین در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۹,۰۱ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح بالاتری از میانگین نظارت والدین است. برای سنجش متغیر منابع و امکانات از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که دران نمره ۱۵ بیانگر منابع و امکانات در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر منابع و امکانات در سطح پایین هست که با توجه به یافته‌های جدول ۷,۷۴ است که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۷,۷۴ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین منابع و امکانات است. برای سنجش متغیر منابع اجتماعی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که دران نمره ۱۵ بیانگر منابع اجتماعی در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر منابع اجتماعی در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۸,۵۷ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین منابع اجتماعی است. برای سنجش متغیر معیارهای فرهنگی و مذهبی از ۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵ گزینه‌ای طراحی شده است که دران نمره ۱۵ بیانگر معیارهای فرهنگی و مذهبی در سطح بالا و نمره ۳ بیانگر معیارهای فرهنگی و مذهبی در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۸,۰۲ است و میانگین نمره‌های ۳ و ۱۵، نمره ۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین‌تری از میانگین معیارهای فرهنگی و مذهبی است. برای سنجش متغیر معیارهای پیشگیری از ۲۳ سؤال استفاده شده است که در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف لیکرت و به شکل ۵

گزینه‌ای طراحی شده است که دران نمره ۱۱۵ بیانگر معیارهای پیشگیری در سطح بالا و نمره ۲۳ بیانگر پیشگیری در سطح پایین هست که با توجه به اینکه یافته‌های جدول ۶۵/۷ است و میانگین نمره‌های ۲۳ و ۱۱۵، نمره ۶۹ است لذا دیدگاه پاسخگویان در سطح پایین تری از میانگین پیشگیری است.

نتایج استنباطی

فرضیه اصلی اول: شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی داری وجود دارد، چراکه سطح معنی داری به دست آمده ($\text{Sig} = 0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha = 0,05$) می باشد، پس نتیجه کلی این است که شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی دانش آموزان بر پیشگیری زودرس تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می باشد ($r = 0,967$).

ضریب همبستگی برابر ۰,۹۶۷ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۳۴ به دست آمده و این مقدار نشان می دهد که ۰,۹۳۴ درصد تغییرات شناخت آموزش و پرورش از عوامل فردی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می شود. ضریب تعیین تعدیل شده هم در این آزمون برابر ۰,۹۳۴ می باشد. نتایج تحلیل واریانس نشان می دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($\text{Sig} = 0,000$) دارد.

ویژگی‌ها و خصوصیات شخصیتی، روحی و روانی فرد در چگونگی رفتار و کردار وی تأثیرگذار است. قرآن می فرماید: قل کل يعمل علی شاکلته (اسراء، ۵۹) بگو هر کس بر مبنای ساختار و شیوه عمل خود عمل می کند. «امام صادق (ع) فرموده اند: منظور از شاکله»، نیت» انسان است (اصول کافی، ج ۲، ۸۵). نیت، نوع پندار و منظوری است که فرد را وادار به عمل یا ترک عمل می کند و عواملی چون غذا، دوست، محیط و... در شکل گیری نیت نقش اساسی دارد (قرائتی، ۱۳۷۲: ۶۲). لذا شناخت از عوامل فردی دانش آموزان نقش مهمی در پیشگیری از جرائم دارد.

فرضیه اصلی دوم: شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی داری وجود دارد، چراکه سطح معنی داری به دست آمده ($\text{Sig} = 0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha = 0,05$) می باشد، پس نتیجه کلی این است که شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی دانش آموزان بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می باشد ($r = 0,988$).

ضریب همبستگی برابر $0,988$ است. مقدار ضریب تعیین $0,976$ به دست آمده و این مقدار نشان می دهد که $0,976$ درصد تغییرات شناخت آموزش و پرورش از عوامل محیطی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می شود. ضریب تعیین تعدیل شده هم در این آزمون برابر $0,976$ می باشد. نتایج تحلیل واریانس نشان می دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این اماره برابر $0,000$ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح 99% ($\text{Sig} = 0,000$) دارد.

برخی از دانشمندان عوامل محیطی و اجتماعی را منشأ پدیده جرم تلقی نمودند. به نظر این دانشمندان، جرم پدیده ای نیست که عوامل و شرایط جسمانی و روحانی افراد در آن تأثیر داشته باشد، بلکه عامل جامعه و محیط سبب بروز جنایت می گردد (شام بیاتی، $1378-75-79$).

دکتر لاکاسانی ($1843-1924$ م) رئیس مکتب محیط اجتماعی، تنها عامل محیطی و فرهنگی را موجب جرم معرفی نموده است. به نظر این دانشمند، همان گونه که هر میکروب در شرایط و محیط خاصی اجازه رشد و نمو و تکثیر می یابد، پدیده جرم نیز در محیط و فرهنگ مربوط به خود زاییده می شود. از نظر دکتر لاکاسانی، منشأ پدیده جرم تنها عوامل زیستی روانی است. مارکی نیز پدیده جرم را ناشی از وضعیت نابهنجار اقتصادی می دانست (شام بیاتی، $1378-75-79$). الهیاری (1388) نیز در پژوهش خود بیان می کند بین وضعیت اقتصادی - اجتماعی و پیشگیری اجتماعی رشد مدار رابطه معنی داری وجود دارد. واصفیان (1390) عامل اقتصادی، محل سکونت و عامل فرهنگی با سرقت رابطه معنی داری وجود دارد.

فرضیه فرعی اول: مهارت های اجتماعی مناسب دانش آموزان در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین مهارت های اجتماعی مناسب دانش

آموزان و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی داری وجود دارد، چراکه سطح معنی داری به دست آمده ($Sig=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($a=0,05$) می باشد، پس نتیجه کلی این است که مهارت های اجتماعی مناسب دانش آموزان بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می باشد ($r=0,924$).

ضریب همبستگی برابر $0,924$ است. مقدار ضریب تعیین $0,854$ به دست آمده و این مقدار نشان می دهد که $0,854$ درصد تغییرات مهارت های اجتماعی مناسب دانش آموزان به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می شود. ضریب تعیین تعدیل شده هم در این آزمون برابر $0,853$ می باشد. نتایج تحلیل واریانس نشان می دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این اماره برابر $0,000$ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح 99% ($Sig=0,000$) دارد.

هدف از آموزش مهارت های اجتماعی این است که فرد بتواند رفتار، افکار و احساسات خود را بشناسد و شیوه هایی را پیاده کند که باعث راحت تر شدن برقراری ارتباط با دیگران شود. مهارت های ارتباطی توانایی و قابلیت هایی هستند که شخص به کمک آنها می تواند با دیگران ارتباط مؤثرتر و بهتری برقرار نماید و وی را قادر می سازد تا عواطف و نیازهایش را به درستی بیان کند. مهارت های اجتماعی به تعامل های اجتماعی موفقیت آمیز، درک اجتماعی و انتخاب پاسخ های سودمند در روابط اجتماعی و استقلال در زندگی کمک می کند.

فولادی به نقل از رئیسی (۱۳۸۳) مهارت های اجتماعی را توانایی های روانی اجتماعی برای رفتار انطباقی و مؤثری که افراد را قادر می سازد تا به طور چشم گیری با مقتضیات و چالش های زندگی روزمره مقابله کنند، می داند. آموزش این مهارت ها زمینه ای ارتقای رشد شخصی و اجتماعی، محافظت از حقوق انسان ها و پیشگیری از مشکلات روانی و اجتماعی را فراهم می سازد. به طور کلی مهارت های اجتماعی به افراد کمک می کند تا بتوانند نظرها، عقاید، خواسته ها، نیازها و هیجان های خود را ابراز کرده، به هنگام نیاز از دیگران درخواست کمک و راهنمایی نمایند. انگلبرگ و اسجوبرگ^۱ (۲۰۰۴) معتقدند مهارت های اجتماعی کارکردهای مختلفی دارند، برخی از مهارت های اجتماعی، رشد

^۱ Engelberg, E.; & Sjoberg, L

اجتماعی را تسهیل می‌کنند، برخی دیگر بافت‌های بین فردی را بهبود می‌بخشند و برخی دیگر مانع از دست دادن تقویت‌های جاری می‌شوند.

طبق نتایج یوسف زاده و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد که جو غالب مدارس از نظر دانش آموزان، جو باز است و بین میزان مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان تفاوت معنادار وجود دارد و بالاترین میانگین متعلق به مهارت، ابراز وجود، و پایین‌ترین میانگین متعلق به مسئولیت‌پذیری می‌باشد و جو اجتماعی باز به ترتیب قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌ی مثبت و معنادار مهارت، ابراز وجود، مهارت حل مسأله، همکاری؛ همدلی و مسئولیت‌پذیری می‌باشد. اما جو بسته قادر به پیش‌بینی معنادار ابعاد مهارت اجتماعی دانش آموزان نیست.

فرضیه فرعی دوم: استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به دست آمده ($\text{Sig}=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($a=0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r=0,962$).

ضریب همبستگی برابر $0,962$ است. مقدار ضریب تعیین $0,926$ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که $0,926$ درصد تغییرات استقلال و توانایی مقابله با فشارهای روانی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود. ضریب تعیین تعدیل شده هم در این آزمون برابر $0,926$ می‌باشد. نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه شده برای این آماره برابر $0,000$ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح 99% ($\text{Sig}=0,000$) دارد.

زندگی با فراز و نشیب‌هایش، همیشه مقداری از فشار روانی را بر ما تحمیل می‌کند. این مقدار با صنعتی شدن زندگی به مراتب بیش از گذشته شده است. هرچند مقدار کم استرس برای انجام کارها لازم و مفید است، اما زیاد بودن آن، گاهی انسان‌ها را از پای درمی‌آورد و در برابر خود به تسلیم وامی‌دارد. در این میان، فراگیری مهارت چگونگی برخورد با فشارهای روانی، به ما در برخورد درست با این حالت‌های منفی و مواجهه منطقی با آن کمک می‌کند. این توانایی، شامل شناخت استرس‌های

گوناگون زندگی و تأثیر آن‌ها بر فرد است. شناسایی منابع استرس و نحوه تأثیر آن بر انسان، فرد را قادر می‌سازد با اعمال و موضع‌گیری‌های خود، فشار و استرس را کاهش دهد. (برگرفته از مجله ایران جوان، بی‌تا؛ ۴). برخی از مشکلات روحی روانی که منجر به رفتارهای ضداجتماعی می‌شود. گروهی از افراد بزهکار مشخصه بارزشان، پرجوش‌وخروشی و بیان اغراق‌آمیز، هیجانی، روابط طوفانی بین فردی، نگرش خودمدارانه و تأثیرپذیری از دیگران است. این‌گونه شخصیت‌ها برای آنکه «خود» ی نشان دهند، هر تجربه‌ای را حتی اگر برای آنان گران تمام شود، انجام می‌دهند. هیجان‌طلبی، ماجراجویی، تنوع‌طلبی، کنجکاو، استقلال‌طلبی افراطی، خودباختگی احساسی و غلبه کنش‌های احساسی بر کنش‌های عقلانی از جمله مشکلات رفتاری است که فرد را به سوی موقعیت‌های خطرزا و ارتکاب اعمال بزهکارانه رهنمون می‌کند. از دیگر مشکلات روحی روانی که منجر به رفتارهای ضداجتماعی می‌شود، می‌توان به ضعف عزت‌نفس، احساس کهنتری، فقدان اعتمادبه‌نفس، احساس عدم جذابیت، افسردگی شدید، شیدایی و اختلال خلقی اشاره نمود. چنین افرادی معمولاً مستعد انجام رفتارهای نسنجیده و انحرافی هستند. (برگرفته از مجله ایران جوان، بی‌تا؛ ۴).

فرضیه فرعی سوم: داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($Sig=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($a=0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد $r = (0,956)$.

ضریب همبستگی برابر ۰,۹۵۶ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۱۵ به‌دست‌آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۱۵ درصد تغییرات داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسب به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود. ضریب تعیین تعدیل‌شده هم در این آزمون برابر ۰,۹۱۴ می‌باشد. نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($Sig=0,000$) دارد.

داشتن شخصیت و ویژگی‌های مناسبی نظیر مثبت‌نگری، جهت‌مندی و معنا در زندگی، بارزاده بودن و پایداری از عوامل حفاظت‌کننده دانش‌آموزان در برابر جرم و عوامل جرم‌زا می‌باشد.

وسواس، افسردگی، اضطراب و اعتمادبه‌نفس پایین، از علائم روان‌رنجوری می‌باشد. ظهور این علائم در فرد، رفتار وی را تحت‌الشعاع قرار داده و باعث اختلال در عملکرد او شده و انطباق او را با محیط دچار مشکل می‌کند. برخی از افراد بزهکار دچار علائم روان‌رنجوری بوده و این علائم در آن‌ها مشاهده شود، اما بی‌تردید تمام افراد مبتلابه روان‌رنجوری، به‌صورت بالفعل بزهکار نیستند؛ یعنی ممکن است فرد یا افرادی که مبتلابه روان‌رنجوری هستند، هیچ‌وقت به‌سوی بزهکاری سوق نیابند و لذا نباید در مسیر یک تفکر قالبی و پیش‌داورانه‌ی افراد روان‌رنجور را ابتدابه‌ساکن، متصف به وصف بزهکاری نمود. حسب تحقیقات به‌عمل‌آمده، در برخی از نوجوانان بزهکار علائم روان‌رنجوری مشاهده‌شده است. ضروری است که طی فرایند پیشگیرانه با به‌کارگیری متخصصان در عرصه‌های مربوطه (روانشناسی، جامعه‌شناسی، جرم‌شناسی و...) و تشخیص به‌موقع علائم روان‌رنجوری، مانع حدوث بستر پیدایش و شیوع رفتارهای بزهکارانه در فضای کلی نظام اجتماعی شد (احمدی و کونانی، ۱۳۸۹). مدانلو و همکاران (۱۳۸۰) نیز در پژوهش‌شان بیان کردند که بین عزت‌نفس منبع کنترل در گروه بزهکار رابطه معنی‌داری وجود نداشت در حالی که در گروه غیر بزهکار این رابطه معنی‌دار بود. با توجه به نتایج پژوهش که بیانگر رابطه عزت‌نفس و منبع کنترل با بزهکاری است و شکر کن و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهش‌شان بیان کردند بین نوجوانان پسر بزهکار و عادی از لحاظ هیجان‌خواهی، عزت‌نفس، جو عاطفی خانواده، و وضعیت اجتماعی-اقتصادی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. هم چنین نتایج نشان داد که دو گروه از لحاظ پنج خرده‌مقیاس از هشت خرده‌مقیاس جو عاطفی (تایید کردن، تشویق، محبت و امنیت و اعتماد) تفاوت معنی‌دار وجود دارد. یوسف زاده و همکاران (۱۳۹۱) نیز بیان کردند که مهارت، ابراز وجود، مهارت حل‌مسأله، همکاری هم‌دلی و مسئولیت‌پذیری بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دختر دوره‌ی راهنمایی موثر می‌باشد.

فرضیه فرعی چهارم: تمایل به حضور در مدرسه در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین تمایل به حضور در مدرسه و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده (Sig=۰,۰۰۰) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=۰,۰۵$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که تمایل به

حضور در مدرسه بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($t = 0,929$). ضریب همبستگی برابر $0,929$ است. مقدار ضریب تعیین $0,862$ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که $0,862$ درصد تغییرات تمایل به حضور در مدرسه به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود ضریب تعیین تعدیل شده هم در این آزمون برابر $0,862$ می‌باشد. نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه شده برای این اماره برابر $0,000$ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح 99% ($\text{Sig}=0,000$) دارد.

آموزش و پرورش که 30 درصد جمعیت کشور را در برمی‌گیرد، جذاب‌ترین محیط برای تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان کشور به شمار می‌رود. (سعیدیان، $1387:1$) در این میان مدرسه از جمله نهادهای اجتماعی است که بعد از خانواده نقشی به سزا در زندگی اجتماعی کودکان، نوجوانان و جوانان بر عهده دارد، زیرا دانش‌آموز بیشتر وقت زنده و فعال خود را در مدرسه سپری می‌کند. موقعیت و برنامه‌های مدرسه اثری مهم در علاقه‌مندی یا فرار جوانان از مدرسه دارد. (رابرتسون، $130-129:1372$).

در بعضی از مدارس، نامناسب بودن برنامه، محیط سرد و غم‌آور، نبود معلمان ورزیده و تعلیم‌دیده، بی‌توجهی و بی‌علاقگی به وضع دانش آموزان، شلوغ و پرجمعیت بودن کلاس‌ها، انبوه وظایف و تکالیف و نداشتن فرصت کافی برای معلمان به منظور رسیدگی به مشکلات دانش‌آموزانی که در زمینه وضع تحصیلی، اجتماعی یا شخصی خود نیاز به کمک دارند، سبب می‌شود که این قبیل دانش آموزان به محض مشاهده شروط لازم، به رفتار بزهکارانه روی آورند و از این طریق تا حدودی جلب توجه و احساس موفقیت کنند. (ستوده، $1373:44$).

فرضیه فرعی پنجم: عملکرد تحصیلی مطلوب در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین عملکرد تحصیلی مطلوب و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به دست آمده ($\text{Sig}=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha = 0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که عملکرد تحصیلی مطلوب بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($t = 0,946$).

ضریب همبستگی برابر ۰,۹۴۶ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۸۹۵ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۸۹۵ درصد تغییرات عملکرد تحصیلی مطلوب به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود و هم در این آزمون برابر ۰,۸۹۵ می‌باشد

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($Sig=0,000$) دارد.

نتایج پژوهش‌های سالیان اخیر بر این واقعیت تأکید دارد که یکی از عوامل بروز خشونت و رفتارهای ناسازگارانه دانش‌آموزان، ضعف تحصیلی است. بررسی و تحلیل پژوهش‌ها در زمینه ارتباط بین مسائل درسی و رفتاری نشان می‌دهد که عملکرد ضعیف درسی دانش‌آموز با شروع، فراوانی و شدت اعمال بزهکارانه او رابطه مستقیم دارد. حال آنکه عملکرد تحصیلی مطلوب غالباً با امتناع از ارتکاب جرم و دست کشیدن از رفتار خلافکارانه همراه است. دانش‌آموزانی که دچار ضعف تحصیلی هستند، اغلب کلاس را نه به‌عنوان محلی برای انجام فعالیت‌های یادگیری شوق‌انگیز، بلکه به‌صورت فضایی کسالت‌آور، رقابت‌آمیز و تحقیرکننده می‌بینند. کمک به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان با ایجاد فرصت‌هایی برای کسب موفقیت و جلب تأیید دیگران، احتمال شرکت آنان را در رفتارهای ناسازگارانه و خشونت‌آمیز کاهش می‌دهد (بازرگان، ۱۳۸۶).

فرضیه فرعی ششم: داشتن افکار و نیات در جهت رفتارهای سالم در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین داشتن افکار و نیات در جهت رفتارهای سالم و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به دست آمده ($Sig=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که داشتن افکار و نیات در جهت رفتارهای سالم بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r=0,94$).

ضریب همبستگی برابر ۰,۹۷۰ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۴۱ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۴۱ درصد تغییرات داشتن افکار و نیات در جهت رفتارهای سالم به پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان مربوط می‌شود و ضریب تعیین تعدیل شده هم در این آزمون برابر ۰,۹۴۱ می‌باشد

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر $0,000$ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح 99% ($\text{Sig}=0,000$) دارد. دانش‌آموزانی که افکار و نیاتشان در جهت رفتارهای سالم است کمتر دچار بزه‌کاری می‌شوند و در عوض دانش‌آموزانی که مثلاً برداشت‌های مثبت در مورد تأثیر مصرف مواد بر فرد دارند بیشتر ممکن است گرایش به بزه‌کاری و جرم داشته باشند.

فرضیه فرعی هفتم: دل‌بستگی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین دل‌بستگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($\text{Sig}=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که دل‌بستگی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل‌قبول می‌باشد ($r=0,942$).

ضریب همبستگی برابر $0,942$ است. مقدار ضریب تعیین $0,887$ به‌دست‌آمده و این مقدار نشان می‌دهد که $0,887$ درصد تغییرات دل‌بستگی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان مربوط می‌شود ضریب تعیین تعدیل‌شده هم در این آزمون برابر $0,887$ می‌باشد.

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر $0,000$ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح 99% ($\text{Sig}=0,000$) دارد.

مشکانی و مشکانی (۱۳۸۱) نشان دادند که هر قدر وابستگی نوجوانان به خانواده بیشتر باشد، از شدت اعمال بزهکارانه کاسته می‌شود. مهدی و محمدی (۱۳۸۸) نیز در پژوهش‌شان بیان کردند که بین سبک‌های دل‌بستگی نوجوانان عادی و بزهکار تفاوت معناداری وجود دارد و آزمودنی‌های بزهکار بیش از آزمودنی‌های عادی دارای سبک‌های دل‌بستگی ناایمن (اجتنابی و دوسوگرا) هستند.

سخت‌اوت (۱۳۸۱) نشان داد که دل‌بستگی به مادر با ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموز در بیرون از مدرسه رابطه معکوس داشته است. رئیسی (۱۳۸۲) نشان داد که میزان علاقه خانوادگی، با ناهنجاری‌های رفتاری جوانان همبستگی معکوس و معناداری داشته است. بندا و کورونین^۱ (۲۰۰۲) به این نتیجه دست یافتند که تعلق و دل‌بستگی به پدر و مادر با خشونت نوجوانان رابطه معکوس داشته

^۱ Benda, B., & Crowyn

است. هووارد و همکاران (۲۰۰۲) دریافتند که احساس دوست نداشته شدن و مورد بی‌توجهی واقع شدن با خشونت رابطه مستقیم داشته است. برخی محققان عدم ابراز محبت افراد خانواده به سایر اعضا را عامل فرار از خانه و بزهکاری دختران دانسته‌اند (براندون، ۱۹۷۵، به نقل از حقیقت دوست، ۱۳۸۳).

فرضیه فرعی هشتم: کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($\text{Sig}=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($a=0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r = 0,962$).

ضریب همبستگی برابر ۰,۹۶۲ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۲۵ به‌دست‌آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۲۵ درصد تغییرات کم بودن رخدادهای فشار آفرین در زندگی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود. ضریب تعیین تعدیل شده در این آزمون برابر ۰,۹۲۴ می‌باشد. نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($\text{Sig}=0,000$) دارد.

خانواده از جمله عوامل اساسی شکل‌گیری شخصیت و منش فردی و اجتماعی کودک است. از دیدگاه کودک، والدین مهم‌ترین و ارزنده‌ترین الگوهای جهان هستند کودک به موازات فراگیری زبان و نمود ارتباط با محیط و اعضای خانواده و جامعه، آداب و رسوم و خلیقات خانواده خود را کسب می‌کند و آن‌ها را جزء شخصیت و منش خود می‌سازد (توسلی، ۱۳۶۹: ۵۲-۵۴).

رفتار خشونت‌آمیز والدین در خانواده با کودک و نیز با همدیگر، این عقیده نادرست را در ذهن کودک بارور می‌سازد که در جامعه هم خشونت و جدال حلال مشکلات است. به نظر جرم شناسان، خانواده از جمله محیط‌های اجتناب‌ناپذیر و نخستین کودک است. خانواده از آن‌رو محیط حتمی تلقی شده که کودک در انتخاب آن نقشی ندارد. رفتارهای آتی کودک تا حد زیادی ناشی از برخوردهای ناسالم پدر و مادر نسبت به کودک در سال‌های اولیه زندگی است (همان منبع).

از مهم‌ترین ارزش‌هایی که لازم است کودک در محیط خانواده فراگیرد عشق و محبت است. والدین باید با رفتار عطف‌آمیز و انسانی خود کودکان را از عشق و محبت و ایثار و گذشت سرشار نموده و آن‌ها را در گسترش و اشاعه این ارزش‌های والای انسانی در جامعه یاری دهند (صلاحی، ۱۳۷۶؛ ۲۳-۳۲).

خانواده‌های بزه‌پرور دارای این ویژگی‌ها می‌باشند:

۱. رایج بودن بزهکاری و میگساری؛
۲. طلاق یا مرگ یکی از والدین (ازهم‌پاشیدگی خانواده)؛
۳. عدم مراقبت کافی از فرزندان به دلیل جهل یا تعمد والدین؛
۴. نامطلوب بودن فضای خانواده (تبعیض، افراط و تفریط، خشونت و...)
۵. تفاوت و گونه‌گونی زیاد خانواده از نظر نژادی و مذهبی؛
۶. مشکلات مالی، بی‌کاری و... (همان منبع).

فرضیه فرعی نهم: نظارت والدین در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین نظارت والدین و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($\text{Sig} = 0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha = 0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که نظارت والدین بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r = 0,970$).

ضریب همبستگی برابر $0,970$ است. مقدار ضریب تعیین $0,940$ به‌دست‌آمده و این مقدار نشان می‌دهد که $0,940$ درصد تغییرات نظارت والدین به پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان مربوط می‌شود ضریب تعیین تعدیل‌شده در این آزمون برابر $0,940$ می‌باشد. نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر $0,000$ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح 99% ($\text{Sig} = 0,000$) دارد.

پدر و مادر از نقش بسیار مهم و والایی در زندگی کودک برخوردار می‌باشند. «چراکه تا یک سن خاص ایشان متولی تربیت اطفال هستند و بدیهی است که تربیت صحیح خود نوعی مصون‌سازی است. والدین و فرزند کنش متقابلی بر یکدیگر دارند» (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۱). اما گاه مواردی دیده

می‌شود که والدین فاقد مهارت‌های تربیتی می‌باشند و نمی‌توانند شیوه‌های صحیح تربیتی را به کار گیرند؛ به نحوی که در اثر سهل‌انگاری کودک را به سمت وسوی بزهکاری سوق می‌دهند. در چنین شرایطی توصیه‌ی جرم‌شناسان و متخصصین در زمینه پیشگیری، به منظور ممانعت از بزهکاری کودک، توسل جستن به برنامه‌های مبتنی بر آموزش والدین است. «این طیف از برنامه‌ها در حقیقت به منظور آموزش والدین در مورد چگونگی استفاده‌ی مناسب از تکنیک‌های تأدیب و تربیت، نظارت و کنترل و اینکه چگونه می‌توان محدودیت‌های مفید و استواری را در مورد کودکان و نوجوانانی که تمایل به قانون‌شکنی دارند به کاربرد؛ می‌باشد. این برنامه‌ها معمولاً از رویکرد سازمان‌یافته‌ای بهره برده و عمدتاً به منظور بهبود روابط خانوادگی و کمک به پدر و مادر در استفاده از تکنیک‌های مناسب تربیت و پرورش کودکان است.» (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۱).

فرضیه فرعی دهم: منابع و امکانات در پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین منابع و امکانات و پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست آمده ($\text{Sig} = 0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha = 0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که منابع و امکانات بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r = 0,981$).

ضریب همبستگی برابر ۰,۹۸۱ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۶۳ به‌دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۶۳ درصد تغییرات منابع و امکانات به پیشگیری زودرس از جرائم دانش آموزان مربوط می‌شود. ضریب تعیین تعدیل‌شده در این آزمون برابر ۰,۹۶۳ می‌باشد.

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($\text{Sig} = 0,000$) دارد.

مطالعه اجمالی تاریخ نشان می‌دهد که آدمی در هر شرایط و موقعیتی به منظور بقای موجودیت خود، در تلاش برای کسب امکانات مادی بوده است. از این رو، مسئله تأمین معاش در معنای عام کلمه از مهم‌ترین مسائل زندگی محسوب شده است. فقر و محرومیت زائیده روابط ناسالم و نیز غیرعادلانه نظام اقتصادی حاکم بر جامعه است. مطالعه متون اسلامی نشانگر تأکید تأثیر فقر و محرومیت در نابهنجاری‌های روانی و انحرافات و تبهکاری‌هاست.

حضرت علی (علیه‌السلام) فقر را موت اکبر و دیوار کفر معرفی نموده است. بنابراین، فقر و محرومیت می‌تواند موجب نابسامانی‌ها و افزایش جرائم، بخصوص جرائم علیه اموال گردد. رسالت دین عبارت است از کنترل گرایز و احساسات آدمی (باباخانی، ۱۳۷۶).

خاکپورو رضانی (۱۳۸۸) در پژوهش‌شان بیان کردند که ضریب همبستگی بین تراکم جمعیت و تعداد جرایم ۰.۵۹۲ بوده و در نتیجه رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار بین تراکم جمعیت و تعداد جرایم وجود همچنین در مناطق ۲، ۴، ۳، ۵، و ۶ که از مناطق محروم و کم‌برخوردار شهر بوده و در آنها تراکم جمعیت افزایش یافته و تعداد مراکز فرهنگی کاهش یافته در نتیجه میزان جرم در آنها افزایش یافته است، ولی بر عکس در مناطق برخوردار شهر مثل مناطق ۱، ۱۰، ۹، ۸، ۱۱ و ثامن میزان تراکم جمعیت کاهش و تعداد اماکن، فرهنگی افزایش یافته و در نتیجه میزان جرایم کاهش یافته است. واصفیان، ۱۳۹۰ نیز وضعیت اقتصادی خانواده بر سرقت تاثیر دارد. الهیاری (۱۳۸۸) نیز بیان کرده که در خانواده‌هایی که دارای وضعیت پایین اقتصادی - اجتماعی هستند و آگاهی کمتری از قوانین دارند خواسته یا ناخواسته دست به ارتکاب جرم می‌زنند.

فرضیه فرعی یازدهم: منابع اجتماعی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین منابع اجتماعی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده ($\text{Sig}=0,000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=0,05$) می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که منابع اجتماعی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد ($r=0,972$).

ضریب همبستگی برابر ۰,۹۷۲ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۴۴ به‌دست‌آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۴۴ درصد تغییرات منابع اجتماعی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان مربوط می‌شود. ضریب تعیین تعدیل‌شده آزمون برابر ۰,۹۴۴ می‌باشد.

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($\text{Sig}=0,000$) دارد.

یکی از مهم‌ترین حقوقی که اسناد حقوق بشری برای آحاد انسان‌ها قائل هستند عبارت‌اند از: تأمین نیازهای اساسی و حمایت جامعه و حکومت از خانواده. بی‌تردید تسهیل ازدواج و تشکیل کانون

خانواده، اشتغال‌زایی، آسان کردن کارایی و متنوع ساختن مشاغل، متناسب با کارآموزی‌ها و آموزش‌های حرفه‌ای و تخصصی افراد، مبارزه با بیکاری، حمایت مادی و معنوی از بیکاران، انطباق قدرت خرید افراد با هزینه زندگی از طریق روزآمد کردن مستمری روزانه یا ماهیانه آنان، ایجاد مراکز فرهنگی، ورزشی، هنری و علمی برای تنوع‌بخشی به سرگرمی و تفریحات و به‌طور کلی اوقات فراغت افراد نه‌فقط افراد را در برابر بزهکاری و جرم مقاوم می‌کند بلکه زمینه رشد و شکوفایی شخصیت فردی، خانوادگی و اجتماعی آنان و بنابراین نشاط عمومی در سطح جامعه را فراهم می‌آورند (فرزین راد، بی‌تا).

اله یاری (۱۳۸۸) نیز در پژوهش‌شان بیان کردند که رابطه مستقیمی بین وضعیت اقتصادی - اجتماعی و آگاهی خانواده‌ها و وقوع جرم وجود دارد. بدین معنی که خانواده‌های آگاه از قوانین معمولاً دست به ارتکاب جرم نمی‌زنند ولی در خانواده‌هایی که دارای وضعیت پایین اقتصادی - اجتماعی هستند و آگاهی کمتری از قوانین دارند خواسته یا ناخواسته دست به ارتکاب جرم می‌زنند همچنین واصفیان (۱۳۹۰) نیز بیان کردند که عوامل اقتصادی (وضعیت اقتصادی خانواده و کمبود امکانات تفریحی، ورزشی و مطالعاتی) بر سرقت زنان مؤثر می‌باشد.

فرضیه فرعی دوازدهم: معیارهای فرهنگی و مذهبی در پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان منطقه ۵ تهران تأثیر دارد. بین معیارهای فرهنگی و مذهبی و پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود دارد، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده $(Sig=0,000)$ کمتر از آلفای تحقیق $(a=0,05)$ می‌باشد، پس نتیجه کلی این است که معیارهای فرهنگی و مذهبی بر پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان تأثیر دارد، مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می‌باشد $(r = 0,956)$.

ضریب همبستگی برابر ۰,۹۵۶ است. مقدار ضریب تعیین ۰,۹۱۴ به‌دست‌آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰,۹۱۴ درصد تغییرات معیارهای فرهنگی و مذهبی به پیشگیری زودرس از جرائم دانش‌آموزان مربوط می‌شود. ضریب تعیین تعدیل‌شده در این آزمون برابر ۰,۹۱۴ می‌باشد.

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای این اماره برابر ۰,۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ $(Sig=0,000)$ دارد.

بررسی‌ها و مطالعات نشان‌دهنده این واقعیت است که آموزه‌های دینی، اخلاقی و معنوی نقش مؤثری در پیشگیری از جرم و بزهکاری ایفا می‌کنند و حتی کسانی که تردیدهایی در این مورد داشته‌اند نیز به‌گونه‌ای به نقش بازدارندگی دین اذعان نموده‌اند. برای مثال گرازمیک و دیگران در این زمینه می‌گویند: جامعه‌شناسان به این نتیجه رسیده‌اند که دست‌کم برخی از ابعاد دین را می‌تواند دارای نقشی بازدارنده، حداقل در خصوص برخی از انواع رفتارهای غیرقانونی به حساب آورد. آنان همچنین معتقدند که دین نیز این نقش بازدارندگی را دست‌کم در برخی اوضاع و احوال ایفا خواهد کرد فراگیر بودن تأثیر دین بر انواع جرائم یا اختصاص اثرات آن به جرائم که در واقع به معنای نقض حدود زهد و تقوا در دین است (ایوانز، بی تا، ۱۴۴).

همچنین مطالعات و تحقیقات نشان می‌دهد تا زمانی که اعضای جامعه پای بند به اعتقادات مذهبی خود باشند، خود و فرزندان‌شان به فساد و بزهکاری روی نمی‌آورند. در پژوهشی که توسط مرکز ملی تحقیقات اجتماعی کشور مصر در سال ۱۹۵۹ صورت گرفته است، ۷۲ درصد نوجوانان بزهکار، که به دلیل سرقت و دزدی توقیف و یا زندانی شده بودند، نماز نمی‌گزارند و ۵۳ درصد آنان در ماه رمضان روزه نمی‌گرفتند (طالبان، ۱۳۸۰: ۳۸).

به‌هرحال، این اندیشه که کاهش ایمان مذهبی یکی از علل عمده افزایش نرخ جرم در جوامع پیشرفته و غربی است، نظری عمومی است. تحقیقات صورت گرفته در کشور نیز مؤید همین نظریه است؛ بنابراین، افزایش انحرافات اجتماعی می‌تواند ناشی از عدم پابندی خانواده‌ها به آموزه‌های دینی باشد. ترابی ۱۳۹۰ نیز بیان می‌کند که دین و معنویت نقش حیاتی در سلامت فردی و اجتماعی او دارد و همچنین بر کاهش و پیشگیری از جرائم نیز تأکید دارد.

بحث در نتایج

دانشمندان، صاحب‌نظران و دولت‌ها، حفظ و توسعه سرمایه انسانی (نیروی انسانی) را هم‌اکنون مقدم‌تر و مهم‌تر از سرمایه طبیعی (منابع معدنی، جنگل‌ها و ...) و سرمایه فیزیکی (تأسیسات و کارخانه‌ها) می‌دانند و بر آن تأکید دارند.

آموزش و پرورش اولین نهاد اجتماعی بزرگ است که کودک پای در آن ارگان می‌گذارد. این نهاد بیشترین تأثیر را بعد از خانواده در روح و روان کودک بر جای می‌گذارد. شخصیت اجتماعی و

فرهنگی کودک در این نهاد پایه‌گذاری می‌شود. بنابراین باید موردتوجه مسئولان و صاحب‌نظران قرار گیرد. واضح است که آموزش و پرورش در کشور ما به‌عنوان کاهنده جرائم از جایگاه والایی برخوردار نیست و یا بهتر است گفته شود برای آن چنین جایگاهی قائل نیستند. باین‌حال ریشه‌های آموزشی و فرهنگی کاهنده جرائم را می‌تواند در این نهاد جستجو و بازخوانی کرد. مسلماً این ارگان واجد ارزش و بحث جدی است و می‌تواند به‌عنوان نهاد اصلی در رأس هدف موردنظر این تحقیق، گره‌گشای بسیاری از معضلات اجتماع باشد. بنابراین آموزش و پرورش به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد قدرت و تأثیرگذارترین آن و تنها نهادی که می‌تواند پیشگیری رشد مدار را به‌صورت صحیح در قالب آموزش‌های رایج تربیتی محقق سازد، می‌بایست با ادغام سیاست‌های جامعه‌شناسانه و آموزه‌های دینی تعالیم نوینی را برای تربیت هر چه بهتر قضایی و حقوقی کودک فراهم کند.

در قوانین کشوری نیز به موضوع تأثیرگذاری این نهاد و وظایف آن در قبال دانش‌آموزان و آموزش صحیح اخلاقی و قضایی ایشان تأکید دارد. (بند ۳ و ۴ اصل ۳ قانون اساسی). به‌علاوه این موضوع در ماده ۱ قانون تأسیس آموزش و پرورش آمده است. در آن بر این موضوع تأکید شده است که رساندن کودکان از لحاظ شکوفایی استعداد و توانایی‌ها به حدی که به‌عنوان یک فرد مؤثر بتوانند در جامعه ایفای نقش کنند، یعنی وظیفه تعلیم و تربیت به عهده آموزش و پرورش گذاشته شده است.

دانش‌آموزان به‌مثابه سرمایه‌های انسانی، چنانچه در مسیر آموزش و آگاه‌سازی قرار گیرند، می‌توانند در فرایند پیشگیری اجتماعی و کاهش جرائم و بزهکاری کمک قابل‌توجهی کنند و از آنجاکه پیشگیری از جرم از وظایف قانونی پلیس در ایران قلمداد می‌شود، بدیهی است این تعامل که یک‌سوی آن آموزش و پرورش در کشور است، در صورتی نهادینه، پایدار و نتیجه‌ساز خواهد بود که:

۱- برنامه‌ریزی و مطالعه شده باشد؛ ۲- سازمان‌یافته باشد؛ ۳- قانونمند و جزء برنامه‌ها و سیاست‌های ابلاغی دولت باشد.

دانش‌آموزان (اطفال، نوجوانان و جوانان) همواره در معرض بزهکاری یا بزه‌دیدگی هستند و پلیس با حضور خود در مدارس می‌تواند ضمن استفاده از عامل آموزش و آگاه‌سازی، با ابزار و روش‌های نوین و همچنین با ترتیب دادن اردوها، کارگاه‌ها، نمایشگاه‌ها، مسابقات و مشارکت در برنامه‌ریزی اوقات فراغت آنان، نشست‌ها و میزگردهای علمی، پیشگیری اجتماعی را در این بخش به‌پیش ببرد و در

راهبردی‌ترین نقطه پیشگیری اجتماعی، خود را متمرکز کند و از این رهگذر به نتایج بسیار مهمی در عرصه پیشگیری اجتماعی دست یابد.

به هر حال در دنیای پیچیده امروز مدرسه مؤسسه‌ای است که در چارچوب نظام آموزش و پرورش و به منظور آماده‌سازی کودکان و نوجوانان، ایفای نقش می‌کند و هر جامعه‌ای با توجه به ارزش‌ها، اعتقادات، آداب و رسوم، شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی خود، مدرسه را از ویژگی‌های خاصی به لحاظ هدف، عملکرد و وظایف برخوردار ساخته است. اما آنچه در این میان تأثیر شگرفی بر رفتار و اجتماعی کردن افراد دارد تربیت و آموزش صحیح، سازگاری فرد با محیط و شناخت صحیح دانش‌آموزان از محیط اطرافشان خواهد بود که باید از طریق تعامل پلیس و آموزش و پرورش نیازهای دانش‌آموزان در زمینه‌های مختلف و بوسیله آگاهسازی‌های انتظامی و قضایی تأمین شود. گیدنز (۱۳۷۷: ۱۲۷) معتقد است وظیفه جرم‌شناسان این است که اجتماع را علیه بزهکاری مجهز کنند و اقدامات لازم را برای درمان بزهکاران به عمل آورند، یعنی هم علل جرم را مطالعه کنند و هم به بررسی راه‌های پیشگیری و طرق جلوگیری و تکرار جرم بپردازند تا بتوانند هم اجتماع و هم افراد را در برابر جرائم حفظ کنند بدیهی است، بنیادی‌ترین راه مهار، کنترل و کاهش جرم، راهبرد پیشگیری از جرم است. علل اهمیت و ضرورت این امر نیز به دلایل زیر است:

الف) پیشگیری از جرم، مؤثرتر و مطلوب‌تر از اقدامات و تدابیر واکنشی، نظم، امنیت و آسایش را در ابعاد فردی و اجتماعی تأمین می‌کند، زیرا:

۱) اعمال تنبیه، مجازات و کیفر بیش از آن‌که پیامدها و آثار جرم را از میان ببرد، به‌صورت‌های گوناگون مسائل و مشکلات متعدد در جامعه ایجاد می‌کند، از جمله موجبات ترس و نگرانی از جرم و بزهکاری را فراهم می‌آورد.

۲) بر اساس گزارش‌ها و آمارهای موجود، در بسیاری از موارد یا بزهکاران و مجرمان دستگیر و کیفر نمی‌شوند یا چنانچه دستگیر شوند به دلایل متعدد مجازات مورد انتظار در مورد آنان اعمال نمی‌شود که البته برخی آن‌ها اجتناب‌پذیر و برخی اجتناب‌ناپذیر است، به‌ویژه متجاوزان به حقوق اقتصادی و اجتماعی جامعه و آنان که از پول و قدرت بیشتری برخوردارند، عمدتاً از تیررس تعقیب و مجازات مصون هستند. برای مثال، در سه ده گذشته، اعدام مفسدان اقتصادی تعدادشان از انگلستان یک‌دست هم کمتر بوده است.

تکرار جرم و تداوم به‌ظاهر دوری ناپذیر وقوع آن، به‌ویژه اگر روند رو به رشد داشته باشد، باعث ناامیدی و در نتیجه کاهش آستانه تحمل دستگاه‌های عمومی پاسخ‌دهنده به پدیده مجرمانه از جمله پلیس و قوه قضائیه می‌شود و از این‌رو، افزایش میزان کیفرها، اتخاذ تدابیر سخت‌گیرانه و اعمال خشونت و فشار را در پی خواهد داشت (نیاز پور، ۱۳۸۷: ۱۸).

ب) گفتنی است اصرار بر اهمیت و تقدم پیشگیری از بزهکاری و جرم، به مفهوم بی‌فایده بودن اقدامات و تدابیر عکس‌العمل و واکنش نیست. در واقع، منظور تعطیل تعقیب، مجازات و کیفر بزهکاران مجرم نیست بلکه مقصود جایگاه ویژه و اولویت پیشگیری نسبت به اقدامات واکنشی برای کاهش هزینه‌های مادی و معنوی است. از سوی دیگر باید به این نکته اساسی توجه کرد که کیفر و مجازات بزهکار در صورتی که شناسایی و دستگیر شود، فقط توجه به یک بخش از موضوع است. اگر نقش جامعه و دولت در این روند که عموماً بسته و زمینه‌ساز جرائم و بزهکاری هستند نادیده گرفته شوند، در واقع این بزهکار است که مجازات می‌شود و بخش‌های دیگر از جمله جامعه و نهادهای مسئول در امور اجتماعی، فرهنگی، تربیتی، اقتصادی، قضائی و... که بعضی از آن‌ها در مقام معاونت در جرم به شمار می‌آیند، هیچ‌گونه مجازاتی نمی‌شوند.

ج) تدابیر پیشگیرانه عمدتاً با روش‌های نرم‌افزاری مانند اعمال سیاست‌های آموزش، تبلیغی، فرهنگ‌سازی و مانند آن‌ها انجام می‌گیرد، در حالی که اقدامات واکنشی عموماً با روش‌های سخت و گاه خشونت‌بار اعمال می‌شود. لذا اعمال تدابیر پیشگیرانه بیشتر مورد توجه و پذیرش شهروندان قرار می‌گیرد و با آن همکاری می‌کنند تا روش‌های واکنشی و کیفری.

برای پیشگیری و کاهش بزهکاری و رفتارهای ضد اجتماعی در جامعه، پیشگیری زودرس جرم ضروری است، زیرا اقدام‌های پیشگیرانه می‌تواند پیامدهای منفی چهار عامل خطرزا مانند بهره‌هوشی محدود، روش‌های تربیتی ناسالم خانواده، برانگیختگی هیجانی و فقر را کاهش دهد.

برخی از محققان در بررسی ویژگی‌های قاتل‌های جوان معتقدند نیازهای دانش‌آموزان، مسائل تحصیلی، اختلالات تکانشی و رفتارهای مبتنی بر ضدیت و مخالفت جویی آن‌ها باید به‌موقع در مدرسه تشخیص داده‌شده و چاره‌جویی شود. در غیر این صورت دانش‌آموز با احساس ناامیدی، بی‌کفایتی و عدم تعلق به مدرسه، در جست‌وجوی هویتی برای خود به گروه‌هایی جذب خواهد شد که به او و مهارت‌هایش نیاز دارند و از او برای دستیابی به اهداف شیطانی خود استفاده خواهند کرد.

به‌هرحال پیچیدگی عمل جرم ایجاب می‌کند که برای شکستن مدار خشونت و پرخاشگری در کودکان و نوجوانان از رویکردی بین‌سازمانی و بین‌رشته‌ای استفاده شود. به‌طوری‌که پژوهشگران، متخصصان تعلیم و تربیت، مسئولان آموزش و پرورش منطقه، نمایندگان پلیس بتوانند اطلاعات و تجربه‌های خود را مبادله کنند و در تجربه‌های یکدیگر سهیم شوند سپس دانش و اطلاعات به‌دست‌آمده را به اطلاع سیاست‌گذاران برای تدوین قوانین مناسب و مرتبط برسانند و از طریق رسانه‌های گروهی، افکار عمومی را تحت‌الشعاع قرار دهند.

پیشنهاد‌های تحقیق

تشویق و تقدیر از دانش‌آموزان که با مهیا بودن امکان ارتکاب به بزهکاری خویش‌دین‌دار بوده و خود را حفظ کرده‌اند؛ جایزه، کارت همکاری افتخاری، اخذ نظرات و پیشنهادها و سؤال‌ها از دانش‌آموزان؛ تهیه بروشورهای زیبا با ارائه پیام‌های کوتاه و مفید و کمک به دانش‌آموزان برای شناسایی رفتارهای ناپسند در شرایط سخت؛ انتشار ماهنامه و کتابچه‌های آموزشی در تعامل با معاونت اجتماعی و پلیس پیشگیری ناجا. تلاش در جهت ارتقای اعتقادات دانش‌آموزان از طریق اهمیت بیشتر به نماز جماعت و برگزاری مراسمات مذهبی و ادعیه. برگزاری کارگاه‌های مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان با همکاری مراکز مشاوره و آموزشی و علمی پلیس. فراهم‌سازی بستر برای استفاده از مکان‌های ورزشی و تفریحی؛ برگزاری مسابقات ورزشی و مسابقات فرهنگی اردوهای فرهنگی و بازدید از بعضی نقاط چون زندان‌ها و مراکز پلیس. مشارکت دادن کودکان در تصمیم‌گیری‌های مربوط به خود، آموزش مهارت‌های زندگی و نیز فعالیت‌های مدنی. لازم است که والدین در مورد اهمیت وجود محیطی مثبت و سالم در خانه و تلاش برای ایجاد آن آموزش داده شود. ایجاد اشتغال برای حداقل یکی از افراد خانواده‌های فقیر برای پیشگیری از احتیاج خانواده به درآمد کودک و جلوگیری از بزهکاری فرزندان و آثار مخرب آن. کنترل و مراقبت پدر و مادر در مورد دوستان ناباب و به‌طور کلی در مورد دوستان فرزند خود یک ضرورت است. والدین در خانواده‌ها باید در فرد احساس مسئولیت را به وجود آورند و کارهایی را که منجر به ایجاد احساس مسئولیت در آنها می‌شود، واگذار کنند. معلمان و معاونان مدرسه نباید رفتارهای متفاوتی با دانش‌آموزان و نوجوانان بزهکار داشته باشند و به آنها برچسب منحرف بزنند. استفاده از معلمان علاقه‌مند، معتقد به مبانی اسلامی،

مسئولیت‌پذیر و باوجدان کاری چشمگیر؛ از این رو که معلمان، الگوهای بسیار مؤثر و مهمی برای دانش‌آموزان به شمار می‌روند؛ بکارگیری و تقویت روش‌های مشارکتی در مدارس که باعث ارتقای عملکرد دانش‌آموزان در وظایف مهم علمی و آموزشی و بالا بردن سطح پیشرفت تحصیلی آنان در سطوح مختلف تحصیلی و خصوصا اینکه این روش، شرایطی را برای همکاری گروهی در وظایف عمومی فراهم می‌کند و دانش‌آموزان مهارت‌های مشارکت و همکاری را می‌آموزند. کنترل و نظارت بر اعمال و رفتار دانش‌آموزان و برخورد صحیح با افراد خاطی و تشویق دانش‌آموزان منضبط؛ استفاده از مشاوران متخصص و متعهد علمی و تجربی برای عرضه راهکارهای مناسب به دانش‌آموزان، در مواقع مواجهه با مشکل؛ معرفی نهادها و مراکز اجتماعی و مشاوره‌ای نظیر مراکز کشاوره ناجا هویت و کارکردهای آنها برای دانش‌آموزان از طریق آموزش و پرورش. پیش‌بینی دروسی متناسب با ویژگی‌های جامعه برای آگاه‌سازی دانش‌آموزان در برابر مسائل اجتماعی؛ فرهنگی جامعه با تاکید بر آشنایی با قوانین و مقررات و مجازات‌های جرائم در راستای بالا بردن اطلاعات حقوقی قضائی دانش‌آموزان. توجه به برنامه‌های پرورشی مدارس که هم‌اکنون کمتر به آن‌ها ارزش داده می‌شود مانند برنامه نمایشی یا سرود، اعم از اینکه در جایگاه هنرپیشه باشد یا تماشاگر، زیرا این برنامه‌ها بسیار در روحیه دانش‌آموزان تأثیرگذار است. توجه و برنامه‌ریزی منسجم در استفاده از طرح قضات مدرسه و سخنرانی فرماندهان پلیس در مناسبت‌های مختلف نظیر هفته ناجا. تعامل بیشتر با پلیس و قوه قضائیه در راستای برگزاری کارگاه‌ها و میزگردهایی با موضوع آگاه‌سازی قضایی و اجتماعی دانش‌آموزان. پیشگیری زودرس بدون همکاری و ارتباط متقابل بین جامعه و نهادهای مسئول امکان‌پذیر نخواهد بود در نتیجه این مسئولیت‌نهادهایی چون آموزش و پرورش و پلیس است که با نشر این چنین تحقیقاتی به نوعی با تنویر افکار عمومی نسبت به آگاه‌سازی آنها از راه پیشگیرانه مطلوب اقدام کنند.

محدودیت‌های پژوهش و پیشنهاد پژوهش‌های آینده

انجام هر نوع پژوهشی به دلیل وجود متغیرهای داخلی و خارجی تأثیر گذار، محدودیتی را برای محقق ایجاد می‌کند که غیر قابل کنترل می‌باشد، لذا اثرات این متغیرهای خارجی می‌تواند در

نتیجه گیری تاثیر قابل ملاحظه ای داشته باشد. در این پژوهش محدودیت هایی که وجود داشت به شرح زیر خلاصه شدند:

مشتریان به دلیل ضیق وقت، سعی می کردند از تکمیل پرسشنامه ها خودداری نمایند و به همین دلیل ثبت با آن ها و کسب رضایت آن ها محقق را با مشکل مواجه می نمود. عدم دقت در پاسخگویی نسبت به مؤثر واقع شدن و مفید بودن نتایج این تحقیق و تحقیقات مشابه که می تواند نتایج تحقیق را تحت تأثیر قرار دهد. استفاده از پرسشنامه به عنوان ابزار سنجش که محدودیت های ذاتی پرسشنامه را در بردارد. زیرا در این تحقیق بر اساس پرسشنامه، ادراک فرد از یک واقعیت مورد بررسی قرار می گیرد که ممکن است این ادراک با واقعیت تطبیق نکند. در این تحقیق ممکن است پاسخ های افراد از احساسات افراد و یا ویژگی های فردی و شغلی آن ها تأثیر پذیرفته باشد. عدم همکاری مناسب آزمودنی ها در خصوص پر کردن پرسشنامه ها و بازگرداندن آن. پیشنهاد می گردد پژوهشی در رابطه با نقش آموزش و پرورش در بین دانش آموزان دختر و پیشگیری اجتماعی انجام گردد. پژوهشی به بررسی ویژگی های و شخصیت های افراد بزهکار و مقایسه آن با افرادی که بزهکار نمی باشند انجام پذیرد و راهکارهای لازم جهت پیشگیری انجام گیرد. پژوهشی به بررسی تاثیر همکاری، خانواده، پلیس و مدرسه در رابطه با عوامل مؤثر بر جرم و پیشگیری از جرم انجام پذیرد.

منابع و ماخذ

- (۱) قرآن مجید، سوره اسراء ۵۹.
- (۲) اتکینسون، ان (۱۳۸۵). پلیس جامعه محور در مدرسه ، ترجمه سروش بهربر دانشگاه علوم انتظامی امین.
- (۳) احمدی، دکتر حبیب و کونانی، سلمان (۱۳۸۹). -اوصاف و ویژگیهای شخصیتی نوجوانان پسر بزهکار-
تعالی حقوق سال دوم، شماره ۷.
- (۴) آقاگل زاده ، غلامحسین (۱۳۸۹). تعامل پلیس با مدارس با تاکید بر افزایش آگاهیهای دانش آموزان در
زمینه پیشگیری از جرایم ، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا.
- (۵) آقا غنی زاده، جهان و کلانتری، محسن (۱۳۹۲). آسیب شناسی نظم و امنیت در پارک های شهر تهران
با استفاده از اصول و راهبردهای پیشگیری جرم از طریق طراحی محیطی. پژوهشنامه نظم و امنیت
انتظامی، سال پنجم، شماره سوم.
- (۶) اردبیلی، محمد علی (۱۳۸۰). حقوق جزای عمومی. جلد نخست، تهران: نشر میزان، چاپ دوم.
- (۷) اصغری، سید شکرالله (۱۳۷۲) سیستم کیفری اسلام و پاسخ به شبهات ، تهران : سازمان انتشارات
کیهان ، چاپ دوم
- (۸) الهیاری، طلعت (۱۳۸۸). پیشگیری از وقوع جرم با رویکرد مددکاری اجتماعی فصلنامه علمی -
پژوهشی انتظام اجتماعی
- (۹) انصاری رنانی، قاسم؛ مجیدی، عبدالله (۱۳۸۷). «رفتار شهروندی سازمانی کارکنان پلیس جامعه محور».
فصلنامه دانش انتظامی، سال دهم، شماره سوم و چهارم، صص ۲۲-۷.
- (۱۰) آنسل، مارک (۱۳۷۵). دفاع اجتماعی. ترجمه آشوری، محمد و علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران:
انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سوم
- (۱۱) ایوانزتی، دیوید و دیگران (بی تا). بررسی مجدد رابطه دین و جرم، ترجمه علی سلیمی، فصلنامه حوزه و
دانشگاه شماره ۲۳.

- ۱۲) ایمانی نائینی، م (۱۳۸۶). جایگاه و نقش تعلیم و تربیت در تحقق هویت ملی. در: زهرا حیاتی (ویراستار)، از هویت ایرانی.
- ۱۳) ایرانشاهی، حمید (۱۳۸۷). سازمان های مسئول پیشگیری از وقوع جرائم در قوانین ایران؛ پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.
- ۱۴) بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۷۸)، اضطراب امتحان، ماهیت، علل، درمان همراه با آزمون‌های مربوطه، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۱۵) باقری نوع پرست، خسرو (۱۳۸۹). درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، دو جلد. انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۱۶) باهری محمد و داور، میرزا علی اکبر خان (۱۳۸۰). نگرش بر حقوق جزای عمومی، تهران: انتشارات مجد.
- ۱۷) بازرگان، زهرا (۱۳۸۶). میانجیگری در مدرسه، روش‌های بهبود رفتار دانش‌آموزان، انتشارات مدرسه.
- ۱۸) باباخانی پور، سعیده (۱۳۷۶). بزهکاری و راه‌های برخورد با آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تهران، به نقل از: آدینه عبقری، پیشگیری از جرایم کودکان، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا، تهران، دانشگاه تهران.
- ۱۹) بتولی، محمد (۱۳۸۷). نقش و تعامل معاونت اجتماعی ناجا در مشارکت عمومی، همایش ملی پلیس و پیشگیری از جرم، تهران، انتشارات دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری.
- ۲۰) بشاورد، سیمیت (۱۳۸۲). ارزشیابی از برنامه‌های آموزش و پرورش دانش‌آموزان دارای اختلالات رفتاری. پژوهش در حیطه کودکان استثنایی ۷/ سال سوم، شماره ۱.
- ۲۱) بکاربا، سزار (۱۳۸۰). رساله جرایم و مجازات‌ها، محمد علی اردبیلی، چاپ چهارم تهران. نشر میزان
- ۲۲) بهرنگی، محمدرضا- آراسته، حمید رضا- نوه ابراهیم، عبدالرحیم- کشفی، سید سعید (۱۳۹۱). تعامل برانزده پلیس با مدیران مدارس راهنمایی تهران به منظور ارائه راهبرد پیشگیری از بزه کاری و بزه دیدگی دانش‌آموزان- فصلنامه انتظام اجتماعی، سال چهارم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱.
- ۲۳) بیات، بهرام؛ شرافتی‌پور، جعفر و عبدی، نرگس (۱۳۸۷). «پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع محور». تهران، معاونت اجتماعی ناجا.
- ۲۴) بی‌ریا، ناصر و دیگران، ۱۳۷۵. روان‌شناسی رشد (۲): با نگرش به منابع اسلامی، تهران، سمت، ج ۲، ص ۱۰۶۷۱-۷۰
- ۲۵) پرادل، ژان (۱۳۸۱). تاریخ اندیشه‌های کیفی، علی حسین نجفی ابرند آبادی. چاپ اول تهران انتشارات سمت.
- ۲۶) پاول هنری ماسن، دووان و آدلسون ۱۹۶۶، رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی، تهران، نشر مرکز، کتاب ماد، ۱۳۸۰، ص ۵۳۱.

- ۲۷) پژوهشگاه مطالعات وزارت آموزش و پرورش دفتر سلامت وزارت آموزش و پرورش اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر.
- ۲۸) ترویانوویچ، رابرت و باکوروکس، بانی (۱۳۸۳). پلیس جامعه محور. گروه مترجمین، مرکز تحقیقات کاربردی طرح و برنامه و بودجه ناجا، تهران: نشر فرات.
- ۲۹) ترابی، دکتر یوسف (۱۳۹۰). نقش دین و معنویت در پیشگیری از جرم (با تأکید بر اسلام). مجله کاراگاه، دوره دوم، سال چهارم، بهار، شماره ۱۴.
- ۳۰) توسلی، غلامعباس (۱۳۶۹). نظریه های جامعه شناسی، تهران، سمت.
- ۳۱) تیرگانی علی (۱۳۸۷). پایان نامه کارشناسی ارشد با موضوع ویژگی های شخصیتی نوجوان و ادراک آنان از سبک های تربیتی مادران در نوجوانان بزهکار و غیربزهکار پسر شهر تهران در سال تحصیلی ۸۶-۸۷.
- ۳۲) جان ای. گلور، راجر اچ. برونینگ، روان شناسی تربیتی: اصول و کاربرد آن، ترجمه علینقی خرازی، تهران، نشر دانشگاهی، ۱۳۷۸.
- ۳۳) جرّ، خلیل (۱۳۷۵). فرهنگ لاروس، ترجمه سید حمید طبیبیان، ج ۱، تهران: مؤسسه انتشارات امیر کبیر، چاپ ششم.
- ۳۴) جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۳). ترمینولوژی حقوق، تهران کتابخانه گنج دانش، چاپ چهاردهم
- ۳۵) حاجی ده آبادی، محمدعلی، چشم اندازی به جایگاه و نقش اخلاق در آموزش و پرورش، کتاب دوم تربیت اسلامی، تهران، نشر تربیت اسلامی، ۱۳۷۹ ش.
- ۳۶) حسینی مقدم، سید علی. جربانی، حمید (۱۳۸۸). بررسی محدودیت های اجرایی پلیس در پیشگیری انتظامی از جرم. فصلنامه علمی - پژوهشی انتظام اجتماعی / سال اول.
- ۳۷) حقیقت دوست، زهرا (۱۳۸۳). "عوامل زمینه ساز فرار دختران از خانه"، فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۳، شماره ۱۳.
- ۳۸) حیدری، محمد حسین. پاک سرشت، محمد جعفر و صفایی مقدم، مسعود (۱۳۸۴). آموزش و پرورش آینده نگر، اهداف و راهکارها. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۳۹) خاکپور، دکتر براتعلی - رضانی، مرتضی (۱۳۸۸). - ارزیابی تاثیر امکانات و خدمات فرهنگی بر کاهش جرایم شهر مشهد در راستای توسعه پایدار شهری - همایش منطقه ای جغرافیا و توسعه پایدار شهرها دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیروان.
- ۴۰) خسروشاهی، قدرت ا... (۱۳۸۸). پیشگیری ثانویه از جرم و انحراف در آموزه های قرآن. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال نهم، شماره ۳۴.
- ۴۱) دادبان، حسن و اقای، سارا (۱۳۸۷). بازدارندگی و نقش آن در پیشگیری از جرم. فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دوره ۳۹ شماره ۳.
- ۴۲) دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۷). لغت نامه. ج ۵ و ۱۳ و ۱۴، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم از دوره جدید.

- (۴۳) ذکایی، محمد سعید (۱۳۹۱). جرم‌شناسی فرهنگی و مسئله جوانان.
- (۴۴) رابرتسون، یان (۱۳۷۲). درآمدی بر جامعه. ترجمه حسین بهروان، مشهد: انتشارات آستان قدس.
- (۴۵) رجبی پور، محمود (۱۳۸۲). راهبردهای پیشگیری از جرم، فصلنامه دانش انتظامی، سال پنجم، شماره سوم.
- (۴۶) رجبی پور محمود (۱۳۸۸). -بزهکاری دانش آموزان و امکان پیشگیری اجتماعی رشدمدار (از دیدگاه کارشناسان آموزش و پرورش). فصلنامه دانش انتظامی - سال دهم - شماره دوم.
- (۴۷) رئیس، جمال، (۱۳۸۲). "جوانان و ناهنجاری های رفتاری"، فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی، شماره ۲۱، بهار ۱۳۸۲
- (۴۸) رئیس، حمید (۱۳۸۳). بررسی رابطه بین جو سازمانی مدرسه در ایجاد و پرورش مهارت های اجتماعی دانش آموزان دختر دوره تحصیلی متوسطه چهارم حال بختیاری طرح تحقیقاتی. شورای تحقیقات وزارت آموزش و پرورش، پژوهشگاه تعلیم و تربیت همدان.
- (۴۹) رئیس وانی، رضا (۱۳۸۷). رابطه سرمایه گذاری در آموزش و پرورش با امنیت . مجموعه مقالات همایش دانش آموز، پلیس و امنیت اجتماعی.
- (۵۰) زارعی، امین، عوامل موثر بر خشونت دانش آموزان دبیرستان های پسرانه شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۸۳.
- (۵۱) ستوده، هدایت الله (۱۳۸۰). آسیب شناسی اجتماعی ، انتشارات آوای نور، چاپ هشتم.
- (۵۲) ستوده، هدایت الله (۱۳۷۳). آسیب شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات آوای نور.
- (۵۳) سعیدیان، ربابه (۱۳۸۷). آموزش و پرورش، نهادی مهم برای پیشگیری از آسیبهای اجتماعی. نشریه حمایت
- (۵۴) شامیانی، هوشنگ (۱۳۷۸). بزهکاری اطفال و نوجوانان، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- (۵۵) شریعتمداری، علی، اصول و فلسفه تعلیم و تربیت، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۴.
- (۵۶) شعبانی، حسن، مهارت‌های آموزشی و پرورشی، انتشارات سمت، ۱۳۷۱.
- (۵۷) شکر کن، حسین - نیسی، عبدالکازم - اسفندیار، سپه وند (۱۳۸۸). مقایسه ی هیجان خواهی، عزت نفس، جو عاطفی خانواده و وضعیت اجتماعی- اقتصادی در نوجوانان پسر بزهکار و عادی. مجله دست اوردهای روان شناختی (علوم تربیتی و روان شناسی). دانشگاه شهید چمران اهواز، بهار و تابستان ۱۳۸۸. دوره چهارم، سال شانزدهم، شماره ی ۱، ص ص ۱۰۷-۱۲۴.
- (۵۸) شمشیری، ب و نوشادی، م. (۱۳۸۶). بررسی میزان برخورداری کتب فارسی، تاریخ و تعلیمات اجتماعی. دوره راهنمایی تحصیلی از مؤلفه های هویت ملی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی. سال دوم.
- (۵۹) شهبازی ، هوشنگ و همکاران (۱۳۹۴). " بررسی عوامل موثر بر انضباط اجتماعی در میان جوانان اردبیل " فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی شماره ۴۱ ، بهار.
- (۶۰) شیر، عباس (۱۳۸۵). عدالت ترمیمی. رساله ی دکترای حقوق و جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

- ۶۱) شیخاوندی، داور (۱۳۷۹). بازتاب هویت اقوام ایرانی در کت بهای درسی دوره های ابتدایی و راهنمایی. فصلنامه تعلیم و تربیت شماره ۸۷.
- ۶۲) شیخاوندی، داور (۱۳۷۳). جامعه شناسی انحرافات، نظر مرنديز، چاپ سوم، گناباد.
- ۶۳) صلاحی، جاوید (۱۳۷۶). بزهکاری اطفال، تهران، سمت.
- ۶۴) صلیبا، جمیل (۱۳۶۶). فرهنگ فلسفی، ترجمه منوچهر صانعی دره بیدی، انتشارات حکمت
- ۶۵) طالبان، محمدرضا (۱۳۸۰). دینداری و بزهکاری، تهران، فجر اسلام.
- ۶۶) طباطبایی موتمنی، منوچهر (۱۳۸۴). «حقوق اداری». جلد اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۶۷) طباطبایی، محمد حسین (۱۳۷۴). المیزان فی تفسیر القرآن، موسوی همدانی، سید محمد باقر، ج ۴، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- ۶۸) طریحی، فخرالدین بن محمد (۱۳۷۵). مجمع البحرین، ج ۵.
- ۶۹) علاقه بند، علی (۱۳۷۳). مقدمات مدیریت آموزشی تهران: بعثت.
- ۷۰) علی آبادی، عبدالحسین (۱۳۶۹). حقوق جنایی، جلد اول، تهران: انتشارات فردوسی، چاپ دوم.
- ۷۱) عمید، حسن (۱۳۶۰). فرهنگ فارسی عمید، ج ۱، مؤسسه انتشارات امیر کبیر، چاپ سوم.
- ۷۲) فتحی واجارگاه، کورش. خسروی، علی اکبر. سعادت طلب، آیت اله. تورانی، حیدر. دیبا واجاری، طلعت (۱۳۸۹). طراحی مکانیزم اولویت یابی پژوهشی برای نظام آموزش و پرورش ایران (مورد سازمان آموزش و پرورش شهر تهران). مطالعات تربیتی و روان شناسی دانشگاه فردوسی مشهد.
- ۷۳) فدایی شهری، غلامرضا (۱۳۸۴). مهندسی جرم. عباس ایمانی، مجله کانون وکلا.
- ۷۴) فرزین راد، رویا- و محمدی فرد، بشری و شکوری، مریم (بی تا). برگرفته از سایت <http://www.imj.ir>
- ۷۵) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- ۷۶) قهرمانی، علی اکبر (۱۳۹۰). پلیس جامعه محور؛ نقش مشارکت مردم در پیشگیری از وقوع جرم، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال ششم، شماره هجدهم.
- ۷۷) قائد رحمتی، دکتر صفر. شمسی، هژیر (۱۳۹۱). بررسی شاخص های طراحی محیطی در پیشگیری از جرم. هویت شهر شماره شانزدهم، سال هفتم.
- ۷۸) قصری، محمد، بازرگان، محمد و نوروزی، بهرام (۱۳۹۲). طراح نظام پلیس جامعه محور با تأکید بر پیشگیری از جرم. پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی، سال ششم، شماره دوم.
- ۷۹) قرائتی، محسن (۱۳۷۲). گناه شناسی، تهران: انتشارات آزادی.
- ۸۰) قرشی، علی اکبر (۱۳۰۷). قاموس قرآن، ج ۱.
- ۸۱) کارتلج، گندلین و میلبرن، جوآن (۱۹۸۵). آموزش مهارت های اجتماعی به کودکان، ترجمه محمدحسین نظری نژاد (۱۳۷۵). مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- ۸۲) کلارک و دیگران (۱۳۸۸). جرم شناسی پیشگیری، ۶۰ رویه و راهکار عملی برای پیشگیری از جرم، ترجمه مهدی مقیمی و مهدیه تقی زاده، تهران، انتشارات فرماندهی انتظامی تهران بزرگ.

- ۸۳) کی نیا، مهدی. (۱۳۶۹). مبانی جرم شناسی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۸۴) گسن، ریمون (۱۳۷۰). جرم شناسی کاربردی، مهدی کی نیا، چاپ اول، ناشر مترجم.
- ۸۵) گرجی، ابوالقاسم (۱۳۷۲). مقالات حقوقی، جلد اول، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم، مرداد ماه.
- ۸۶) گراماتیکا، فیلیپو (۱۳۵۱). دفاع اجتماعی، ترجمه جلوه، هادی، تهران: چاپخانه بانک بازرگانی ایران.
- ۸۷) گل محمدی، فرهود، (۱۳۸۷). نگاهی بر نقش حفظ و تقویت ارزش ها در نوجوانان در پیشگیری از وقوع جرم، همایش ملی پیشگیری از وقوع جرم.
- ۸۸) گل محمدی خامنه، علی (۱۳۸۴). پیشگیری از جرایم. چاپ اول، تهران: مؤسسه انتشاراتی جهان جام جم.
- ۸۹) گیدنز، آنتونی (۱۳۷۴). جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، نشرنی، چاپ دوم.
- ۹۰) گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷). جامعه شناسی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- ۹۱) لیست، سیمو مارتین (۱۳۸۲). «دایره المعارف دموکراسی». ترجمه کامران رخانه و نوراله مردانی، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۹۲) لقمان نیا، مهدی و خامسان، احمد (۱۳۸۹). جایگاه هویت ملی در نظام آموزش و پرورش ایران. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره ۲.
- ۹۳) لطف آبادی، حسین (۱۳۸۰). روان شناسی رشد ۲: نوجوانی، جوانی و بزرگ سالی، تهران، سمت.
- ۹۴) ماسن پاول، هنری، کیگان، جروم. هوستون آلتا کارول، کانجر جان، جیب وی، ۱۳۷۳، شد و شخصیت کردک. ترجمه مهشید یاسایی، چاپ ششم. کتاب ماد.
- ۹۵) محمدنسل، غلامرضا (۱۳۸۶). «بررسی لایحه پیشگیری از وقوع جرم، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم»، شماره سوم، سال دوم.
- ۹۶) مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). سالنامه آماری. تهران: سازمان آمار کشور.
- ۹۷) مولفان حوزه و دانشگاه، آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن (۴ جلد)، تهران: انتشارات سمت و پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰.
- ۹۸) معظمی، شهلا (۱۳۸۶). پیشگیری جرم شناختی، فصلنامه مجد. شماره اول.
- ۹۹) محمدی اصل، عباس (۱۳۸۳). «اختلالات کارکردی خانواده، مدرسه و گروه همالان و تأثیر آن بر بزهکاری نوجوانان»، فصلنامه مطالعات جوانان، شماره ۶، بهار.
- ۱۰۰) مدانلو، مهناز- حقانی، حمید - جعفرپور، مهشید (۱۳۸۰). رابطه عزت نفس و منبع کنترل در نوجوانان بزهکار -، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی گرگان، سال سوم، شماره ۷، ۱۳۸۰.
- ۱۰۱) مشهدی علی، محمدی محسن، مطالعات تربیتی و روان شناسی (۱۳۸۸). ۱۲۷-۱۴۰. مقایسه سبک های دلبستگی در نوجوانان عادی و بزهکار.

- ۱۰۲) مصری، ابن منظور (۱۴۰۸.ق). لسان العرب. المجلد الثاني، دار الاحياء التراث العربی، الطبعة الاولى، بیروت.
- ۱۰۳) مور، استیفن (۱۳۸۱). نظرات اجتماعی، انحراف و جرم. ترجمه علی قهرمانی، مجله معرفت. سال یازدهم، شماره پنجم.
- ۱۰۴) مجله ایران جوان، ش ۱۴۹.
- ۱۰۵) محسنی، مرتضی (۱۳۷۵). دوره حقوق جزای عمومی، ج ۱، کتابخانه گنج دانش، چاپ دوم.
- ۱۰۶) مشکانی، محمد رضا و مشکانی، زهرا سادات، "سنجش تاثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان"، مجله انجمن جامعه شناسی ایران، دوره چهارم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۱.
- ۱۰۷) ملکی، حسن (۱۳۸۷). یادگیری زندگی سالم، انتشارات مدرسه.
- ۱۰۸) مقیمی، مهدی. رفعتی اصل، سید عزیز (۱۳۸۹). پلیس و راهبردهای وضعی پیشگیری از جرم. فصلنامه علمی - پژوهشی انتظام اجتماعی، سال دوم، شماره اول.
- ۱۰۹) مشکانی، محمد رضا - مشکانی، زهراسادات (۱۳۸۱). سنجش تاثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان - مجله جامعه شناسی ایران، دوره چهارم، شماره ۲.
- ۱۱۰) مهرآرا، مراد(بی تا). پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان: اثربخشی آموزش گروهی مهارت های جرات ورزی بر ابراز وجود و عزت نفس دانش آموزان پسر پایه سوم راهنمایی. نگارنده: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- ۱۱۱) مهدوی، محمود دکتر (بی تا) - فصلنامه اطلاع رسانی حقوقی.
- ۱۱۲) میلر، ج. پ (۱۳۸۶). نظریه های برنامه درسی مترجم: محمود مهرمحمدی، تهران: سمت
- ۱۱۳) نادری، امیر (۱۳۹۰). طراحی و اعتبار بخشی الگوی برنامه درسی فعالیت های فوق برنامه برای دانش آموزان دوره دبیرستان با تاکید بر آموزشهای همگانی ناجا فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی بهار ۱۳۹۲.
- ۱۱۴) نادری، امیر - حاجی حسین نژاد، غلامحسین - تاجیک اسمعیلی، عزیزالله - زین آبادی، حسن رضا (۱۳۹۱). ویژگیهای اهداف فعالیتهای فوق برنامه دانشآموزان دبیرستانی با رویکرد پیشگیری از آسیبهای اجتماعی - فصلنامه روانشناسی تربیتی شماره بیست و چهارم، سال هشتم، تابستان
- ۱۱۵) نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۲). تقریرات درس جرمشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، نیم سال اول.
- ۱۱۶) نجفی-ابرندآبادی، علی-حسین، (۱۳۸۱). تقریرات درس جرمشناسی(پیشگیری)، دوره-دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، تهیه و تنظیم محمدعلی بابایی.
- ۱۱۷) نقیبزاده، میرعبدالحسین، نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش، انتشارات طهوری، ۱۳۷۴.
- ۱۱۸) نوروزی، بهرام؛ بارانی، محمد؛ سرکشیکیان، محمد حسین (۱۳۹۰). «پیشگیری از جرم از نظریه تا عمل با تاکید بر نقش پلیس». تهران: دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری.
- ۱۱۹) نوایی نژاد، شکوه. (۱۳۷۷). " رفتارهای بهنجار ونا بهنجار"، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.

- ۱۲۰) نورایی، دکتر الیاس، صیدی، محبوب (۱۳۸۹). فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی-بررسی جامعه شناختی ارتکاب جرم در بین جوانان شهر ایلام و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن (مورد مطالعه: زندان مرکزی ایلام).
- ۱۲۱) نیازپور، امیرحسین (۱۳۸۷). بزهکاری به عادت، از علت شناسی تا پیشگیری. تهران: فکرسازان.
- ۱۲۲) وروایی، اکبر، مؤلفه های مؤثر بر تشکیل پلیس اطفال، سازمان تحقیقات پلیس پیشگیری.
- ۱۲۳) واصفیان، دکتر فرزانه (۱۳۹۰). سرقت زنان و عوامل خانوادگی، فرهنگی، اقتصادی - یافته‌های نو در روان شناسی سال پنجم. شماره ۲۰.
- ۱۲۴) هاجر مهاجر دارابی، نشریه خبری پویش دانش پژوهان، پاییز ۱۳۸۸، سال یازدهم شماره ۱۷.
- ۱۲۵) هابز، توماس (۱۳۸۴). لویاتان، ترجمه حسین بشیریه، نشر نی، چاپ سوم.
- ۱۲۶) یارمحمدیان، م (۱۳۷۷). اصول برنامه ریزی درسی، تهران: یادواره کتاب.
- ۱۲۷) یوسفزاده، دکتر محمد رضا - معروفی، دکتر یحیی - انصاری، مینا (۱۳۹۱) و بررسی تأثیر جو اجتماعی مدارس بر رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان دختر دوره ی راهنمایی: مطالعه ی موردی شهر همدان - - مجله ی علمی پژوهشی- پژوهش های برنامه ی درسی - انجمن مطالعات برنامه ی درسی ایران دوره ی دوم، شماره ی اول، پاییز و زمستان. صفحه های ۵۹-۷۶.
- 128) Albert U, Mania G, Bergesio C, Bogetto F. (2006). *Axis I and II co morbidities in subjects with and without nocturnal panic. Depress Anxiety, 23(7), 422-428.*
- 129) Benda, B., & Crowyn, R. (۲۰۰۲). *Teh Effect of Abuse in Childhood and in Adolescsnce on Violence Among adolescents. Jornal of Youth and Society, Vol. ۳۳, No.,۳ ۳۶۵-۳۳۹.*
- 130) Buhler, C. (1968). *Human Life as a Whole as a Central Subject of Humanistic Psychology. In J.F.T. Bugental, Perspectives in Humanistic Psychology.*
- 131) Clarke, Ronald and David Weisburd (1994). *"Diffusion of Crime Control Benefits: Observations on the Reverse of Displacement". Crime Prevention Studies, volume 2. Monsey, NY: Criminal Justice Press (accessible at www.popcenter.org)*
- 132) Clarke, R.V. (2010). *Shoplifting, Problem Specific Guide No. Problem-Oriented Guides for Police Series. Washington, D.C.: Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice*
- 133) Cornish, D. (2007) *the procedural analysis of offending and its relevance for situational prevention, in R. Clarke (ed.) Crime Prevention Studies, vol. 3 (pp. 151-196), Monsey, Criminal Justice Press.*
- 134) Christie, Deborah. (2008) *"Clinical review: ABC of adolescence Adolescent development" www.bmj.com. Retrieved -03-09*

- 135) Erikson, E. H. (1977). *Childhood and society*. New York:Triad/Paladin
- 136) Engelberg, E.; & Sjoberg, L. (2004). *Emotional. Intelligence, Affect intensity and social adjustment*. *Journal of personality and individual differences*. 37(1):533- 542
- 137) <http://daneshnameh.roshd.ir/>
- 138) <http://www.pishgirinovin.com/>
- 139) Hollinger, J. D. (1987). *Social skills for behaviorally disordered children as preparation for main streaming: Therapy practice and new directions*, *Remedial and special education*, 8. 17-27.
- 140) Keller, D. & Dror, I. (1995) "Planning Non-formal Education Curricula: The Case of Israel", Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Francisco. CA, April 18-22, available from ERIC (ED384996), retrieved 15/11/2009.
- 141) Laycock, G. (2008). "Rights, Roles and Responsibilities in the Prevention of Crime." In T. Bennett (ed.), *Preventing Crime and Disorder: Targeting Strategies and Responsibilities*. Cambridge (United Kingdom): University of Cambridge.
- 142) Piaget, J. (1965). *Moral Judgement of the child*. New York: Free Press. Kohlberg, L. (1984). *Essays in moral development: The psychology of moral development.*, Vol. 2. New York: Harper & Row.
- 143) Ritter, Jim (2000-08-02). "Parents worried by girls' earlier start of puberty". *Chicago Sun-Times*
- 144) Smith man, Adata about withdraw all of school bulletin of school research, 1995.
- 145) Schneider, B. H. Rubin, K. H. & ledingham, J. (1985). *Children's peer relations: Issues in assessment and intervention*, New York: springer-verlag.
- 146) Shoham, S.Giara; *Social Deviance*, Gardner press, New York, 1978
- 147) Young, A paper about prevention factor for delinguct jarnil, 1998.
- 148) Webster, Meriam. (1978). *Webster, s New Universal Dictionary*.NewYork: Webster, s International Press.